Pospíšil, Ivo (editor); Paučová, Lenka (editor)

Ústav slavistiky : východiska a perspektivy

Ústav slavistiky : východiska a perspektivy Pospíšil, Ivo (editor); Paučová, Lenka (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019

ISBN 978-80-210-9286-0; ISBN 978-80-210-9287-7 (online : pdf)

Stable URL (DOI): https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9287-2019
Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/140904
Access Date: 28. 11. 2024
Version: 20220902

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

MUNI
100

Ústav slavistiky

Východiska a perspektivy

Ivo Pospíšil, Lenka Paučová (eds)

MASARYKOVA UNIVERZITA

BRNO | 2019

MUNI
ARTS

Odborní recenzenti: prof. PhDr. Marie Sobotková, CSc.
prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc.

Publikace je součástí ediční řady MUNI ARTS 100, kterou filozofická fakulta vydává u příležitosti 100. výročí založení Masarykovy univerzity.

Na obálce je použit artefakt Kazimira Maleviče „Supremus č. 55“ (1916).

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9286-0
ISBN 978-80-210-9287-7 (online : pdf)
https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9287-2019

Obsah

Ústav slavistiky: východiska a perspektivy (Ivo Pospíšil) 7

Studie a texty

Seminář východoslovanských jazyků a literatur (Aleš Brandner) 15

Komplementární exkurs: k metodologii brněnské filologické/literárněvědné rusistiky a ukrajinistiky (Ivo Pospíšil) 19

Ukrajinistika na Masarykově univerzitě (Halyna Myronova, Petr Kalina) 28

Jihoslovanské jazyky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Tradice a současnost (Pavel Krejčí) 38

Bádání o historii, kultuře a literatuře jihoslovanských národů na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Tradice a současnost (Václav Štěpánek) 49

Polonistika na Masarykově univerzitě (Roman Madecki) 60

Slovenský jazyk a literatura (Ivo Pospíšil) 75

Nové počátky brněnské sorabistiky (Ivo Pospíšil) 79

Filologicko-areálová studia (Ivo Pospíšil, Josef Šaur) 81

Obrazová příloha 85

Prameny a seznam relevantní literatury 105

Department of Slavonic Studies. Starting Points and Perspectives 113

Ústav slavistiky: východiska a perspektivy

Ivo Pospíšil

K desetiletému jubileu Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity jsme vydali brožuru[1], která sumarizovala dosavadní vývoj pracoviště, jež sice vzniklo až v polovině 90. let 20. století, ale od založení druhé české univerzity vlastně nikdy nepřestalo existovat, byť pod různými názvy. Původní Slovanský seminář byl zakládajícím pracovištěm nově založené Masarykovy univerzity a její Filozofické fakulty. Slavistické obory byly vždy chápány jako něco podstatného, ale také jako politikum: to byla a je výhoda, ale současně nevýhoda. Neboť přináší na jedné straně podněty, impulsy metodologické a názorové povahy, na straně druhé uvádějí široký obor do souvislostí, které jsou obtížné a mohou nutit formulovat některé závěry předčasně, spěšně, a tudíž nepřesně nebo nesprávně.

Skutečný vědní obor, zvláště tak široký, jakým je slavistika, což není pouze slovanská filologie, neboť tak jsem tento obor a toto pracoviště – i tváří v tvář tradicionalistické, čistě filologické koncepci – utvářel od roku 1995 – potřebuje neklid i klid, vyžaduje možnost zapojit se do aktuálních společenských procesů, chce být využíván ve sféře aplikovaného výzkumu i jako spolutvůrce konkrétní státní politiky, ale současně potřebuje čas a promýšlení, aby jeho práce měla hlubší smysl. Slavistika jako vědní univerzitní obor musí poskytovat diachronii i synchronii, musí se nejen dotýkat žhavých míst předmětu, ale mít také náležitý odstup a nadhled. Tento dvojjediný úkol se snažilo pracoviště a široký obor slavistika na Masarykově univerzitě plnit po celou dobu své dosavadní existence.

V průběhu vývoje se slavistické disciplíny realizovaly v různých organizačních rámcích, např. v Slovanském semináři nebo později od 50. let minulého století v komplexech tehdejších kateder, které nesly různé názvy a zahrnovaly i jiné oblasti než slovanskou filologii. V důsledku výlučného postavení ruského jazyka po roce 1945 se slavistika v širokém pojetí realizovala v rámci bohemistiky, rusistiky, ale také historiografie, literární, divadelní a filmové vědy a jiných organizačních celků. Minulost slavistiky na Masarykově univerzitě je vskutku slavná, neboť zde působili mj. Václav Vondrák (1859–1925), Stanislav Souček (1870–1935), Roman Jakobson (1896–1982), František Trávníček (1888–1961), Frank Wollman (1888–1969), Sergij Vilinskij (1876–1950), Bohuslav Havránek (1893–1978), Josef Kurz (1901–1972), Václav Machek (1894–1965), později například Josef Hrabák (1912–1987), Jiří Krystýnek (1913–1991), Arnošt Lamprecht (1919–1985), Jaroslav Mandát (1924–1986), Jaroslav Burian (1922–1980), Vlasta Vlašínová (1925–1977), Roman Mrázek (1921–1989), Jiří Jiráček (1924–2013), Radoslav Večerka (1928–2017), Jarmil Pelikán (1928–2017), Krystyna Kardyni-Pelikánová (nar. 1930), Danuše Kšicová (1932–2017), Stanislav Žaža (1929–2018), Miroslav Mikulášek (nar. 1930), Ivan Dorovský (nar. 1935) aj.

Ústav slavistiky vznikl k 1. 9. 1995 na základě rozhodnutí tehdejší Vědecké rady FF MU na návrh profesorů Adolfa Erharta a Radoslava Večerky. Záměrem bylo vytvoření kompaktní slavistiky, scelení slavistických filologií, které byly v průběhu uplynulých desetiletí součástí různých organizačních celků FF, a soustředění vědeckého bádání. V pozadí byly také otázky celkového image oboru ve veřejnosti a zachování tzv. malých oborů ve větším rámci garantovaném tehdy především rusistikou.

1 POSPÍŠIL, I. (ed.). *Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Východiska – koncepce – výhledy.* Brno: Masarykova univerzita, 2005.

Dnem 24. 5. 2001 byl datován materiál, který vypracoval vedoucí ústavu pro vedení Filozofické fakulty MU. Jeho smyslem bylo navrhnout v rámci stávajících pravidel financování další rozvoj Ústavu slavistiky, jehož nevýhodou v tomto systému byl tehdy poměrně malý počet studentů a mnoho studijních oborů. Když ústav nechtěl obory výrazně redukovat, aby ještě mohl nést svůj název právem a důstojně rozvíjet tradice „českého rodinného stříbra", tj. slavistiky, musel nutně změnit některé ukazatele své činnosti. V materiálu se navrhovala opatření ve třech směrech:

1. Vnitřní restrikce; 2. Expanze (radikální zvýšení počtu denních studentů magisterského a později bakalářského a magisterského studia, znovuzavedení kombinovaného studia, radikální zvýšení počtu doktorandů, specializované bakalářské programy, nabídka kurzů pro veřejnost); 3. Vnitřní restrukturace (zvýšení počtu společných předmětů pro všechny slavisty, nabídka většiny kombinací čistě slavistických, vytvoření sdruženého programu balkanistiky, prosazení studia některých oborů jako třetích a mezifakultních). V roce 2001 na ústavu bylo 209 studentů (ruština 80, ukrajinština 33, polština 28, bulharština 9, makedonština 8, srbština 3, slovinština 40, slovenština 8). Většinu těchto představ se podařilo naplnit, jiné se ukázaly jako obtížně realizovatelné nebo pro další rozvoj ústavu nikoli tak významné. V době největší oborové expanze měl Ústav slavistiky 14 oborů, a to ve všech třech formách studia: byla to rusistika, ukrajinistika, polonistika, slovakistika, slovenistika, kroatistika, serbistika, bulharistika, makedonistika, balkanistika, filologicko-areálová studia, jen v magisterském studiu překladatelství z ruštiny a literární komparatistika, jen v bakalářském ruština a polština pro firemní praxi. V doktorském studiu to byly tyto obory: Literární komparatistika, Filologicko-areálová studia (oba obory měly celofakultní charakter, Ústav slavistiky byl mateřským pracovištěm), Ruský jazyk, Paleoslavistika a slovanské jazyky, Ruská literatura, Polská literatura, Teorie a dějiny slovanských literatur. V průběhu studia se nabízely také kurzy běloruštiny, úvody do bělorusistiky, do běloruské literatury,[2] úvod do sorabistiky[3] apod. Celkový profil doplňovaly exkurze na Balkán, ale také do Lužice.

2 Na tom se podíleli mj. Sjarhej Smatryčenka, Volha Patapava aj. V red. S. Smatryčenka vyšla v nakladatelství Větrné mlýny také antologie běloruských povídek, pochvalně i kriticky jsem o ní psal: Běloruská literatura napínaná (Antologie běloruských povídek. Přel. Veronika Bjalkovičová, Volha Patapavová, Sjarhej Smatryčenka, Františka Sokolová. Brno: Větrné mlýny, 2006, 178 s.). *Literární noviny*. 2007, č. 9, s. 10. Podobně s podporou různých grantů vyšla i antologie ruských povídek (viz naši soubornou recenzi o obou: Běloruské a ruské povídky z Brna (Antologie běloruských povídek. Sestavil Sjarhej Smatryčenka, přel. kolektiv autorů, Brno: Větrné mlýny, 2006, 178 s. Antologie ruských povídek. Uspořádali Leonid Bolšuchin a Lucie Řehoříková, přel. kolektiv autorů, Brno: Větrné mlýny, 2007, 384 s.). *Slavica litteraria*. 2008, roč. 11, č. 1, s. 150–153. Podobně Společnost přátel jižních Slovanů vydala povídkové antologie z jihoslovanských literatur, viz naše recenze: Slovinci hledají minulost a novou identitu (Vně hranic. Antologie současné slovinské krátké prózy. Sestavil Aleš Kozár. Úvod a Slovník zastoupených autorů napsal Ivan Dorovský. Autorem doslovu je Tomo Virk. Přel. David Blažek, Radek Čermák, Jakub Dotlačil, Hana Chmelíková, Karel Jirásek, Aleš Kozár, Petr Mainuš, Milada K. Nedvědová, Radek Novák, Kristina Pellarová. Brno – Boskovice 2002). *KAM-příloha*. 2002, č. 10, s. VI–VII. *Narodili jsme se jako draci. Antologie bulharské moderní povídky*. Sestavili: Pavel Krejčí, Elena Krejčová, Nadežda Staljanovová. Slovník zastoupených autorů a úvod napsal Ivan Dorovský. Doslov napsal: Dimitär Tanev. Vydala Společnost přátel jižních Slovanů v nakladatelství Františka Šalého Albert, Brno – Boskovice 2003. *KAM-příloha*. 2003, č. 12, s. VII–VIII; Hlubinný průřez třemi jihoslovanskými literaturami a jeden eufemismus (V objetí řeky (sestavil, úvod a Slovník zastoupených autorů napsal Ivan Dorovský, doslov napsal Miroslav Šicel, přel. Vlasta Burmazová, Ivan Dorovský, Eva Halbichová, Lubomír Klímek, Pavel Krejčí, Stanislava Macoszková, Marek Neubauer, Petr Stehlík, Lucie Svozilová, Brno – Boskovice, 2002); *Malá krabička* (sestavil Mihajlo Pantić, který napsal i doslov, Slovník zastoupených autorů a úvod napsal Ivan Dorovský, přel: Ivan Dorovský, Lubomír Klímek a Petr Stehlík, Brno – Boskovice, 2002); *Tajemná komnata. Antologie makedonské moderní povídky.* Sestavila K. Kulavkovová, která napsala i doslov, slovník zastoupených autorů a úvod napsal Ivan Dorovský, přel. Ivana Dorovská, Ivan Dorovský, Oldřiška Čtvrtníčková, Darina Klobouková a Petra Tomancová. Brno – Boskovice, 2002). *Slavica litteraria*. 2003, X 6, s. 197–199. *Narodili jsme se jako draci. Antologie bulharské moderní povídky*. Sestavili: Pavel Krejčí, Elena Krejčová, Nadežda Staljanovová. Slovník zastoupených autorů a úvod napsal Ivan Dorovský. Doslov napsal: Dimitär Tanev. Vydala Společnost přátel jižních Slovanů v nakladatelství Františka Šalého Albert, Brno – Boskovice, 2003. *KAM-příloha.* 2003, č. 12, s. VII–VIII. Absolventka brněnské ukrajinistiky a již renomovaná překladatelka z této literatury Rita Kindlerová Lyons vytvořila antologii ukrajinské povídky, viz naši recenzi: Eurocity ukrajinské prózy (Expres Ukrajina. Antologie současné ukrajinské povídky. Ed.: Rita Kindlerová. Kniha Zlín 2008, 323 s.). *KAM-příloha*. 2009, č. 3, s. 8–9. Další antologie: *Ukrajina, davaj, Ukrajina! Antologie současných ukrajinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2012; viz naši recenzi: *Slovenské pohľady*. 2014, č. 7–8, s. 306–308.

3 Viz publikaci POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. (eds). *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. *Ztrácející se paměť, mizející svět aneb Několik personalistických leptů česko-lužickosrbských*

Během studia má student brněnské slavistiky možnost vyjet několikrát na delší nebo kratší studijní pobyty do zemí, v nichž se mluví a komunikuje příslušnými jazyky, ale také do jiných zemí a na jiné univerzity střední a západní Evropy, kde se slavistika studuje, uskutečnit zde stáž nebo se zúčastnit mezinárodní vědecké konference (doktorandi).

Postupně se však počet oborů musel redukovat: důvodem byl menší nebo malý zájem, a tudíž přetrvávající dlouhodobá ekonomická nerentabilita; zájem o různé obory kolísal v časových vlnách.

Vývoj dalších 15 let ukázal, že se poměry vnitřní i vnější pozvolna měnily a změnily. Především poněkud zesláblo kritérium kvantity, i když je stále rozhodující; zvýšil se význam vědy a výzkumu a publikační činnosti. Poslední léta i v důsledku populačního stavu se snižuje počet studentů a poměr mezi jednotlivými současnými obory. Musely se ukončit obory Slovenský jazyk a literatura a Makedonský jazyk a literatura a pracoviště využilo nových akreditací zahájených roku 2018 k reformě jednotlivých oborů, jejich transformace v programy, k redukci jejich počtu a scelení ve větší entity v bakalářském i magisterském studiu (Ruská studia, Jihoslovanská a balkánská studia, Polská studia, Ukrajinská studia, Slavistika, Učitelství ruského jazyka) s řadou specializací praktického a překladatelského rázu. Scelování proběhne také ve studiu doktorském (dva programy: Slovanské jazyky a Slovanské literatury); kromě toho jsou na Ústavu slavistiky programy doktorského studia Literární komparatistika a Filologicko-areálová studia.

V současné době se ústav skládá ze tří základních seminářů (oddělení): Semináře balkanistiky a jihoslovanských filologií, východoslovanských jazyků a literatur, a západoslovanských jazyků a literatur; doplňující charakter má Seminář filologicko-areálových studií, který organizuje dva již zmíněné doktorské programy celofakultního charakteru – literární komparatistiku a filologicko-areálová studia. Pomocnou roli mají tzv. kabinety, které mají spíše vědecké a ediční úkoly (Kabinet filologicko-areálových studií, Kabinet ruských studií, Kabinet hungaroslavistiky). Jejich činnost je příležitostná a zajišťuje ediční řady *Brněnské texty k slovakistice*, *Texty z filologicko-areálových studií* a ediční řadu *Slavica na MU*.[4]

Na Ústavu slavistiky a ve spolupráci s profesními spolky vycházejí čtyři vědecké časopisy, které jsou vedeny v seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR a tři z nich v databázi ERIH plus: *Slavica litteraria*, *Opera Slavica*, *Novaja rusistika* (vydavatelem je Česká asociace slavistů) a *Porta Balkanica* (vydavatelem je stejnojmenný profesní spolek). K nim se řadí i internetový časopis *Proudy* vydávaný profesním zapsaným spolkem Středoevropské centrum slovanských studií ve spolupráci s Ústavem slavistiky.

V posledních letech se ústav podílel na několika publikačních projektech, které se týkaly areálových studií a střední Evropy a Slovanů[5]. V letech 2013 a 2014 vyšla řada publikací ústavu

z nedávné doby. In: POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. (eds). *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 21–27. Z iniciativy ústavu také vznikla originální komplexní kniha o Lužických Srbech: ČERMÁK, R. a G. MAIELLO. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011.

4 *Brněnské texty k slovakistice*. 1998–2017, viz https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/133219.
KÄFER, I. a I. POSPÍŠIL (eds). *Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské vztahy*. Red. Erika Sztakovicsová. Vydanie podporil IVF 21110172 Academic discussion on history, culture and religion of Visegrád nations: new directions. Gerhardus Kiadó. Vydané v spolupráci s Kabinetom hungaroslavistiky Ústavu slavistiky FF MU (Brno) a Českou asociáciou slavistov, Visegrád Fund. Segedín: Gerhardus, 2012, s. 45–57.
ŠUŠA, I. *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*. Brno: Tribun EU, 2009; FRANTA, V. a I. POSPÍŠIL. *Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova*. Brno: Tribun EU, 2009; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Problémy slovakistiky v zrcadle areálové filologie*. Brno: Tribun EU, 2010; ŠTĚPÁNEK, V. (ed.). *Velká válka a areálové souvislosti: Kultura, literatura a kulturní historie slovanských národů*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

5 POSPÍŠIL, I. (ed.). *Slované a Evropa na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2007; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR. *Střední Evropa jako kulturní průsečík a Slované: tradice – perspektivy – úskalí*

v rámci projektu Filozofická fakulta jako pracoviště excelentního vzdělávání: Komplexní inovace studijních oborů a programů na FF MU s ohledem na požadavky znalostní ekonomiky (FIFA).[6] Řada publikací vyšla jako produkt tzv. specifického výzkumu, který organizovali a výstupy editovali Michal Przybylski a Josef Šaur.[7] Byly publikovány rovněž výstupy mezinárodní spolupráce doktorandů organizované doktorandy ústavu.[8] Na této činnosti se výrazně podílejí excelentní doktorandky ústavu Lenka Paučová a Eliška Gunišová a další. V současné době je stipendistkou excelentního doktorského studia Krystyna Kuznietsova.

Ústav má stabilizovanou kvalifikační strukturu, průběžně se řešily generační posuny: dosavadní sestava profesorů a docentů bude v blízké budoucnosti rozšířena, takže vysoká kvalifikovanost pracoviště bude zajištěna i v dalších letech. Od roku 1995 po současnost interně působila a působí na Ústavu slavistky řada pracovnic a pracovníků – ovšem kromě desítek externích spolupracovníků a doktorandů, kteří se také podíleli a podílejí na výuce a výzkumu.

Ústav je centrem doktorských studií, několik doktorandů obdrželo stipendia excelentních studentů. V současnosti zde studují nejen doktorandi z České republiky, ale také ze Slovenska, Ruska, Ukrajiny aj., posiluje se tak mezinárodní charakter pracoviště, kde působí řada rodilých mluvčích, nyní občanů ČR nebo jiných zemí, lektoři slovinštiny, ruštiny, polštiny a srbštiny. Řada pracovníků ústavu vydala v rámci projektu internacionalizace svoje publikace v zahraničí. Pracovníci ústavu figurují v redakčních radách desítek českých a zahraničních vědeckých časopisů, jeden (Petr Kalina) je akademikem Ukrajinské akademie věd a umění, emeritní profesor Ivan Dorovský je akademikem Makedonské akademie věd a umění, pracovníci jsou nositeli zahraničních uznání, medailí, plaket a ocenění (Slovensko, Bulharsko, Srbsko, Ukrajina aj.). V rámci podpory zahraniční spolupráce přijíždějí na ústav přednášející z různých evropských univerzit (ročně 4–10), kteří obohacují předmětovou nabídku; podobně pracovníci ústavu jsou častými hosty na zahraničních univerzitách v rámci zvaných přednáškových pobytů.

Nelze pominout důležitý fakt, že Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity se výrazně podílí na špičkových kvalifikačních postupech českých a slovenských slavistů: habilitovali se zde nebo profesorským řízením prošli slavisté z SAV, Univerzity Karlovy, Ostravské univerzity, Jihočeské univerzity, AV ČR aj. Profesoři a docenti ústavu se také podíleli na těchto řízeních na jiných univerzitách v ČR i v zahraničí. Ústav slavistiky FF MU jako důležité formativní centrum tak byl a je elitním evropským slavistickým pracovištěm.

(několik vybraných okruhů). Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2011; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. (eds). *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Nosné tradice české slavistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): jazyk – literatura – dějiny kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR a A. ZELENKOVÁ (eds). *Postmodernismus: smysl, funkce, výklad (Jazyk – literatura – kultura - politika). Brněnské texty k slovakistice XV*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

6 Viz https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/128525.

7 Viz např. POSPÍŠIL, I., M. PRZYBYLSKI, J. ŠAUR et al. *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015; ŠAUR, J. et al. *Mladá slavistika. Současné trendy ve výzkumu slovanských literatur, jazyků a kultur*. Brno: Masarykova univerzita, 2014; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Generační konflikt ve slovanských literaturách a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016; GUNIŠOVÁ, E. a J. ŠAUR (eds). *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

8 GUNIŠOVÁ, E. a L. PAUČOVÁ (eds). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace I*. Brno: Masarykova univerzita, 2015; GUNIŠOVÁ, E. a L. PAUČOVÁ (eds). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace II*. Brno: Masarykova univerzita, 2016; PAUČOVÁ, L. (ed.). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace III*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

V současné době (k 31. 3. 2019) pracuje vedení Ústavu slavistiky v této personální sestavě:

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., vedoucí ústavu
doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc., doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D., zástupci vedoucího
doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc., vedoucí Semináře východoslovanských jazyků a literatur
Mgr. Roman Madecki, PhD., vedoucí Semináře západoslovanských jazyků a literatur
Mgr. Pavel Krejčí, PhD., vedoucí Semináře jihoslovanských filologií a balkanistiky

Personální stav Ústavu slavistiky FF MU k 31. 3. 2019

Profesoři
prof. PhDr. Josef Dohnal, CSc.
prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Docenti
doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc.
doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D.

Odborní asistenti
Mgr. Renata Buchtová, Ph.D.
Mgr. Oxana Čmelíková, Ph.D.
PhDr. Taťána Juříčková, Ph.D.
PhDr. Petr Kalina, Ph.D.
PhDr. Mgr. Libuše Klangová, Ph.D.
Mgr. Pavel Krejčí, Ph.D.
Mgr. Elena Krejčová, Ph.D.
Mgr. Roman Madecki, Ph.D.
Mgr. Petr Stehlík, Ph.D.
Mgr. Josef Šaur, Ph.D.
Mgr. Stanislava Špačková, Ph.D.
Mgr. Polina Zolina, Ph.D.

Asistenti
Mgr. Pavel Pilch
Mgr. et Mgr. Michal Przybylski
Mgr. Bc. Eva Reutová

Lektoři
Mgr. Malgorzata Balcerzak
Mgr. Olga Berger
Mgr. Jana Bumbálková
Mgr. Mateja Kosi
Mgr. Miloš Pantić
Mgr. Mirna Stehlíková Durasek
Mgr. Taťjana Zaňko

Neučitelští pracovníci
Marie Hofmanová (sekretářka)
Mgr. Zbyněk Michálek (specializovaný pracovník)

Externí spolupracovníci
Mgr. Roman Baron, Ph.D.
PhDr. Helena Bočková
doc. PhDr. Aleš Brandner, CSc.
doc. PhDr. Ladislav Hladký, CSc.
Mgr. Roman Fouček
Mgr. Milada Kiliánová
Mgr. et Mgr. et Mgr. Markéta Kropáčková
doc. Halyna Myronova, CSc.
Mgr. Josef Oriško, Ph.D.
Mgr. Yevheniya Pancheshna
doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc.
doc. PhDr. PaedDr. Anna Zelenková, Ph.D.

Studie a texty

Seminář východoslovanských jazyků a literatur

Aleš Brandner

Seminář východoslovanských jazyků a literatur zajišťuje výuku jazykovědných a literárněvědných disciplín pro obory ruština a ukrajinština a vědecké bádání v této oblasti.

Vědecká a pedagogická činnost v oboru rusistiky se na brněnské filozofické fakultě rozvíjela zprvu (po založení brněnské univerzity v roce 1919) v rámci srovnávací slovanské jazykovědy a paleoslovenistiky. Jako samostatný obor se studium rusistiky datuje od roku 1923, kdy do Brna přišel Sergij Grigorjevič Vilinskij (1976–1950), někdejší profesor univerzity v Oděse. Pracoval zde až do roku 1950. Přestože byl svým vzděláním badatel spíše jazykovědného zaměření, věnoval pozornost literárněvědné problematice, zejména medievalistice, později pak i ruské literatuře 18. a 19. století i přelomu 19. a 20. století. Počátkem studijního roku 1928/29 přišel do Brna z Bratislavy Frank Wollman (1888–1969), profesor srovnávacích dějin slovanských literatur. Jeho zásluhou byla v širším rámci slovanské komparatistiky pěstována též literárněvědná rusistika. V Brně působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1959. Brněnské rusistice se dodalo vydatné posily v osobě Romana Osipoviče Jakobsona (1896–1982). Nastoupil zde v roce 1933 jako docent, v roce 1933 byl jmenován profesorem. Jeho vědecký záběr přesahoval hranice lingvistického bádání, zasahoval i problémy literárněvědné. V roce 1939 z rasových důvodů odešel do ciziny. Dalším předválečným vyučujícím ruštiny byl Bořivoj Novák (1906–1973). Zasloužil se o vybavení slavistických a rusistických knižních fondů brněnské filozofické fakulty. V osobě Bořivoje Nováka a Franka Wollmana byla zabezpečena i kontinuita brněnské rusistiky po II. světové válce s rusistikou předválečnou.

Po skončení II. světové války se vytvořily předpoklady pro rozvoj rusistiky jako samostatného vědeckého a pedagogického oboru. Studium rusistiky dostalo kvalitativně nový charakter: ruština byla zavedena jako povinný vyučovací předmět na základních a středních školách. Nastala naléhavá potřeba vychovávat učitelské kádry rusistů pro výuku na školách. Současně však bylo nutno vybudovat i sám učitelský sbor vyučujících ruský jazyk a literaturu na fakultě a rusistiku konsolidovat jako jeden ze stěžejních oborů. Proto byla v roce 1951 zřízena samostatná katedra rusistiky a literární vědy jako nová organizační jednotka pedagogické a vědecké činnosti. K předválečným odborníkům byl doplněn učitelský sbor o první mladé absolventy, kteří dostudovali už po II. světové válce a ruština byla jejich základní specializací (Stanislav Žaža, František Březina, Roman Mrázek, Jiří Brym, Jaroslav Burian, Jaroslav Mandát, Miroslav Mikulášek, Danuše Kšicová; později Mečislav Krhoun, Vlasta Vlašínová, Jiří Bronec, Jiří Jiráček, Jana Jelínková, Ljubov Lízalová). V této souvislosti třeba vzpomenout také Marii Koutnou (1902–1979), absolventku pražské univerzity, která po osvobození působila na katedře jako lektorka ruského jazyka a byla také pověřena přednáškami ze staré ruské literatury a literatury 18. století. Působila zde až do odchodu důchodu v roce 1963.

Rusistika jako odborné badatelské odvětví a aprobační specializace byla na filozofické fakultě dlouho pěstována jako širší filologický obor, zahrnující jazykovou i literární složku. Rozmach badatelské a pedagogické činnosti si vyžádal v roce 1965 rozdělení katedry na dva organizační celky, takže od té doby se jazykovědná rusistika soustřeďovala v rámci Katedry ruského jazyka, literárněvědná rusistika byla pěstována na Katedře ruské a sovětské literatury. Tento stav přetrval až do roku 1995.

Počátek ukrajinistiky na brněnské filozofické fakultě je spojen se jménem Mečislava Krhouna (1907–1982), který v roce 1960 přišel na tehdejší Katedru rusistiky. Jeho pedagogická činnost byla zaměřena na přednášky a semináře ze staré ruské literatury a ruského folkloru. Ve své odborné činnosti se věnoval dějinám ukrajinské a běloruské literatury. Pro zájemce z řad studentů konal výběrovou přednášku o rusko-ukrajinsko-běloruských literárních vztazích v 19. a ve 20. století a také praktická jazyková cvičení z ukrajinštiny. Po jeho odchodu do důchodu v roce 1972 nebyla na fakultě ukrajinština dále pěstována. Teprve na počátku 90. let, po rozpadu Sovětského svazu, kdy byla v roce 1992 vyhlášena nezávislost Ukrajiny a ukrajinština se stala úředním jazykem, vzrostl za hranicemi Ukrajiny zájem o studium tohoto jazyka. Na univerzitách při katedrách (ústavech) slavistiky vznikala oddělení ukrajinistiky (pokud tam už dříve nebyla). Jejich úkolem je pěstovat odbornou činnost v oblasti jazykovědné, literárněvědné, kulturologické, dále vychovávat odborníky-ukrajinisty, popř. pořádat pro zájemce lektoráty z ukrajinského jazyka. Podobně tomu bylo na brněnské univerzitě. V roce 1993 MŠMT potvrdilo pro Masarykovu univerzitu akreditaci oboru Ukrajinský jazyk a literatura a od studijního roku 1993/94 se realizuje na naší fakultě. Ve studijním roce 1994/95 po předchozí dohodě mezi vedením brněnské a kyjevské univerzity začala působit na oboru jako lektorka ukrajinského jazyka Halyna Myronova; po roce působení byla na základě výběrového řízení přijata do svazku katedry jako docentka.

Společensko-politické události na přelomu 80. a 90. let minulého století si vyžádaly nové organizační uspořádání pracovišť na fakultě. Na základě rozhodnutí Vědecké rady FF MU vznikl k 1. 9. 1995 Ústav slavistiky. Záměrem bylo scelení slavistických oborů, které byly v průběhu uplynulých desetiletí součástí různých pracovišť a soustředění vědeckého bádání. Ústav slavistiky byl rozdělen na oddělení – semináře. Organické pokračování někdejší Katedry ruského jazyka a Katedry ruské literatury představuje Seminář východoslovanských jazyků a literatur, který se zaměřuje ve vědecko-pedagogické činnosti především na studium rusistiky a ukrajinistiky v bakalářských a v navazujících magisterských studijních programech Ruský jazyk a literatura a Ukrajinský jazyk a literatura; v bakalářských programech Ruština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu a Ukrajinská studia, a v navazujících magisterských studijních programech Učitelství ruského jazyka a literatury, Překladatelství ruského jazyka a Literární komparatistika. Běloruština je marginálně zastoupena nepravidelně vypisovanými volitelnými kurzy vedenými běloruskými mluvčími; s běloruskou literaturou a kulturou mají posluchači možnost se seznamovat během pravidelných výměnných studijních pobytů na univerzitě v Minsku nebo v rámci periodicky nabízených přednášek a seminářů. S přihlédnutím ke změnám, které se uskutečnily v oblasti politiky, ekonomiky a ve vztazích mezi jednotlivými zeměmi, a z hlediska k potřebám společenského uplatnění absolventů ukrajinistiky v praxi, je třeba, aby jejich příprava probíhala na nových lingvodidaktických základech výuky, které se musejí koncepčně lišit od tradičního pojetí. Proto od studijního roku 2016/2017 byl zařazen do bakalářského stupně studia obor Ukrajinská studia.

Oběma hlavními obory se prolíná komparatistické (srovnávací) zaměření vědecko-pedagogické činnosti semináře, které mají nadto areálový ráz; zvláště je to už zmiňovaný nový program Ukrajinská studia, ale i rusistické programy jako Ruština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu a navazující magisterské studium zejména Literární komparatistika a dále Překladatelství ruského jazyka. Ruský jazyk a literatura a Ukrajinský jazyk a literatura mají své místo také v jednom z modulů oboru Filologicko-areálová studia a jsou součástí takřka všech doktorských programů, které zajišťuje a garantuje Ústav slavistiky (Ruský jazyk, Paleoslavistika a slovanské jazyky, Ruská literatura, Teorie a dějiny slovanských literatur, Literární komparatistika, Filologicko-areálová studia).

Do programu výběrových přednášek jsou zařazeny východoslovanské literatury jako celek i jejich folklor (Srovnávací studium slovanských literatur). Srovnávací aspekt literárního studia, navazující na vědecký profil zakladatelů brněnské slavistiky (Roman Jakobson, Frank Wollman

aj.), podporují i aktivity zapsaných profesních spolků sídlících na základě smlouvy s vedením filozofické fakulty na Ústavu slavistiky, a to České asociace slavistů, Středoevropského centra slovanských studií, Slavistické společnosti Franka Wollmana a Literárněvědné společnosti ČR. Všechny spolky mají celostátní charakter.

S ruským, ukrajinským a běloruským jazykem a s příslušnými literaturami mají posluchači možnost blíže se seznamovat v rámci zahraničních stáží, které jsou realizovány na základě podepsaných smluv s univerzitami v Kazani, Nižním Novgorodě, Petrohradě, Kyjevě, Lvově, Minsku, Ivano-Frankovsku a Ostrogu. Kromě toho mohou studenti v rámci studentské mobility (kvóty MŠMT, programy Erasmus, Erasmus Plus) vyjíždět na stáže na slavistická pracoviště jinde v zahraničí (Polsko, Rakousko, Německo aj.). Studenti navazujícího magisterského studia a doktorského studia s finanční podporou fakulty se pravidelně účastní mezinárodních studentských konferencí. Posluchači ukrajinistiky se také účastní překladatelských soutěží v Praze, dále každoročních studentských soutěží SLAVICA. Mnozí z nich zkoušejí své jazykové znalosti při práci u firem, které spolupracují s Ukrajinou.

Aktivita učitelů semináře se odráží jednak v účasti na domácích a zahraničních konferencích, jednak v jejich publikační činnosti. V individuálních výstupech jednak v periodikách *Linguistica Brunensia*, *Slavica litteraria*, v časopisu *Opera Slavica*, který se stal uznávaným fórem pro setkávání rusistů a slavistů z různých (především slovanských) zemí. Příspěvky brněnských i mimobrněnských rusistů najdeme též v nedávno vydávaném (od roku 2008) časopise *Novaja rusistika*, ale i v jiných časopisech a sbornících. Nutno dodat, že posledně zmiňovaný časopis vydává Česká asociace slavistů ve spolupráci s Filozofickou fakultou MU. Všechny uvedené časopisy jsou zařazeny do databáze ERIH plus. Ještě třeba uvést internetový časopis *Proudy*, který vydává Středoevropské centrum slovanských studií. S činností semináře je také spojen Kabinet rusistických studií.

Posluchači mají možnost seznámit se s metodologií a praxí vědeckého bádání i se studiem a praktickou spoluprací s uvedenými časopisy vydávanými Ústavem slavistiky nebo zmíněnými zapsanými spolky; jsou dostupné v digitální knihovně Filozofické fakulty MU na adrese https://digilib.phil.muni.cz.

Seminář (resp. jeho pracovníci) pořádají také pravidelné konference s mezinárodní účastí, mj. *Aktuální problémy současné jazykovědné rusistiky*, *Hodnoty v umění a literatuře*, *Rusistický seminář*, *Slavistické kolokvium*, *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí (jazyk – literatura – kultura – politika – filozofie)*, *Ukrajinistika v minulosti, přítomnosti, budoucnosti* a další semináře a workshopy, jichž se účastní badatelé z České republiky i zahraničí a také studenti doktorského studia (obr. 5–20). Učitelé a doktorandi semináře se podílejí na specifickém výzkumu Ústavu slavistiky. Doktorandi pořádají v Brně každoroční mezinárodní doktorandské konference (obr. 27–29).

Zmínit třeba také kooperaci našich pracovníků s mimofakultními pracovišti. Z brněnských je to Katedra ruského jazyka a literatury z Pedagogické fakulty MU formou pravidelné účasti na jejich konferencích. Kontakt udržujeme rovněž i s etymologickým oddělením brněnského pracoviště Ústavu pro jazyk český AV ČR (jeho rusistky Eva Havlová byla až do svého skonu a Ilona Janyšková je nadále členkou naší oborové komise pro ruský jazyk). Z mimofakultních pracovišť je to především Univerzita Palackého v Olomouci, s jejíž filozofickou fakultou máme po celá desetiletí čilé styky; v současnosti je to vzájemné členství v oborových radách a komisích pro doktorandy, vzájemné oponentury disertačních a habilitačních prací, profesorská jmenovací řízení, činnost recenzentská a v poslední době přímá kooperace autorská. V neposlední řadě je to pravidelná účast na jejich konferencích. Připomenout třeba i spolupráci s Filozofickou fakultou Ostravské univerzity. Každoročně se lingvisté účastnili jejich konferencí o ruštině ve sféře ekonomické a komerční, ale i jiných konferencí. Patří sem i vzájemné oponentury disertačních a habilitačních prací, ale také odborná příprava jejich doktorandů. Zmínit nutno také spolupráci s Univerzitou Hradec Králové s její pedagogickou fakul-

tou. Jednak je to účast na pravidelně konaných konferencích *Dialog kultur,* které tamní fakulta pořádá ve spolupráci s brněnskou filozofickou fakultou a Společností Franka Wollmana, dále odborná příprava jejich doktorandů a vzájemná oponentura disertačních a habilitačních prací. Součinností se vyznačují i vztahy s univerzitami na Slovensku (Bratislava, Prešov, Nitra, Banská Bystrica, Trnava). Kontakty udržujeme i s pracovišti v českých městech (Praha, Plzeň, Ústí nad Labem, České Budějovice, Opava).

Pokud jde o pracoviště vzdálenějšího zahraničí, realizují se návštěvy našich pracovníků na konferencích i pobyty při jiných příležitostech (jde o publikační, resp. korespondenční spolupráci). Především jsou to univerzity v Petrohradě, Moskvě, Iževsku, Nižním Novgorodě, Kyjevě, Lvově, Minsku, Szegedu, Budapešti, Berlíně, Magdeburku, Greifswaldu, Vídni, Salcburku aj.

K zahraničním kontaktům je třeba připočíst ještě tři formy, a sice: pobyty ruských a ukrajinských lektorů, kteří poskytují významnou pomoc při praktické výuce i jazykovědné činnosti pracoviště, dále četné přednášky zahraničních hostů, a to jednak pro studenty uskutečňované v týdenní blokové výuce, jednak pro učitele v rámci pobočky Jazykovědného sdružení České republiky a konečně v již zmíněných zahraničních stážích našich studentů. Činnost pracoviště má progresivní vývojový trend. Není uzavřenou kapitolou, ale odrazovým můstkem pro další vědecké a pedagogické snahy.

Současné personální složení semináře:

Profesoři:
prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
prof. PhDr. Josef Dohnal, CSc.

Docenti:
doc. PhDr. Aleš Brandner, CSc.
doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc.
doc. Halyna Myronova, CSc.

Odborní asistenti:
Mgr. Olga Berger, Ph.D.
Mgr. Oxana Čmelíková, Ph.D.
PhDr. Taťána Juříčková, Ph.D.
PhDr. Petr Kalina, Ph.D.
Mgr. Josef Šaur, Ph.D.
Mgr. Stanislava Špačková, Ph.D.
Mgr. Polina Zolina, Ph.D.

Asistentka:
Mgr. Eva Reutová

Lektorky:
Mgr. Jana Bumbálková
Mgr. Taťjana Zaňko

Komplementární exkurs: k metodologii brněnské filologické/literárněvědné rusistiky a ukrajinistiky

Ivo Pospíšil

V roce 2016 jsem pro bratislavský časopis *Philologia* sestavoval speciální filologický blok.[1] Jeho smyslem byla odborná diskuse o možnosti obnovit něco jako filologickou jednotu nebo nový filologický celek, jemuž někteří autoři říkali „nová filologie". I když filologie jako „láska ke slovu, jazyku" představuje komplex zkoumání jazyka a jeho produktů, dnes se často chápe zúženě jako zkoumání jazyka, tedy vlastně spíše jako lingvistika, nebo také jako něco, co se týká starší vývojové fáze jazyka a literatury, v případě našich literatur jde o středověk, tedy medievistika, ale v minulosti tomu tak nebylo; jazyk a literatura tvořily v těchto zkoumáních vždy jeden celek: takto chápali filologie jak Josef Dobrovský, tak P. J. Šafařík/Šafárik ve svém německy psaném spise, v jehož názvu je vlastně komplexnost filologie obsažena (*Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*).

Postupně od druhé poloviny 19. století se filologie stále více štěpila na jazykovědu a literární vědu: za pozitivismu a zvláště za moderny, kdy se objevují psychologické metody a celý proces je dovršen dominancí imanentních metod ve 20. století: lingvistika se přiklání k exaktnějším přístupům, nakonec ke statistice, matematice, teorii informace, kybernetice, počítačovým metodám, literární věda spíše k esejismu, psychologii, duchovědě; v rámci imanentních metod sice probíhá nové sbližování (poetický jazyk), ale současně nové dělení a štěpení a to trvá v podstatě dosud s výjimkou některých pokusů.

Dekonstrukce v provedení J. Derridy (1930–2004) a jeho následovníků a kritiků, zejména Ch. Norrise (roč. 1947),[2] rozrušila konvenční hodnotová měřítka a povzbudila návraty k libovolnosti a esejistické volnosti[3] a nyní je tu snaha po „obnovení pořádku": zní to hrozivě, ale jde jen o rámcovou restituci dohody, že psát literaturu a hodnotit ji má smysl a mělo by být společensky sankcionováno. Je zřejmé, že se obě části staré filologie již nikdy nespojí tak, jak tomu bylo v minulosti. Nicméně pokusy o novou konvergenci dnes sílí a možná také v souvislosti

1 Viz naši úvodní studii Filologie jako zakletí i svoboda: pokusy o novou filologii. *Philologia*. 2016, XXVI, č. 2, s. 7–15. Celý komplex: *Philologia*. 2016, XXVI, č. 2, s. 7–123.

2 Viz překlady, např. DERRIDA, J. *Gramatológia*. Bratislava: Archa, 1999; DERRIDA, J. *Ostrohy: Štýly Nietzscheho*. Bratislava: Archa, 1998; DERRIDA, J. *Síla zákona: „mystický základ autority"*. Praha: Oikoymenh, 2002; DERRIDA, J. *Texty k dekonstrukci: práce z let 1967–1972*. Bratislava: Archa, 1993; DERRIDA, J. *Tradice vědy a skrývání smyslu: komentář k Huseserlovu Původu geometrie*. Praha: Oikoymenh, 2003. Viz také AJVAZ, M. *Znak a bytí: úvahy nad Derridovou gramatologií*. Praha: Filosofia, 1994; AJVAZ, M. *Znak, sebevědomí a čas: dvě studie o Derridově filosofii*. Praha: Filosofia, 2007; KOŽMÍN, Z. *Smysl dekonstrukce: derridovské průřezy*. Brno: Masarykova univerzita, 1998; SIM, S. *Derrida a konec historie*. Praha: Triton, 2001; ČEŠKA, J. *Falešná paměť literatury*. Praha: Togga, 2009; PETŘÍČEK, M. *Majestát zákona: Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce*. Praha: Herrmann & synové, 2000; De MAN, P. *Allegories of Reading.: Figural Language in Rousseau, Nietzsche, Rilke, and Proust*. New Haven – London: Yale University Press, 1979; NORRIS, Ch. *Deconstruction: Theory and Practice*. London: Routledge, 1993; NORRIS, Ch. *Derrida*. Cambridge: Harvard University Press, 1987.

3 POSPÍŠIL, I. Literární věda na rozcestí. Hrst poznámek k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. *HOST*. 1998, č. 2, s. 79–83.

s posilováním diachronního přístupu, která se nám znovu vrací, se zvýšeným zájmem o novou podobu obecné historie, o vývoj jazyka a literární historii.

U Alexandra Korabljova jsem kdysi našel pokus, který mě oslnil: byl poněkud jiný než spekulativní úvahy vzešlé z dosavadního stavu filologie a jejich dvou volných součástí. Jádrem Korabljovovy výpovědi je to, že zatímco význam filologie pro společenské mocenské elity paradoxně upadá, význam jejího předmětu, tedy jazyka a textů stoupá: filologie se tedy stává klíčem ke všemu, a přesto se jí opovrhuje. Zatímco za poslední etapou rozložení a destrukce bádání o literatuře pokládá dekonstrukci, novou etapou je smrt tzv. „kožené cesty" a přímý dotek slova a literárního artefaktu – k tomu jistě vedou i náboženskost, tajemství a koneckonců i estetika smrti.[4] Strukturalismus podle Korabljova ukázal limity vědeckého přístupu. Podle něho je však „filologie specifickou jednotou vědeckého, uměleckého a náboženského vědomí". I když se dnes tvrdí, že filolog nemůže kriticky zvládnout všechny koncepce jazykovědné a literárněvědné, řadu jazyků a literatur a ovšem tisíce položek sekundární literatury, měl by se o to alespoň snažit: filologie vždy byla tak trochu ve svém naplnění disciplínou utopickou, jinak řečeno transcendující, ale z objektivních důvodů nedosahující svého cíle; cíl je v dálce, naše snahy se s obzorem nikdy neprotnou, ale měly by se mu přibližovat. Dnes naopak vidíme masovou rezignaci na věcné znalosti nebo minimálně jejich podceňování; bez nich se však nemůžeme o utopický pohyb k nové filologii ani pokusit – rezignace snad pochopitelná ve věku technologické revoluce, ale její výsledky nevidíme, resp. technologie nám zatím nenahradí věcnou znalost a myšlenkovou práci s nimi.

„Nová filologie" se bude utvářet podobně, tedy nikoli jen na bázi teorií, ale v praktickém výzkumném konání, ve sbližování obou sfér, lingvistické a literárněvědné, k nimž zvnějšku přistupuje a je sceluje hledisko kulturně-areálové, aniž by je to nějak metodologicky omezovalo v permanentní transcendenci do stran, k bočním ziskům s tím, že budou také hledat více průniků. To je záležitost objektivně daná nejen tím, že jazyk je materiálem literárního textu a že text je výsledkem jazykové práce, ale že je to také subjektivní, volní akt, jenž je právě plodem sebereflexe.[5]

Brněnská rusistika se vyvíjela nejdříve v rámci Slovanského semináře: slavistika či slovanská filologie (což ovšem není úplně totéž) byla – neváhám to právě v dnešní době zdůraznit – zakládacím oborem Masarykovy univerzity, elitním oborem, jehož vývoj byl tehdy všemožně podporován jako klíčový pro nově vzniklý, velký stát ve středu Evropy. I když Frank Wollman (1888–1969) byl díky svému slovinskému učiteli a postupně rakouskému, německému a česko-

4 KORABLJOV, A. A. *Predely filologii*. Novosibirsk: Ministerstvo obrazovanija i nauki Ukrajiny, Doneckij nacional'nyj universitet, Rossyjskaja Akademija Nauk, Sibirskoje otdelenije, Institut filologii, Izdatel'stvo SO RAN, 2008.

5 Odkazujeme k řadě publikací, které se „nového historismu", jenž se pokusil i o obnovu filologie, dotýkají: GREENBLATT, S. *Practising the New Historicism*. Chicago: The University of Chicago Press, 2000; GREENBLATT, S. *The Greenblatt Reader*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005; BALICKI, B. a D. LEWIŃSKI et al. (eds). *Metateoretyczne problemy literaturoznawcze. Wiedza o literaturze z punktu widzenia obserwatora*. Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2005; GOLLER, M. und G. WITTE (Hrsg.). *Minimalismus zwischen Leere und Exzess*. Tagungsbeiträge des Internationalen wissenschaftlichen Symposiums am Institut für Slawistik der Humboldt-Universität zu Berlin vom 11. bis 13. November 1999; OS'MAKOV, N. V. (ed.). *Literaturnyje proizvedenija v dviženii epoch*. Moskva: AN SSSR, Institut mirovoj literatury im. A. M. Gor'kogo, 1979; OS'MAKOV, N. V. *Psichologičeskije napravlenija v russkom literaturovedenii. D. N. Ovsjaniko Kulikovskij*. Moskva, 1981; OS'MAKOV, N. V. (ed.). *Russkaja literatura v istoriko funkcional'nom osveščenii*. Moskva: AN SSSR, Institut mirovoj literatury im. A. M. Gor'kogo, 1979; SMIRNOV, I. (Hrsg.). *Hypertext Otčajanie/Сверхтекст. Despair*. München: Sagner, 2000; SMIRNOV, I. *Na puti k teorii literatury*. Amsterdam: Rodopi, 1987; SMIRNOV, I. *Oliteraturennoje vremja. (Gipo)teorija literaturnych žanrov*. Sankt-Peterburg, 2008; POSPÍŠIL, I. Literární věda na rozcestí. Hrst poznámek k minulosti, přítomnosti a budoucnosti. *HOST*. 1998, č. 2, s. 79–83; POSPÍŠIL, I. *Literatura v souvislostech. Několik příběhů o tom, jak také číst literaturu z širšího pohledu*. České Budějovice: Nakladatelství Vlastimil Johanus, 2011; POSPÍŠIL, I. *Pátrání po nové identitě. Rusistické a vztahové reflexe*. Brno: SvN Regiony, Středoevropské centrum slovanských studií, 2008; POSPÍŠIL, I. a J. GAZDA. *Proměny jazyka a literatury v současných ruských textech*. Brno: Ústav slavistiky, Filozofická Fakulta Masarykovy univerzity, Masarykova univerzita, 2007; POSPÍŠIL, I. *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*. Brno: Munipress, 2013.
O nové filologii viz také naše studie: Jazyk a literatura, lingvistika a literární věda: obnova ztracené jednoty? *Opera Slavica. Supplementum*. 2012, roč. XXII, č. 1, s. 4–15; Filologie jako zaklet i svoboda: pokusy o novou filologii. *Philologia*. 2016, č. 2.

slovenskému profesorovi Matijovi Murkovi zpočátku orientován na jihoslovanské literatury, konkrétně na jihoslovanský folklor a později drama, jeho *Slovesnost Slovanů* (1928) a její reedice z roku 2012[6] evokuje řadu obecných úvah o podstatě slavistiky, slovanské filologie, literární vědy a komparatistiky, stejně jako o koncepci celku slovanských literatur a o jednotlivých slovanských literaturách.[7] Naše reflexe, vycházející z řady našich předchozích úvah, připomíná také tuto Wollmanovu zásadní knihu, která stála u kolébky komparativní slavistiky a zejména její pražsko-brněnské větve, které syn Franka Wollmana Slavomír (1925–2012, obr. 1) říkal „česká škola literární komparatistiky",[8] zejména z hlediska filologického úsilí a zastoupení a koncepce ruské literatury.[9]

I když *Slovesnost Slovanů* byla a je ceněna hlavně pro své teoretické a koncepční výboje a také jako důležitý studijní materiál, podstatná je zejména její literárněhistorická role. Zejména v případě jihoslovanských a východoslovanských literatur jsou evropská paradigmata podle něho nevhodná a jejich uplatnění je omezené. Jinak řečeno: jsou užitečná pouze jako pozadí skutečné, reálné typologie. Zde se jako novější varianta nabízí buď radikální řešení ve smyslu zásadního vývojového posunu založeného na tzv. zpoždění, nebo umírněnější, postupně evoluční varianta, kterou tu navrhujeme. Takto je například koncipováno paradigma vývoje ruské literatury Vadima Kožinova ze 70. let[10], v němž je klasicismus zcela vytěsněn a celé 18. století a první třetina 19. století je označena jako zpožděná ruská renesance (personifikovaně od Lomonosova po Puškina). Baroko reprezentuje dílo N. V. Gogola, sentimentalismus F. M. Dostojevskij, zejména jeho prvotina *Chudí lidé* (1846) romantismus slavjanofilové a kritický realismus je posunut až na okraj 19. století. Tato koncepce však zapomíná, že nelze ignorovat fakt, že ruský klasicismus a sentimentalismus běžně fungovaly již v 18. století, i když možná zcela neodpovídaly společenským a duchovním poměrům ruské společnosti. Kdybychom tuto ignoranci připustili, museli bychom literatura a její vývoj pokládat za prostou kopii společenských procesů, které nemohou společnost ani předbíhat ani se za ní opožďovat. Ale to není pravda ani ve středoevropských a západoevropských literaturách. Východiskem může být koncepce prae-post paradoxu nebo prae-post

6 WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Česká asociace slavistů ve spolupráci s Ústavem slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Středoevropským centrem slovanských studií a Slavistickou společností Franka Wollmana. Red. Eva Niklesová, red. spolupr. Natália Čuveleva. 2. vyd. (1. vyd. 1928). Brno: Tribun EU, 2012. Původní vydání: WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Praha: Vesmír, 1928. Něm. překlad: WOLLMAN, F. *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slawischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2003. Tento text se zčásti opírá o autorovy partie ve studii napsané spolu s Milošem Zelenkou *Střední Evropa jako křižovatka metodologií: Slovesnost Slovanů Franka Wollmana – tradice a souvislosti* (Nad druhým českým vydáním) a o její německou verzi a o autorův text v německém vydání *Sieben Bemerkungen zu Frank Wollmans Slovesnost Slovanů*. In: WOLLMAN, F. *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slawischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2003 (aus dem Tschechischen übersetzt von Reinhard Ibler).

7 Viz POSPÍŠIL, I. *O některých aspektech brněnské filologické rusistiky*. In: POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a L. PAUČOVÁ (eds). *Klíčové problémy současné slavistiky*. Brno: Česká asociace slavistů, Jan Sojnek – Galium, 2017, s. 159–172.

8 Viz WOLLMAN, S. *Česká škola literární komparatistiky. Tradice, problémy, přínos*. Praha: Univerzita Karlova, 1989; WOLLMAN, S. *Porovnávacia metóda v literárnej vede*. Bratislava: Tatran, 1988.
Viz naši studii o S. Wollmanovi i jeho nekrolog: *Slavomír Wollman a slavistika dnes (Několik jubilejních poznámek k novější tvorbě)*. In: *Kontexty literární vědy II*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2009, s. 11–17; Priloženije: Skončalsja slavist i komparativist Slavomir Vollman. *Novaja Rusistika. Supplementum: Meždunarodnaja slavistika v prošlom i nastojaščem: problémy metodologii i krizis organizacii*. 2012, c. 77–85.

9 Viz naši studii: *Literatura slavjan Franka Vollmana i russkaja literatura (Razmyšlenija po povodu novogo češskogo izdanija izvestnoj knigi)*. In: *Universalii russkoj literatury 4*. Voronež: Izdatel'sko-poligrafičeskij centr „Naučnaja kniga", 2012, s. 185–196.

10 KOŽINOV, V. *K sociologii russkoj literatury XVIII–XIX vekov (K probleme literaturnych napravlenij)*. In: *Literatura i sociologija*. Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1977, s. 137–177.

efektu, kterou jsme vyložili v několika statích.[11] Jde o to, že literatura si cizí vývojové impulsy osvojuje v několika vlnách, že je vstřebává pozvolna a postupně. V 18. století jde o první vlnu klasicismu, osvícenství, sentimentalismu a preromantismu, o jejich imitaci, zatímco později se tyto jevy znovu vracejí: Gogol je opravdu značně barokní (jeho láska k baroku a zájem o katolicismus jsou známé), Dostojevskij užívá sentimentalismu v *Chudých lidech* jako zbraně proti sociologické jednostrannosti ruské naturální školy, ruský literární proces 18. a 19. století má skutečně v globálu renesanční rysy, ale uvnitř již bují jiné literární tvary a směry. Podobné rysy mají i literatury jihoslovanské a určitými retušemi by mohla projít i periodizace západoslovanských literatur, přičemž je zřejmé, že každá z těchto slovanských literatur má svá vývojová specifika. Wollmanovo pojetí je současně i výzvou k „revizi" dosavadních tradičních vývojových modelů, dosud víceméně převzatých ze západoevropských literárněhistorických inventářů.

Základní Wollmanovou tezí je to, že slovanské literatury vznikaly na evropských kulturních křižovatkách jako produkt mediteránního kulturního typu: právě zde Wollman anticipoval podobné snahy Dionýze Ďurišina a italských komparatistů.[12] Nehledě na složité historické osudy jednotlivých slovanských pospolitostí (tatarský vpád u východních Slovanů, turecké války u jižních, germanizační tlak u západních) vidí Wollman kontinuitu slovanskou a evropskou, neboť nebylo možno zabránit průniku a proudění literárních látek: navíc se Slované neuzavírali ani prouděním východním (Byzanc a Asie).

Ruská literatura nemůže ve Wollmanově pojetí nemít klíčové postavení, a to nejen kvantitativně. Je to ovšem dáno jejím mezinárodním významem, který si postupně budovala od 18. století, zejména však dobudovala v století následujícím a minulém. Nicméně třeba si uvědomit, že Frank Wollman jako český žák Matiji Murka (1861–1952), jehož prezident, jinak také sociolog a historik filozofie a v neposlední řadě rusista T. G. Masaryk povolal na Univerzitu Karlovu z Lipska, se musel přiklánět materiálově i svým školením (jihoslovanské literatury, zejména dramatika[13]) k jihoslovanskému folkloru (později sbíral se svými slovenskými žáky na Slovensku pohádky) a jako Čech, jenž měl blízko k Polákům nemohl nedocenit tyto literatury: to je patrné zejména v místech, kde vyzvedává českou gotickou literaturu 14. století, polskou renesanci a humanismus, romantismus a *Máj* Karla Hynka Máchy.

Na jedné straně tedy Wollman viděl jako protrahovanou slovanskou jednotu nebo slovanský literární celek, i když diferencovaný. Wollman nebyl rozhodně zastáncem nějaké umělé slovanské jednoty, ani kulturní, literární, natož politické. Ale hledal slavismy, tj. společná slovanská místa (loci communes, topoi) tam, kde to bylo funkční. Zajímavé je, že klasicismus nevydělil jako něco klíčového právě u Slovanů a zejména u Rusů, kde sehrál významnou úlohu, ač někdy zpochybňován nebo – jako u Wollmana – skryt pod osvícenstvím, v rekonstituování celku ruské literaturu v jejím vyrovnávání s evropským Západem, jako startovní plochu k preromantickým prouděním a ruskému romantismu, jenž se vyvíjel zhruba ve stejné době jako romantismus anglický, snad ještě před romantismem francouzským a po „romantice" německé (die deutsche Romantik). Problém je v tom, že se Wollman příliš nezamýšlel nad tím, proč Rusové dosáhli v literatuře takových úspěchů v 19. století, kdy šokovali svět svými amorfními výtvory (romány Lva Tolstého, Fjodora Dostojevského, později nepodařenými dramatickými romány nebo románovými kronikami Nikolaje Leskova), a naopak se podivovali novelistickému umění Ivana Turgeněva. V tom se podobá svému již zmíněnému učiteli Matijovi Murkovi.

11 POSPÍŠIL, I. Paradoxes of Genre Evolution: the 19th-Century Russian Novel. *Zagadnienia rodzajów literackich*. 1999, roč. 42, z. 1–2, s. 25–47; POSPÍŠIL, I. O nekotorych specifičeskich čertach razvitija russkoj literatury. *Slavica litteraria*. 2000, X 3, s. 27–41.

12 *Il Mediterraneo. Una rete interletteraria. La Méditerranée. Un réseau interlittéraire. Stredomorie. medziliterárna sieť.* A cura di Dionýz Ďurišin e Armando Gnisci. Roma: Bulzoni Editore, 2000.

13 Viz knihy F. Wollmana o jihoslovanském dramatu (slovinském, charvátském a srbském) vtělená potom do knihy *Dramatika slovanského jihu.* Praha: Slovanský ústav, 1930.

Murkova přirozená dvojdomost, tj. jeho tvorba lingvistická i literárněvědná, vyplývá ze synkretické povahy jeho díla, z jeho filologického základu jako staré jednoty jazyka a jeho esteticky hodnotných produktů. Jak jsme napsali ve studii o některých aspektech Murkova literárněvědného díla[14], Murko vycházel ještě z filologické jednoty, a navazoval tak na koncepce, které například v českém prostředí prezentovali Pavel Josef Šafařík a Josef Jungmann. V Murkově době se ovšem stará filologie již zřetelně rozpojila a bylo to zejména od sklonku 19. století v době převažujících duchovědných metod. Jelikož spojení filologie bylo již tehdy v původní podobě neúnosné, vybírá si Murko ty oblasti, v nichž je nejfunkčnější tehdy a vlastně dodnes: folklor a starší vývojové fáze umělé literatury – podobně A. A. Potebňa. Horákův český výbor z Murka z roku 1937[15] vykazuje onen komplexně filologický přístup (např. ruský román jako příklad problematiky kulturního posunu na ose západní Evropa – Slované, resp. Evropa – Rusko; slovanská vzájemnost jako průsečík různých, často kontroverzních pojmů, jež vykládá historie, filozofie, ale také filologie a které mají i silné ideologické pozadí) a současně jsou z hlediska výběru subjektivní, neboť vyjadřují postoj autora této stati i dvě oblasti jeho zájmu – literární teorii, historii a genologie na straně jedné a dynamickou, konfliktní a flexibilní koncepci slavistiky včera a dnes na straně druhé.

V tomto smyslu je příznačná Murkova studie *Počátky ruského románu*, jež vznikla jako habilitační přednáška na Filozofické fakultě Vídeňské univerzity (německý text otištěn ve *Wiener Zeitung* 9. – 10. ledna 1897 jako *Die ersten Schritte des russischen Romans*)[16]. Po vzoru tehdejší lingvistiky, která ve srovnávacím jazykozpytném bádání hledala prameny, genezi těchto jevů, tedy v daném případě „zázraku ruské literatury" a zejména románu, jenž stanul na čele světového vývoje právě v ruském provedení do druhé poloviny 19. století a zejména na přelomu 19. a 20. století, pátrá po kořenech tohoto jevu a nachází je v migraci (A. Veselovskij, 1838–1906) látek a motivů ze západní Evropy jinoslovanským prostřednictvím zejména českým a polským. Tím vlastně Murko říká dvě věci: ruský román je nepůvodním, allochtonním jevem, ale současně má autochtonní prameny, ale ty zase vidí v přenosu (transpozici, transplantaci, transgresi) epických látek (Stoffgeschichte). Tyto úvahy nám však vůbec nevysvětlují „zázrak" ruské literatury, vznik a vývoj románu na ruské půdě a jeho umělecké kvality: látkověda je tu zcela bezmocná a spíše se tím analyzuje kulturní půda, z níž mohl vyrůstat. To, že Murko zcela opomíjí vlastní východoslovanské či ruské texty 15. – 17. století v čele s *Životem protopopa Avvakuma jím samým napsaným* (1672–75) a v téže době za Alexeje Michailoviče napsané světské povídky (бытовые повести) typu Savvy Grudcyna nebo Frola Skobejeva, tedy svár sekularizace a sakralizace, jenž dotvrzuje naši tezi o románu jako „nechtěném dítěti" ruské literatury, jež se sem muselo několikerým sítem vtlačit a tím získat osobitý tvar.[17], je jen logickým vyústění tohoto filologického postupu. Na druhé straně vedle tohoto pomíjivého stojí trvalejší hodnoty této Murkovy reflexe, a to že pochopení jedné národní literatury je možné toliko na pozadí širších souvislostí.

To se velmi podobá pojetí Wollmanovu. Na rozdíl od něho byl Murko skutečným rusistou, jeho pobyt v Rusku ho vlastně badatelsky inicioval, zejména studium A. Veselovského a kontakt

14 POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky*. Brno: Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2005, s. 46–53.

15 MURKO, M. *Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik. Mit einem Anhang: Kollár in Jena und beim Wartburgfest*. Graz: Verlags-Buchhandlung „Styria", 1897; MURKO, M. *Rozpravy z oboru slovanské filologie*. Praha: Orbis, 1937.

16 Horák uvádí také slovinské znění: *Ljubljanski Zvon*. 1898. XVII, s. 151–155, 207–212.

17 POSPÍŠIL, I. *Ruský román znovu navštívený. Historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: Od počátků k výhledu do současnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2005.

s ruskými filology.[18] Wollman, jak již uvedeno, tíhl spíše k jižní a střední Evropě, jeho pohyb, jak to nejednou charakterizoval jeho syn Slavomír, šel jihovýchodním směrem. Editor Murka Jiří Horák, Wollmanův předchůdce na stolici srovnávacích slovanských literatur v Brně, viděl zase jako dominantní osu polsko-ruskou, Wollman i slovanský východ geneticky – i jazykově – v podstatě správně odvozoval ze slovanského jihu a středu. V každém případě Frank Wollman neviděl sílu ruské literatury v období renesančně-humanisticko-barokním: to se však mělo později změnit. Možná již zde a také v osvícenském klasicismu a jeho poetice a v obratu k antice, jež byla v Rusku patrná ještě i v žánrovém rozvrstvení romantismu jako klíčového směru, v počátcích ruské klasiky jako „zlatého věku", tkví to, že se hlouběji nezabýval oním ruským vztlakem, tj. obrovským kvalitativním vzestupem ruské literatury v druhé polovině 19. století, ale vlastně již mnohem dříve.

Wollmanovo pojetí ruské literatury v jeho raném, ale asi nejdůležitějším díle *Slovesnost Slovanů* tedy ukázalo dvě věci: jednak na to, že ne zcela pochopil, jak se ruská literatura musela kvalitativně proměnit a pod jakými tlaky, aby dosáhla toho, čeho dosáhla v 19. století a později, na straně druhé ukázal ruskou literaturu jako průnik složitého severojižního (konflikt severu a jihu je v ruské literatuře příznakový), jež tu bylo od raného středověku: ruská literatura není ve Wollmanově pojetí izolovaná, ale úzce souvisí se světovým a jiným slovanským vývojem.

Nebudu zde opakovat všechna fakta a analýzy ze svých dřívějších studií, spíše jen obrysy problémů, které se týkají dílčích prací Franka Wollmana a Slavomíra Wollmana, resp. Romana Jakobsona a dějin brněnské slavistiky, alespoň k nim však odkazuji: tam lze najít úvahy o Romanu Jakobsonovi a jeho brněnské dráze včetně kauzy vot separat, díla F. Wollmana, ale také odkazy k Sergiji Vilinskému a Josefu Jiráskovi, stejně jako analýzy monografie Mečislava Krhouna o ukrajinsko-německém básníkovi Juriji Feďkovyčovi (viz dále).[19]

Nicméně nejen literární věda formovala brněnskou slavistiku, z níž se po roce 1945 vytvářela rusistika jako taková pod vedením Franka Wollmana v důsledku jiné geopolitické situace.

18 Viz MURKO, M. *Paměti*. Praha: Fr. Borový, 1949.

19 Viz něm. vydání *Slovesnosti Slovanů* F. Wollmana: WOLLMAN, F. *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2003. Viz také: POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA. *Mitteleuropa als Knotenpunkt der Methodologien. Frank Wollmans Slovesnost Slovanů – Traditionen und Zusammenhänge*. In: WOLLMAN, F. *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2003, s. 7–30; POSPÍŠIL, I. *Sieben Bemerkungen zu Frank Wollmans Slovesnost Slovanů*. In: WOLLMAN, F. *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2003, s. 355–362. Čes. reedice: WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Česká asociace slavistů ve spolupráci s Ústavem slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Středoevropským centrem slovanských studií a Slavistickou společností Franka Wollmana. Red. Eva Niklesová, red. spolupr. Natália Čuveleva. 2. vyd. (1. vyd. 1928). Brno: Tribun EU, 2012. Viz naše studie: *Rasanz und Feingefühl: Zum Phänomen Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit*. In: *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2002, s. 265–278; *Fenomen Central'noj Jevropy i russkij kul'turnyj element v češskoj srede (Neskol'ko zametok po povodu metamorfoz češskoj recepcii)*. In: *Rossija i russkije glazami inoslavjanskich narodov: jazyk, literatura, kul'tura 1. Slavic Eurasia Papers*. No. 3, Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2010, s. 69–102. *Sergij Vilinskij an der Masaryk-Universität in Brünn: Fakten und Zusammenhänge*. In: *Wiener Slavistisches Jahrbuch*. Bd. 42, 1996, s. 223–230; *Izmenenije temy i metoda – Sergij Vilinskij v Universitete im. Masarika. Russkij jazyk kak inoslavjanskij*. In: *Vypusk IV. Sovremennoje izučenije russkogo jazyka i russkoj kul'tury v inoslavjanskom okruženii*. Beograd: Slavističeskoje obščestvo Serbii, 2012, s. 7–19; Dva moravští slavisté: Alois Augustin Vrzal a Sergij Grigorovič Vilinskij. *Slavia Occidentalis*. T. 57, 2000, s. 219–233; *A Chapter from Brno Ukrainian Literary Studies: the Creative Activity of Mečislav Krhoun and His Book on Jurij Feďkovyč*. In: *Pagine di ucrainistica europea. A cura di Giovanna Brogi Bercoff, Giovanna Siedina*. Alessandria 2001, s. 83–90; FRANTA, V. a I. POSPÍŠIL. *Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova*. Brno: Tribun EU, 2009. Kontextuálně sem také patří: POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA. *René Wellek a meziválečné Československo. Ke kořenům strukturální estetiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.

Kromě průkopníka literárněvědné rusistiky Sergije Vilinského a lingvisty Nikolaje Durnovo (1876–1937, na služební cestě v Československu roku 1924 zde už zůstal, ale nezískal stálé místo; r. 1928 se vrátil do SSSR, pracoval na univerzitě v Minsku, v roce 1937 byl obviněn z buržoazního nacionalismu a zastřelen), který s Masarykovou univerzitou udržoval styky během celého svého pobytu v meziválečném, Československu. Po roce 1945 to byl lingvista Bořivoj Novák (1906–1973), lexikograf, odborník na historickou gramatiku ruštiny, filoložka Marie Koutná (1902–1979), která vystudovala slavistiku a germanistiku v Praze v letech 1922–1924, později svá studia dokončila v Bratislavě a Bělehradě a jako učitelka působila v meziválečném období na Podkarpatské Rusi v Mukačevě, od počátku 50. let do roku 1963 pak přednášela starou ruskou a klasickou ruskou literaturu na Filozofické fakultě (mj. studie o Antiochu Kantěmirovi).[20]

Podstatným rysem brněnské rusistiky byl její vskutku filologický rozměr: lingvisté i literární vědci se zajímali i o onen druhý obor, literární vědci věnovali značnou pozornost jazyku již proto, že brněnská škoda byla zaměřena na poetiku, žánry, směry a styly; mezi lingvisty byla řada těch, které měli široké kulturní a literární zázemí. Již sama zmíněná dlouhodobá koncepce brněnské literárněvědné rusistiky na studium poetiky (žánry, směry, styly) a (generální) komparatistiky a přirozeně i genologie vytvořilo široký dialogický záběr, v němž jazyk a jeho proměny hrály podstatnou, pokud ne přímo klíčovou roli. To působilo i na celkovou filologickou atmosféru rusistického pracoviště.

Typickým příkladem může být prof. Roman Mrázek (1921–1989).[21] V níže uvedených odkazech na vlastní příspěvky jsme ukazovali na to, jak znal ruskou literaturu a měl i své oblíbené autory, například – a docela logicky – N. S. Leskova, experimentátora s jazykem a vyprávěcími formami – a znal je opravdu důkladně, např. skaz, a dokonce navrhl název event. nového českého překladu (první a zatím poslední pořídil r. 1903 A. G. Stin, tedy Alois Augustin Vrzal) románové kroniky *Soborjane* jako *Služebníci chrámu*. Lingvista, především skvělý syntaktik Stanislav Žaža (1929–2018) již svým vzděláním spojujícím klasickou a rusistickou/slavistickou tradici patří k sloupům brněnské filologické rusistiky jako takové. Z dalších filologů-rusistů uvádíme Jaroslava Buriana (1922–1980), Jaroslava Mandáta (1924–1986) a Miroslava Mikuláška (roč. 1930), kteří také pracovali s jazykovými komponenty literárního díla; zabývali se mimo jiné románovým dílem M. Gorkého, V. Majakovského, ruskou sovětskou komedií a satirou, románem *Mistr a Markétka* apod.[22] Danuše Kšicová (1932–2017, obr. 13) rozšířila filologický základ o srovnávací zkoumání různých druhů umění, zejména v některých spisech, překračujíc literární vědu k teatrologii, translatologii a praxi uměleckého překladu.[23] Tehdejší rusistické pracoviště, které se od roku 1995 stalo jádrem nově vytvořeného Ústavu slavistiky, integrovalo i předtím čas od času i jiné slavistické obory, např. polonistiku a také ukrajinistiku a bělorusistiku (balkanistika a jihoslovanské filologie byly součástí historického pracoviště), zejména v postavě Mečislava Krhouna. I když

20 Viz naši noticku Marie Koutná – 100. *Universitas*. 2003, č. 2, s. 20.

21 Viz POSPÍŠIL, I. Lingvista a ruská literatura (o R. Mrázkovi). *Opera Slavica*. 1992, č. 2, s. 5–8; POSPÍŠIL, I. Jazyk a literatura, lingvistika a literární věda: obnova ztracené jednoty? *Opera Slavica. Supplementum*. 2012, roč. XXII, č. 1, s. 4–15.

22 Viz BURIAN, J. *Stanovlenije i razvitije žanra romana v tvorčestve Maksima Gor'kogo*. *Monografija*. Eds: Marina Urtminceva, Ivo Pospíšil. Perevod s češskogo A. S. Matvejevoj. Ministerstvo obrazovanija i nauki Rossijskoj Federacii, Federal'noje gosudarstvennoje obrazovatel'noje učreždenije vysšego obrazovanija, Nacional'nyj isledovatel'skij Nižegorodskij gosudarstvennyj universitet im. N. I. Lobačevskogo (NNGU). Nižnij Novgorod: Izd. Nižnegorodskogo gosuniversiteta 2017. Viz POSPÍŠIL, I. Jaroslav Burian (15 sentjabrja 1922 Česká Třebová – 7 ijulja Paříž 1980) – češskij rusist na grani epoch: neizbežnosť treťjego puti. In: BURIAN, J. *Stanovlenije i razvitije žanra romana v tvorčestve Maksima Gor'kogo. Monografija*. Eds: Marina Urtminceva, Ivo Pospíšil. Perevod s češskogo A. S. Matvejevoj. Ministerstvo obrazovanija i nauki Rossijskoj Federacii, Federal'noje gosudarstvennoje obrazovatel'noje učreždenije vysšego obrazovanija, Nacional'nyj isledovatel'skij Nižegorodskij gosudarstvennyj universitet im. N. I. Lobačevskogo (NNGU). Nižnij Novgorod, Izd. Nižnegorodskogo gosuniversiteta 2017, s. 5–15.

23 Viz zejména tyto její knižní publikace: *Cesty do Svaté země XII.–XX. století: mýty a realita v ruských a českých cestopisech*. Brno: Masarykova univerzita, 2013; *Secese. Slovo a tvar*. Brno: Masarykova univerzita, 1998; *Od moderny k avantgardě: rusko-české paralely*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

ukrajinistika byla od počátku chápána jako přirozená součást budované brněnské slavistiky, nebyla samostatným oborem (později ani být nemohla) a nebyl zde dlouho nikdo, kdo by se ukrajinistikou speciálně zabýval (ukrajinistika jako samostatný obor magisterského studia byla založena de facto až roku 1993. Nicméně tradice brněnské vědecké ukrajinistiky jsou delší: prvním, kdo se speciálně zabýval literárněvědnou ukrajinistikou, byl právě autor monografie o Juriji Feďkovyčovi Mečislav Krhoun[24]. Na FF MU vystudoval v letech 1928–1933 historii, geografii a češtinu, později po válce (1946–1947) také polštinu a ruštinu, doktorem filozofie se stal roku 1935. Krhoun byl žákem Arna Nováka (1880–1939). Posléze učil na různých moravských a slovenských gymnáziích (Nový Bohumín, Spišská Nová Ves, Lučenec, Brno), po roce 1945 byl lektorem na univerzitě v Krakově, později pracoval v pražském Slovanském ústavu a několikrát pobýval v Polsku, Rusku a na Ukrajině. Na fakultě učil staroruskou literaturu, ruský folklór a metodiku, ale jeho vědecké zájmy se týkaly především běloruské, ukrajinské a polské literatury, byť se stal také (s Vlastou Vlašínovou) spoluautorem *Malého slovníku ruských spisovatelů*. M. Krhoun uměl rusky, polsky, ukrajinsky a bělorusky, nemluvě o „povinné" znalosti němčiny, a právě to mu umožnilo obhlédnout rozsáhlé středoevropské panoráma, v němž se prolínají vlivy německé, slovanské, židovské i jiné. Jde o Bukovinu, původně část Rakousko-uherského mocnářství, s centrem v univerzitním městě Černovice (rus. Černovcy, ukraj. Černivcy). Krhounovi se podařilo na fakultě prosadit ukrajinštinu alespoň v podobě elementární jazykové výuky, sám se však zabýval především ukrajinskou bukovinskou literaturou a zde nemohl minout tvorbu básníka Jurije Adalbertovyče Feďkovyče (1834 Storonec-Putyliv – 1888 Černivcy) a napsal o něm knihu, která vyšla roku 1973 pod názvem *Básnické dílo Jurije Feďkovyče*. Je paradoxem, že tuto knihu neznají takřka žádné slovníky ani dějinné přehledy, byla a je takřka zapomenuta. Monografii Krhoun rozdělil do šestnácti oddílů včetně bibliografie, poznámek, ruského resumé a rejstříku. Jádrem svazku je dvanáct kapitol, které se zabývají biografií a uměleckým vývojem básníka a neopomíjejí ani jeho úlohu biliterárního autora ukrajinsko-německého. Krhoun nebyl literárním teoretikem, spíše pilným historikem literatury, a proto je tu bohatý materiál, dlouhé ukázky a srovnání, méně již spekulace a teoretické konstrukce. První kapitolu autor cele věnuje rozboru literatury o Feďkovyčovi (I. Franko, O. Makovej, M. Pivovarov aj.), ale sám zde nepokrytě vyjádřil svoji koncepci, která je česká a evropská uvádějící Feďkovyčovo dílo do širšího srovnávacího kontextu. Hledá folklorní kořeny jeho tvorby, ale současně nepodceňuje ani básníkovo německé vzdělání a vliv německé četby a německé básnické tradice. Krhoun přirozeně nemohl znát novější vývoj literární komparatistiky, ale prakticky se zabýval tím, co se později nazvalo polyliterárnost nebo polykulturnost či multikulturnost, v tomto případě rusko-ukrajinsko-německá. Krhoun se zde nemohl nezmínit o huculsko-ukrajinské bázi Feďkovyčovy básnické kreativity, současně však ukázal, jak se prolínají vlivy německé se slovanskými a jak je ukrajinské teritorium kulturně a mentálně diferencováno (Halič, Bukovina, kyjevské centrum, východní Ukrajina apod.). Zásluhou tehdejšího proděkana pro vědu, již zmíněného rusisty Jaroslava Buriana, tak vyšla na počátku 70. let 20. století v Brně kniha, která anticipovala nové trendy v pohledu na složitý literární proces střední, jihovýchodní a východní Evropy. Nejatraktivnější partií Krhounovy brilantní knihy je jeho analýza Feďkovyčovy ukrajinské sbírky *Poeziji* a německé sbírky *Am Tscheremusch*, v nichž Krhoun zdůraznil huculsko-ukrajinskou mytickou a legendární tradici, ale také umělé inspirace evropské, zejména německé romantické literatury. Přitom Krhoun zkoumá také ranou lyriku básníka a pozdní tvorbu se silnými náboženskými motivy. Specifikem básníkovy tvorby je podle něho syntéza romantických prvků s realistickými, které se prosazují právě na konci básníkova života. Krhounova metoda se podobá tradiční Stoffgeschichte, ale hodně pozornosti je věnováno

24 Z jeho díla: *Češi a počátky běloruského národního a literárního hnutí v prvním desetiletí 20. století*. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. D, 1964, s. 49–57; *Náčrt vývoje běloruské literární vědy*. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. D, 1971, s. 177–184; *Malý slovník ruských spisovatelů I–II*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1970 (spoluautor: Vlasta Vlašínová); *Básnické dílo Jurije Feďkovyče*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1973.

metrice a tematice básnického díla. Krhoun byl typický filolog se sklonem k literární vědě, jenž však vždy důsledně vycházel ze znalosti jazyka, jeho proměn a stylové podoby. I když v případě jeho knihy nešlo o ruského autora, byl celý kontext Krhounova díla nutně rusistický, jak to odpovídalo tehdejší době.

V komplexnější filologické orientaci brněnské rusistiky pokračují i žáci zmíněných badatelů a žáci žáků již svou výchozí orientací na zmíněné studium literárních směrů, žánrů, poetiky ve srovnávacím průřezu, interpretaci textu a nakonec i na integraci filologického pohledu v areálově pojaté rusistice. S tím souvisí i současná nová akreditace oboru Ruská studia.

Ukrajinistika na Masarykově univerzitě

Tradice a vývoj

Halyna Myronova

Je známo, že ukrajinistika v české kultuře má dlouhou, skoro dvousetletou tradici, jejíž počátky jsou spojeny zejména s reakcí řady významných představitelů českého národa na ukrajinské obrozenecké hnutí (např. F. Palacký, P. J. Šafařík, K. Havlíček Borovský aj.). Začátek minulého století se v tehdejším společném státě Čechů a Slováků vyznačoval prohloubeným vědeckým zájmem o studium ukrajinského jazyka, což souviselo s připojením Podkarpatské Rusi k Československu. Především za podpory prezidenta T. G. Masaryka byl v roce 1922 založen Slovanský ústav, jehož jedna komise měla za cíl studium jazyka, kultury a ekonomiky Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Roku 1928 byla v Praze vydána práce jednoho ze zakladatelů brněnské univerzitní slavistiky Franka Wollmana *Slovesnost Slovanů*, kde autor zaměřil svou pozornost na několik nejpodstatnějších momentů vzniku východoslovanské a také ukrajinské duchovní kultury. Zde především zmiňuje Ostrožskou akademii, kterou podle mínění současných odborníků můžeme kvalifikovat jako první pokus o vytvoření vysoké školy na Ukrajině, jež byla založena na národních tradicích s přihlédnutím k tradicím místním i předním evropským zkušenostem. Svérázné kulturně-vzdělávací centrum nového typu, kde se utvářela ukrajinská podoba renesančního humanismu, ale zasazená do kontextu slovansko-byzantské a západoevropské ideologie. Ve Wollmanově práci na svou dobu fundamentální je zmiňován také vznik knihtisku v Ostrohu a vydání bible jako výsledek dlouhé a úctyhodné práce. V téže studii se objevuje také jméno polemika Ivana Vyšenského, nejoriginálnějšího spisovatele středověké ukrajinské literatury a zakladatele Kyjevsko-mohyljanské akademie, politického, kulturního a církevního činitele Petra Mohyly. Autor nezapomněl na velmi vzdělaného, talentovaného běloruského kazatele a spisovatele, básníka a dramatika Simeona Polockého a také na jednu z vedoucích osobností v oblasti ukrajinského školství, významného spisovatele-publicistu, zakladatele slovanské filologie Meletije Smotryckého, jehož *Hramatika slovenskija* (Грамaтiка словенскія) byla téměř po dvě století jedinou učebnicí daného předmětu a patřila k nejlepším příkladům evropské humanistické pedagogiky (je známo, že ji uznávali jak ukrajinští, tak i srbští, bulharští a ruští jazykovědci; zejména M. Lomonosov ji vzal za základ své gramatiky).

Za důležitý stavební kámen základů budoucí ukrajinistiky můžeme považovat přírůstek v knihovně filozofické fakulty z roku 1929, kterým byl třídílný výtisk *Історія української літератури* (Historie ukrajinské literatury) Mychajla Vozňaka, jenž byl vydán ve Lvově v letech 1920–1924, o němž není v současnosti známo, jak se do knihovny dostal.

Dalším, ještě podstatnějším krokem k vytvoření budoucí ukrajinistiky na brněnské univerzitě byla vědecká a pedagogická činnost žáka známého literárního vědce Arna Nováka, doktora Mečislava Krhouna, s jehož jménem je spojen počátek (bohužel krátkého a epizodního) základní výuky ukrajinského jazyka a literatury v době jeho působení na fakultě (1960–1972). Nejvýznamnějším dílem uvedeného učence je monografie *Básnické dílo Jurije Feďkovyče*. A jak zmínil v jednom ze svých článků profesor I. Pospíšil, přestože byla ukrajinistika od samotného začátku existence univerzity chápána jako součást brněnské slavistiky, samostatným oborem se nestala

(později to dokonce bylo zakázáno) a dlouhou dobu tedy na univerzitě ani nikdo kompetentně a systematicky nevyučoval a nezkoumal ukrajinský jazyk a literaturu.

Nabytá nezávislost Ukrajiny na konci roku 1991 výrazně rozšířila přímé politické, ekonomické, vědecké a další mezinárodní kontakty, na rozdíl od zprostředkovaných, způsobených předchozím republikovým statusem, což jak na Ukrajině, tak za jejími hranicemi, v blízkém i dalekém zahraničí, stimulovalo vytvoření značného množství nových vědeckých center a vzdělávacích institucí zaměřených nejen na vědecký výzkum, ale i praktickou výuku ukrajinského jazyka a literatury. Výše uvedené určitým způsobem podmínilo i rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky podpořit vznik oboru „ukrajinský jazyk a literatura" na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde od září 1993 začala systematická příprava ukrajinistů a stal se tak druhým ukrajinistickým centrem po Praze. K otevření uvedené specializace aktivně přispěli profesor S. Žaža, doktorka T. Juříčková a zejména docent A. Brandner, tehdejší vedoucí Katedry ruského jazyka, jejíž součástí bylo po svém založení Oddělení ukrajinského jazyka a literatury. O rok později přijela na pozvání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky jako zahraniční lektorka z Kyjevské univerzity T. H. Ševčenka docentka H. M. Myronova, která se následujícího roku na základě konkurzu stala členkou katedry. Je nezbytné zmínit, že už na konci 80. a začátku 90. let mezi filozofickou fakultou brněnské univerzity a filologickou fakultou uvedené kyjevské univerzity probíhaly výměnné studentské stáže (na začátku devadesátých let šlo zejména o ukrajinisty a rusisty filologické fakulty kyjevské státní univerzity a rusisty filozofické fakulty brněnské univerzity), kteří pobývali měsíc na takzvaném studijně-poznávacím pobytu v tehdejším Československu a Ukrajinské republice. I mezi jednotlivými vyučujícími, kteří organizovali a účastnili se výměnných pobytů, se vytvořily přátelské vztahy a trvala korespondence (z české strany – A. Brandner, J. Jelínková, T. Juříčková, D. Kšicová; z ukrajinské pak – O. Palamarčuk, V. Žytnyk, H. Myronova, T. Lapinska aj.).

První přijímání studentů (5 osob) na obor Ukrajinský jazyk a literatura proběhl na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 1993. Praktickou výuku ukrajinštiny první školní rok 1993–1994 vedla pouze doktorka T. Juříčková. Od září 1994 na uvedené specializaci pracovali rovněž zahraniční lektoři, docenti H. Myronova (Kyjevská státní univerzita T. H. Ševčenka) a V. Žytnyk (Kyjevsko-mohyljanská akademie), jehož hlavním pracovištěm v zahraničí byla Karlova univerzita v Praze Později ho v přednáškách věnovaných ukrajinské literatuře vystřídal doc. Václav Židlický z Karlovy univerzity, literaturu 19. století přednášel krátce také prof. Ivo Pospíšil. Od počátku nového tisíciletí do roku 2015 přednášela o téměř všech obdobích ukrajinské literatury (kromě nejstaršího) docentka G. Binová, nejstarší období pak naše absolventka M. Hlavsová-Trčková, která v roce 2010 obhájila disertační práci pod vedením profesora I. Pospíšila. Po odchodu doc. G. Binové mají v současnosti studenti možnost slyšet o všech obdobích literárního vývoje na Ukrajině v interpretaci našich absolventek (K. Kuznietsova a L. Heinigová), v současnosti doktorandek prof. I. Pospíšila, který v důsledku spojení všech slavistických oborů kromě bohemistiky od roku 1995 vede Ústav slavistiky, v jehož rámci vznikly tři semináře a ukrajinistika začala existovat jako součást Semináře východoslovanských jazyků, který vede doc. A. Brandner.

Na založení ukrajinistiky na filozofické fakultě a přípravy vysoce kvalifikovaných odborníků-ukrajinistů se účastnili profesoři I. Pospíšil (úvod do literární vědy, stará literatura východních Slovanů, jednotlivé výběrové předměty), S. Žaža (latinský jazyk), R. Večerka (staroslověnština) a D. Kšicová (reálie a historie kultury Ukrajiny) – oba poslední už bohužel nejsou mezi námi; docenti G. Binová (ukrajinská literatura), V. Goněc, J. Petrov, později P. Boček, L. Svoboda, pak naši absolventi J. Švec a A. Ziegler (historie Ukrajiny), doc. J. Gazda (úvod do jazykovědy), doc. H. Myronova (úvod do jazykovědy, fonetika), později O. Čmelíková-Gazdošová, morfologie, syntax, historická gramatika ukrajinského jazyka, praktický kurz ukrajinštiny pro studenty 3.–5. ročníku, výběrové předměty: překlad ekonomických a právnických textů; ukrajinská frazeologie; kalendářní obřadovost; materiální a duchovní kultura ukrajinského národu; simultánní

tlumočení filmů aj.), E. Pallasová, I. Janyšková, v současnosti doktorka E. Krejčová (úvod do staroslověnštiny), doktorka J. Jelínková, později naše doktorandka, absolventka Karlovy univerzity M. Ševečková (materiální a duchovní kultura Slovanů), doktorka T. Juříčková (praktický kurz ukrajinštiny pro studenty 1. ročníku, částečně pro starší ročníky; lexikologie a stylistika ukrajinského jazyka; překladatelský seminář umělecké literatury) aj. První roky existence nového oboru byly věnovány vypracování nových programů povinných a výběrových předmětů, vytvoření knihovny, sepsání příruček a učebnic, což bylo dost těžkým úkolem, protože v té době ani v samotné Ukrajině neexistovaly systematické učebnice pro obor Ukrajinština pro cizince.

K vývoji a vzniku nového oboru Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (zejména Fond rozvoje vysokých škol) přispělo udělením pěti grantů (1994, 1995, 1997, 1998, 1999), což dovolilo vytvořit a stále doplňovat ukrajinistickou knihovnu, koupit vhodné technické vybavení a tím zlepšit materiální základ oboru, vytvořit audio- a videotéku, zvát hostující přednášející na výběrové předměty, udělovat stipendia studentům na studijně-poznávací pobyty na Ukrajině, organizovat exkurze pro studenty do ukrajinskojazyčných vesnic na Slovensku.

Prvních deset let existence ukrajinistiky tedy bylo obdobím vypjatého pracovního úsilí spojeném s 1) excerpcí a shromážděním materiálů nezbytných k výuce nových předmětů, 2) napsáním příruček a učebnic pro nový obor a jejich vydání (během celkem krátkého času vyšel *Úvod do jazykovědy* – H. Myronova, J. Gazda, Brno, 1995, 2000, *Praktický kurs ukrajinského jazyka*, 1. díl, 1999, 2. díl, 2001 – H. Myronova, přičemž technicky oba díly učebnice zpracovala E. Reutová-Svatoňová, stejně jako slovníček prvního dílu; *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*, Praha, 2001 (za ukrajinistiku G. Binová, T. Juříčková, H. Myronova, E. Reutová-Svatoňová – členové autorského kolektivu pod redakcí profesora I. Pospíšila), 3) aktivizací a podepsáním meziuniverzitních dohod ohledně budoucí spolupráce (Kyjev, Lvov), čímž došlo k vytvoření vědecko-metodického základu brněnské ukrajinistiky a formování systému studentských výměnných pobytů.

Následujících pět let bylo zaměřeno, kromě běžné agendy, na:

1) cílevědomou důkladnou přípravu budoucích doktorandů, konec konců našich nynějších kolegů, tedy na doplnění a obnovu pedagogického kolektivu (se studenty prvních a druhých ročníků pracovali nejlepší absolventi oddělení, doktorandi E. Reutová-Svatoňová, V. Wernisch, O. Čmelíková-Gazdošová, M. Dušková, P. Kalina, J. Michálíková, L. Pavlíček, M. Hlavsová-Trčková, P. Kratochvílová-Janoušková, a také absolventka Karlovy univerzity M. Ševečková a Kyjevské národní univerzity Tarase Ševčenka O. Lytvynyuk. Sedm z nich v současnosti už obhájilo disertační práce, čtyři (O. Čmelíková-Gazdošová, P. Kalina, O. Lytvynyuk, M. Ševečková) pak doplnili kolektiv vyučujících na ukrajinistice, 2) další zapracování a využití inovativních metodických přístupů a principů učitelské práce, 3) zacílení na psychologicko-pedagogické aspekty výuky a hledání a formování směrů vědecké činnosti, 4) prohloubení profesních a tvůrčích kontaktů s vědeckými a vzdělávacími institucemi jak v ČR, tak v zahraničí.

S ohledem na zkušenosti s prací v podmínkách, které se podstatně změnily na konci minulého století a dále se mění, proběhla analýza budoucího uplatnění absolventů; výuka ukrajinistů, především vyšších ročníků, začala probíhat v souladu s novými lingvo-metodickými zásadami výuky, které se konceptuálně odlišují od tradiční výuky. Od konce minulého století dochází k přeorientování výuky na cílevědomější přípravu, která musí přispívat k budoucí profesní uplatnitelnosti a rychlé adaptaci budoucích odborníků na pracovním trhu (to se týká zejména oblasti politiky, ekonomiky a práva). Právě proto vyučující oddělení ukrajinistiky vytvořili předměty odpovídající aktuálním směrům: 4semestrový kurz s názvem Ekonomická, politická a právnická terminologie, který seznamuje studenty se základními výrazy současné ekonomické a právní sféry, soukromého podnikání, zahraničního a domácího obchodu, zvyklostmi obchodní

korespondence a jazykové etikety při obchodních jednáních, překlad konkrétních právnických dokumentů (H. Myronova, později také absolventka J. Michálíková kurz Matriční dokumenty). S výše uvedeným předmětem souvisí i volitelný kurz Ukrajinská terminologie (O. Čmelíková-Gazdošová), jenž vznikl v roce 2011 díky Fondu rozvoje VŠ a je dobrou průpravou pro studenty, kteří si za téma bakalářské či magisterské diplomové práce zvolili výzkum terminologie.

Získané zkušenosti a pragmatický přístup dovolil pedagogickému kolektivu na ukrajinistice soustředit své úsilí a podřídit výuku, metodickou a vědeckou práci třem hlavním směrům:

1) vyřešení pedagogicko-metodických otázek, tedy vypracování a částečnou aprobaci nových předmětů. To umožnilo úspěšně akreditovat obor pod novým názvem Ukrajinská studia (od akademického roku 2016–2017), jenž zahrnuje výuku jak bakalářů, tak magistrů, kteří díky dostatečné jazykové přípravě a získání znalostí z historie, kultury, politiky, ekonomiky a některých právních odvětví budou mít více možností se uplatnit ve státních institucích (např. diplomatická sféra, kulturní a obchodní zastoupení ČR v zahraničí), v komerční sféře (analytici a konzultanti tuzemských i zahraničních komerčních/obchodních subjektů, turismus), a také v různých humanitárních či neziskových organizacích. Potenciál studentů ukrajinistiky, z nichž mnozí studují dva obory, je maximálně využíván ve vyučovacím procesu. Zejména během posledních let naši absolventi připravili a realizovali jednotlivé přednášky nejen pro ukrajinisty, ale i pro studenty jiných oborů Ústavu slavistiky (např. Ukrajinský film, Hudba východních Slovanů, Materiální kultura východních Slovanů, Duchovní kultura východních Slovanů, Ukrajinistika a její areálový kontext, Ukrajinský jazyk pro začátečníky, Ukrajinský jazyk pro mírně pokročilé a Ukrajinský jazyk pro pokročilé realizovali O. Čmelíková-Gazdošová, P. Kalina, O. Lytvynyuk, M. Ševečková, později E. Reutová-Svatoňová). Do uvedeného procesu se zapojili, kromě výše uvedených, M. Hlavsová-Trčková, R. Lyons Kindlerová, L. Řehoříková-Benešová, A. Ziegler (Kulturní a politické dějiny Ruska a Ukrajiny, Klíčové události moderních dějin Ukrajiny, Domácí a zahraniční politika současné Ukrajiny, Politický a socioekonomický vývoj Ukrajiny od roku 1991), J. Švec (Ukrajinské národní hnutí (do konce 80. let 19. století)), K. Kuzněcova (Ukrajinská pohádka) aj. Takto se vyzkoušely nové výběrové předměty, jež jsou zaměřeny na seznámení se s lingvistickými a literárními směry a procesy na Ukrajině v kontextu společensko-politických a kulturních událostí v zemi, s různorodými teoriemi původu ukrajinštiny a s ukrajinistikou mimo Ukrajinu, otázkami etnogeneze, s významnými ukrajinskými osobnostmi různé doby, které hrály významnou roli v historii Ukrajiny nebo se účastnily společensko-politického, vědeckého a kulturního života v Česku, s ukrajinsko-českými kontakty, s podstatnými událostmi nejnovější historie Ukrajiny na pozadí mezinárodních vztahů, její domácí a zahraniční politikou, s ukrajinským filmem (P. Kalina, O. Lytvynyuk, L. Pavlíček, A. Ziegler). Značná část uvedených materiálů koresponduje s oborem Filologicko-areálová studia.

Současná mladá generace vyučujících a doktorandů (zejména O. Čmelíková-Gazdošová, O. Lytvynyuk, K. Kuznietsova, I. Shysterov) vyvíjí značné úsilí o co nejširší využití e-learningových opor některých kurzů, jež vytvořili (jde především o konverzaci, pravopis, reálie, ukrajinštinu pro začátečníky a mírně pokročilé, cvičebnici s gramatickými cvičeními aj.) E-learningové kurzy pomáhají studentům při samostatné práci, umožňují efektivněji si osvojit novou slovní zásobu při plnění různých úkolů, včetně audio- a videoúloh a testů. Proto obor i nadále plánuje vytvářet cvičebnice s cvičeními pro povinné i výběrové předměty, přípravu e-learnigových kurzů z historické gramatiky, morfologie, ukrajinské pohádky a také vydání třetího dílu učebnice Praktický kurs ukrajinského jazyka pro studenty vyšších ročníků, který bude možné používat i pro konverzaci.

Výukově-metodické směřování činnosti brněnských ukrajinistů se také projevilo publikováním učebnice *Синтаксис української мови* (Syntax ukrajinského jazyka), již připravil v rámci grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky mezinárodní kolektiv

(prof. A. Zahnitko z Doněcké univerzity a doc. H. Myronova) a jež mnoho let chyběla. Druhým společným meziuniverzitním projektem během daného období byla práce profesora Lvovské národní univerzita M. Hnatjuka *Історія української літературної критики (XIX – початок XX ст.)* (Historie ukrajinské literární kritiky (19. – začátek 20. století), jež byla vydána v Brně poté, co Hnatjuk odpřednášel předmět pro zdejší studenty (Lvov – Brno, 2013).

Absolventi brněnské ukrajinistiky napomohli vzniku olomoucké ukrajinistiky a k rozvoji pražské, když zajišťovali určitou dobu přednášky z ukrajinské literatury na uvedených pracovištích (R. Lyons Kindlerová a P. Rudinská). Vyučující a doktorandi na ukrajinistice také shromažďují materiál pro vytvoření několika potřebných prací. Zejména se to týká učebnic konverzace (O. Čmelíková-Gazdošová, O. Lytvynyuk, E. Reutová-Svatoňová), ukrajinského pravopisu (J. Michálíková, O. Lytvynyuk, později I. Shysterov, Je. Iščuk), sborník cvičení z fonetiky (O. Čmelíková-Gazdošová, H. Myronova) a morfologie (H. Myronova). Uvažuje se i o vzniku čítanky s krátkými, tematicky a stylisticky různými texty, které by se mohly používat při praktické výuce nejen s lingvovlastivědným cílem, ale i v kurzu stylistiky, při samostatné práci studentů, v konverzaci, rétorice aj.

2) Druhý směr, který je bezprostředně spojený s prvním, se týká formování prohloubené odborné kompetence našich budoucích absolventů, který vychází z mnohaletých zkušeností kolektivu vyučujících na ukrajinistice s překládáním, realizaci celistvého praktického i teoretického cyklu přípravy budoucích soudních tlumočníků (H. Myronova, J. Michálíková, O. Čmelíková-Gazdošová) a také sestaveného *Česko-ukrajinského právnického slovníku*, 2009 (H. Myronova, O. Čmelíková-Gazdošová). Uvedený slovník je první v historii lexikografie jak na Ukrajině, tak v České republice, získal třetí místo v mezinárodní soutěži Slovník roku 2010 a byl pozitivně oceněn vědeckou veřejností v obou uvedených zemích a na Slovensku. Tato skutečnost příznivě ovlivnila také proces organizace a realizace několika seminářů pro soudní tlumočníky (dvakrát v Brně a třikrát v Praze), a to ve spolupráci s Komorou soudních tlumočníků. Právě brněnská ukrajinistika podpořila vznik kolektivu renomovaných soudních tlumočníků-ukrajinistů, jejichž nedostatek byl citelný nejen v Brně, ale v celé České republice. Je vhodné rovněž zdůraznit, že mnohaleté zpracování složitých materiálů, které byly zachyceny ve výše uvedeném slovníku, se staly předmětem výzkumu dvou disertačních prací: *Компаративне дослідження юридичної термінології української та чеської мов* (Komparativní výzkum právnické terminologie ukrajinského a českého jazyka) (vývoj a současný stav terminologických soustav a terminologie, problémy překladu), O. Čmelíková-Gazdošová) a také *Дієслова та дієслівні утворення як джерело формування юридичної термінології* (Slovesa a slovesné tvary jako zdroj formování právnické terminologie) (O. Lytvynyuk), výsledkem výuky překladatelského semináře se stala i třetí disertace J. Michálikové *Дослідження розвитку та сучасного стану термінології метричних документів* (Výzkum vývoje a současného stavu terminologie matričních dokumentů). Je nezbytné ještě zmínit, že získání dalšího grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v roce 2014 dovolilo vytvořit příručku pro kurz *Ekonomická, politická a právnická terminologie ukrajinštiny*, 1. díl (H. Myronova), který je určen prvním dvěma ze čtyř semestrů stejnojmenného předmětu, jenž zahrnuje všestrannou přípravu budoucích překladatelů.

Uvedený druhý směr jsme v minulosti nazvali lexikografickým, protože se předpokládalo, že *Česko-ukrajinský právnický slovník* bude prvním krokem k vytvoření lexikografického centra, což ukrajinistický kolektiv potvrdil vydáním ilustrovaného slovníčku *1000 ukrajinských slovíček*, 2014 (O. Čmelíková-Gazdošová, P. Kalina, O. Lytvynyuk, H. Myronova, M. Ševečková) vydaného k popularizaci jak Ukrajiny, tak i oboru, a určeného především turistům a všem zájemcům, kteří se chtějí alespoň minimálně seznámit s jazykem, reáliemi a kulturou Ukrajiny.

Do budoucna se plánuje vydání *Ukrajinsko-českého právnického slovníku*; materiály do něj aktivně excerpuje a shromažďuje mezinárodní kolektiv filologů a právníků na Ukrajině a na práv-

nické a filozofické fakultě MU, a také sborníku, v němž budou zahrnuty terminologické slovníčky vytvořené diplomanty na ukrajinistice, kteří pracovali s ekonomickou, finanční, počítačovou, lékařskou, stavební, lingvistickou, hudební aj. terminologií, což je aktuální problematika s ohledem na absenci takové literatury na knižním trhu.

3) Třetí směr byl nazván etnolingvistickým (šířeji etnologickým a kulturologickým, jejichž vědecká paradigmata se určitou měrou protínají a navzájem doplňují) a první kroky v plánu vytvoření uvedeného směru, podle našeho názoru, náš kolektiv již udělal. Jedná se především o výběrové předměty o ukrajinské materiální a duchovní kultuře (dříve H. Myronova, D. Kšicová, později M. Ševečková), vlastní jména východních Slovanů (L. Pavlíček); hudební kulturu Ukrajiny a hudbu východních Slovanů (P. Kalina), ukrajinskou kinematografii (O. Lytvynyuk, L. Pavlíček), a také disertační práce vyžadující velké nasazení, které by měly vytvořit základy uvedené perspektivní větve současné jazykovědy. Úspěšná realizace zamýšleného směru pokračovala obhajobou disertační práce M. Ševečkové *Jazykový obraz dítěte u Slovanů (aspekt etnolingvistický a translatologický)*, jež má komparativní charakter a kde na obřadovém, folklorním a frazeologickém materiálu byly ukázány společné a odlišné rysy kulturních tradic, a také disertace O. Kupcevičové *Лінгвокультурологічна цінність пронostиків (на матеріалі української, російської та чеської мов* (Lingvokulturologická cennost pranostik (na materiálu ukrajinského, ruského a českého jazyka). Další vývoj uvedeného směru se realizuje zejména při psaní bakalářských, magisterských diplomových a disertačních prací s etnoligvistickou a lingvokulturologickou problematikou, jejichž školiteli jsou zejména odborníci z této oblasti (P. Kalina, O. Lytvynyuk, H. Myronova a M. Ševečková), jejichž vědecké publikace jsou toho přesvědčivým důkazem. Tento směr na jedné straně zvýší potenciál samotného oboru tím, že ho vyvede z úzce specializované filologie a díky němuž získá ukrajinistika interdisciplinární charakter, na straně druhé umožní zaplnit vědecko-výzkumnou mezeru, která bohužel existuje v české jazykovědě ve srovnání se současným stavem uvedené oblasti s úrovní analogického vědeckého výzkumu v jiných slovanských zemích, zejména v Polsku, Rusku nebo na Ukrajině.

Tvůrčí aktivita vyučujících, doktorandů a absolventů oddělení se projevila nejen ve vytvoření nových příruček a učebnic, ale i dvou antologií současné ukrajinské povídky *Expres Ukrajina* (2009) a *Ukrajina, davaj, Ukrajina!* (2012). První z nich iniciovala a redigovala zkušená překladatelka a propagátorka ukrajinské literatury a kultury v České republice R. Lyons Kindlerová a editorem druhé, na níž se podíleli vyučující a absolventi různých ukrajinistických center ČR, je L. Řehoříková-Benešová, současná ředitelka Českého kulturního centra v Kyjevě. Obě jsou absolventkami brněnské ukrajinistiky.

Zejména v posledních letech byla rozšířena nabídka míst, kde mohou studenti ukrajinistiky (a nejen ukrajinistiky) pobývat na stáži. Na podzim 2015 byly podepsány dohody s vysokými školami v Ivano-Frankivsku a Ostrohu. Na základě těchto dohod probíhají nejen výměnné pobyty studentů, ale podobně jako u předchozích dohod s Kyjevem a Lvovem se předpokládají i výměnné pobyty vyučujících, výměna nových publikací, účast na společných projektech, konferencích, vzájemné recenzování odborných prací a oponování disertací, což se už nejednou realizovalo nejen s uvedenými institucemi, ale i akademiemi věd a vysokými školami na Ukrajině, v Rakousku, Rusku a na Slovensku.

Mezinárodní spolupráce brněnských ukrajinistů se neomezuje jen na výše uvedená fakta. Především H. Myronova, M. Hlavsová-Trčková a V. Wernisch pod vedením I. Pospíšila byli členy rakousko-českého výzkumného kolektivu, který během tří let prováděl srovnávací studium střední Evropy. Dále široce využívají možnosti pobývat v ukrajinskojazyčném prostředí například tím, že se nejednou aktivně účastnili mezinárodních letních škol v Kyjevě, Lvově, německém Greifswaldu (O. Čmelíková-Gazdošová, K. Holcmanová, O. Lytvynyuk, H. Myronova, T. Svoboda aj.). Na pozvání profesorky S. Mengelové, ředitelky Ústavu slavistiky v Halle, přednášela

H. Myronova kurz Sémiotika ukrajinské kultury pro německé studenty ukrajinistiky. Celkem systematicky probíhá výměna vědeckých, vědecko-metodických poznatků a literatury nejen v rámci ČR, ale i s významnými vysokými školami a vědecko-výzkumnými ústavy ukrajinské, slovenské, polské a německé akademie věd. Díky těsným přátelským kontaktům s katedrou ukrajinistiky Prešovské univerzity (Slovensko) tam naši studenti a doktorandi dvakrát pobývali na krátkodobé stáži (2008–2009) a také tam zavítali někteří vyučující ukrajinistiky (2011, 2013). Doktorandi na ukrajinistice už několik let pomáhají v různých ukrajinských městech v rámci Českého kulturního centra učit český jazyk zájemce různých věkových skupin (L. Heinigová, K. Kuznietsova). Vedoucí ústavu prof. Pospíšil je členem mezinárodní poroty k udělení Ceny Ivana Franka.

Naši studenti a vyučující se aktivně účastnili významné společné akce, kterou realizovala brněnská a pražská ukrajinistika a jejíž příprava trvala celý semestr a nesla název Měsíc autorského čtení, kde čestným hostem byla Ukrajina. Vyučující na ukrajinistice na žádost organizátorů uvedené mezinárodní akce vypracovali výběrový předmět, vybrali schopné studenty, které během seminářů učili umění různých typů překladu. Sami studenti pocítili opravdové uspokojení, když si uvědomili, co umí a mohou překládat. Takové zážitky fungují jako dobrý stimul pro další studium spojené s reálnými výsledky vlastní práce. V posledních letech studenti ukrajinistiky mají ještě jednu možnost, jak upevnit získané vědomosti, a to v rámci odborné praxe hlavně ve firmách, které spolupracují s Ukrajinou (organizátor O. Čmelíková-Gazdošová).

Reálnou možností, jak vyzkoušet své znalosti a schopnosti v oblasti tlumočnické činnosti, byla účast našich 15 studentů během fotbalových zápasů na EURU 2012 v červnu v Charkově (skupinu připravovala O. Lytvynyuk). V oblasti turismu pracovali studenti pod vedením profesionálních překladatelek a vyučujících (O. Čmelíková-Gazdošová, O. Lytvynyuk) na mezinárodních veletrzích Go a Regiontour, kterých se poprvé účastnila i Ukrajina s výstavou Ukrajina turistická a které proběhly na brněnském výstavišti v zimě 2016.

Možnost zúročit své znalosti na profesionální úrovni v oblasti uměleckého překladu se projevila u studentů ukrajinštiny všech tří ukrajinistických center ČR díky iniciativě doktorandů a vyučujících právě brněnské ukrajinistiky, kteří už dvakrát zorganizovali setkání s ukrajinskými spisovateli, v souvislosti s čímž byly vyhotoveny a posléze vydány studentské překlady jejich děl ve sbornících *Setkání s ukrajinskými spisovateli I* a *II* (2016, 2017).

Je vhodné ještě zmínit jednu linii mezinárodních kontaktů – studenti brněnské ukrajinistiky se zúčastňují mezinárodních soutěží v ukrajinštině v Polsku: pravopisné v Krakově (2017, 2018, 2019) a soutěže v přednesu v Poznani (2018).

Pracovníci oborového kolektivu také systematicky překládají a tlumočí pro různé české a ukrajinské úřady, právní instituce, doprovázejí ukrajinské delegace v Brně a Praze, překládají na vernisážích a výstavách (O. Čmelíková-Gazdošová, P. Kalina, O. Lytvynyuk, J. Michálíková, H. Myronova, E. Reutová-Svatoňová, M. Ševečková). Proběhly také besedy s obyvateli Kouhoutovic a Maloměřic, brněnských městských částí, věnované seznámení s Ukrajinou jako nezávislým státem (P. Kalina, H. Myronova, O. Lytvynyuk). Nesmíme zapomenout ani na tradiční seznamovací setkání studentů prvních ročníků s jejich staršími kolegy, kteří vyprávějí o svých dojmech a zážitcích z pobytu na studijně-poznávací stáži na Ukrajině (Kyjev, Lvov, Karpaty, Černovice, Ivano-Frankovsk, Ostroh, dříve i Krym…); každoroční aktivní účast na Dnech ukrajinské kultury v ČR; organizaci tradičního ukrajinského vánočního večírku, který probíhá už více než 20 let; uskutečňování zábavně-vzdělávacích večerů věnovaných výročím známých ukrajinských spisovatelů, kulturním činitelům a setkáním s významnými ukrajinskými kulturními představiteli, zejména pak účast na integračním projektu Mezi Dněprem a Dněstrem společně s Knihovnou Jiřího Mahena, který zahrnoval tematické večery věnované tvorbě dvou velikánů ukrajinské kultury – T. Ševčenkovi a M. Lysenkovi – a prezentaci knihy ukrajinské historičky H. Kapusťan o hladomoru na Ukrajině; prakticky každý semestr jsou zváni hostující profe-

soři, mezi nimiž nedávno byli vyučující z Polska (A. Ursulenko, O. Baranivska, M. Redkva, A. Matusiak, K. Glinianowicz, J. Rysicz) a Ukrajiny (N. Artykuca, L. Symonenko, H. Pivtorak, V. Čemes, M. Hnatjuk, M. Najenko, L. Belej, N. Bernadska, M. Levycka, L. Struhanec, O. Romanenko); probíhá vzájemné recenzování tištěné produkce, nostrifikace diplomů, konzultace, výměna literatury, pozvání a účasti na konferencích a sympoziích a řada dalších.

Vyučující oboru se přímo účastnili realizace projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR zaměřeného na přípravu materiálů pro učitele základních a středních škol, který předpokládal nejen poskytnutí všeobecných informací o Ukrajině jako státu, ale týkal se i otázek mentality ukrajinského národa, specifik rodinných vztahů, vzájemných vztahů ŽÁK – UČITEL a UČITEL – RODIČE (H. Myronova, O. Čmelíková-Gazdošová).

Důležitou událostí v životě brněnských ukrajinistů jsou mezinárodní konference Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost, věnované (desetiletému, patnáctiletému a dvacetiletému výročí) založení ukrajinistiky na FF MU, jejichž výsledkem jsou publikační výstupy a které svědčí o značném zájmu účastníků a rozšíření lokalit, odkud přítomní přijeli, jakož i navázání kontaktů a vědecké spolupráce s brněnskou ukrajinistikou.

Mezinárodní a celorepublikový charakter má kulturně-osvětová činnost brněnských ukrajinistů na stránkách časopisů, na internetu a také podíl na tradičních každoročních Dnech ukrajinské kultury v České republice. O všem výše uvedeném se psalo nejen v tuzemském tisku, zejména v novinách *Rovnost*, *Muni.cz*, v ukrajinském časopise *Porohy*, který vychází v Praze, ale i v tisku a v televizi na Ukrajině. Pracovníci oddělení byli nebo jsou členy vedoucího orgánu České asociace ukrajinistů (H. Myronova, O. Lytvynyuk, P. Kalina), někteří z nich byli odměněni literárně-uměleckými cenami Ukrajiny (P. Kalina, K. Kuznietsova, H. Myronova).

Mezi absolventy brněnské ukrajinistiky jsou uznávaní odborníci ve významných pozicích. Jsou mezi nimi renomovaní překladatelé beletrie (R. Lyons Kindlerová, P. Kalina) i odborných textů (E. Reutová-Svatoňová, J. Michálíková, H. Šíchová-Bartošová, E. Grundová-Marišinská, I. Kapitula), spisovatelé (K. Kuznietsova, E. Nováková), vyučující (O. Čmelíková-Gazdošová, P. Kalina, O. Lytvynyuk, M. Ševečková, M. Hlavsová-Trčková, A. Ziegler, K. Kuznietsova, I. Shysterov, Je. Iščuk, L. Heinigová, O. Macíčková-Shytova), pracovníci ve sféře kulturní diplomacie (D. Ostřanská-Kuzmová, L. Řehoříková-Benešová), zaměstnanci různých firem, spolupracujících se zeměmi bývalého Sovětského svazu nejen v ČR (I. Jakimovská-Kušnirenko, P. Kratochvílová-Janoušková, Je. Chaljavka), ale i na Slovensku (A. Sárköziová, M. Nosaľová), pracovníci Ministerstva vnitra ČR (L. Táboříková, M. Hlavsová) a řada dalších.

Ukrajinská studia

Petr Kalina

S postupnou liberalizací vysokoškolského studia, kterou jsme začali silně vnímat především od prvních let 21. století, se postupně ukazovalo jako nezbytné výrazně modernizovat studium na brněnské univerzitní ukrajinistice a přizpůsobit jej soudobé odborné, společenské a ekonomické poptávce. Na mezinárodní konferenci Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost, jež se konala 19.–20. listopadu 2008 ve Šlapanicích a byla věnována 15. výročí založení našeho oboru, vystoupil asistent Ústavu slavistiky Petr Kalina s příspěvkem *Jaká je budoucnost univerzitní ukrajinistiky? Nutnost nových koncepcí bije na poplach*. Ve svém referátu nastínil několik aktuálně palčivých tezí vyzval přítomnou evropskou ukrajinistickou obec, aby alespoň na čas přesunula svou pozornost od úzce zaměřených individuálních odborných témat a využila tohoto setkání i získaných vzájemných kontaktů ke společným úvahám a koncepčním diskusím o globálních problémech ukrajinistiky jako takové. Zdůraznil zároveň, že ignorování obecných otázek a absence vizí může vést k tomu, že se případný koncepční problém jednou vynoří v takové naléhavosti,

kdy před ním již nebude úniku. Na zmíněném fóru však tato výzva nenašla odezvu a přítomní ukrajinisté tyto otázky společně řešit nezačali.

Ohlas však přišel z domácích pozic, tj. od vedení Ústavu slavistiky i od kolegia ústavních ukrajinistů a o nové koncepci oboru se začalo jednat a brzy došlo k postupnému vytváření nového studijního kurikula. První velkou příležitostí k realizaci inovovaného pojetí vysokoškolských studií o Ukrajině byl konec akreditace bakalářského i navazujícího magisterského oboru Ukrajinský jazyk a literatura, který nastal na konci akademického roku 2015/16.

Základní myšlenkou této inovace, vycházející z koncepce areálové slavistiky prosazované od vzniku Ústavu slavistiky v roce 1995 jeho vedoucím prof. Ivem Pospíšilem, bylo, že čistá filologie, v podobě, jak jsme ji znali z dosavadního vysokoškolského paradigmatu, přestala být z hlediska společenských potřeb (a tím pádem i z hlediska profesních a ekonomických nároků nových absolventů) dostačující. Dosavadní přílišný akcent na bádání o jazyce a literatuře měl totiž tendenci přispívat především k základnímu výzkumu a méně již k výzkumu aplikovanému, natož k praktickým potřebám většiny absolventů v jejich budoucích profesích. Zpětná vazba, kterou jsme od absolventů získávali, ukázala, že je po nich v zaměstnání kromě výborné znalosti jazyka (méně už literatury) vyžadována mnohem širší orientace v daném geopolitickém prostoru v podobě kulturních, historických, politických a ekonomických souvislostí. Zároveň však bylo zřejmé, že univerzitní ukrajinistika by měla zůstat tam, kam historicky patří, tj. na filologickém slavistickém pracovišti. Z filologických pozic by ovšem měla více než dosud vyzařovat do hájemství historických, uměnovědných, společenskovědných či ekonomických oborů, s nimiž se bude synkreticky propojovat a tím pádem bude účelněji dodávat servis studentům pro jejich budoucí profesní praxi v souladu s reálnou společenskou poptávkou. Ambicí oboru také bylo, že bude tímto způsobem mnohem snadněji vstupovat do masmédií nebo moci častěji plnit státní zakázky v podobě odborných expertiz.

K zhuštění a redukci filologické stránky studijního kurikula došlo především v bakalářském stupni studia a z tohoto důvodu bylo bakalářské studium přejmenováno z „Ukrajinský jazyk a literatura“ na přiléhavější „Ukrajinská studia“. Ze studijního plánu byly odstraněny některé teoreticky zaměřené lingvistické disciplíny (Syntax, Historická gramatika), které se přesunuly do navazujícího magisterského oboru, jenž si svůj dosavadní název „Ukrajinský jazyk a literatura“ i v nové akreditaci zachoval. Dotace předmětů vedoucích k praktickému ovládnutí jazyka (Jazyková cvičení, Konverzační cvičení, Cvičení z pravopisu) i k získání přehledu o ukrajinské literatuře však byla v bakalářském studiu zachována. Množina povinných předmětů pro bakalářské studium byla posílena o kursy obecně-historické (Dějiny Ukrajiny), kulturně-historické (Dějiny ukrajinské kultury), politologické (Domácí a zahraniční politika současné Ukrajiny), ale také o obecněji zaměřené předměty z oblasti práva, ekonomie a technik administrativy. Značný důraz byl ve studijním plánu kladen na předměty vedoucí k osvojení dovednosti překladu právních a administrativních dokumentů, což je oblast, s níž se absolventi oboru ve své profesní praxi setkávají nejčastěji. V tomto ohledu se naše pracoviště mohlo pevně opřít o dlouhodobou tradici, jež zde byla pěstována v podobě praktických i didaktických zkušeností Halyny Myronové, Evy Reutové, Oxany Čmelíkové a Olgy Lytvynyuk, které vedle svého zaměstnání na univerzitě působí jako soudní překladatelky a tlumočnice.

Jak bylo již řečeno, filologický ráz navazujícího magisterského studia byl v nové koncepci zachován, v některých ohledech však dokonce posílen (převedení teoretických lingvistických disciplín z bakalářského stupně a zavedení dosud chybějící výuky ukrajinské literatury). Magisterské studium tak vychází vstříc zejména těm uchazečům, kteří svůj budoucí profesní život chtějí spojit především s prohloubeným bádáním o ukrajinském jazyku a literatuře.

V době konečného zformování popsané nové koncepce studia ukrajinistiky, tedy kolem akademického roku 2015/16, pracoval náš obor v tomto složení: doc. Halyna Myronova, Dr. Taťána Juříčková, Dr. Petr Kalina, Dr. Oxana Čmelíková, Dr. Olga Lytvynyuk. Tato personální situace

zaznamenala změnu po dočasném odchodu Oxany Čmelíkové a Olgy Lytvynyuk na rodičovskou dovolenou, kdy pracovní úvazky obou jako zástup zastala Mgr. Eva Reutová. Kromě toho se na výuce oboru podíleli další kmenoví zaměstnanci Ústavu slavistky, externisté a doktorandi, z nich zejm. Krystyna Kuznietsova, Igor Shysterov, Yevheniya Ishchuk, Olena Kuznietsova, Lenka Heinigová, později i Olga Macíčková.

Skutečnost, zda je inovovaná koncepce oboru úspěšná, tedy především to, zda má nyní brněnská ukrajinistika absolventy, kteří se úspěšně etablují na pracovním trhu, nebylo možné ověřit. Ve druhém roce existence obou dříve precizovaných oborů (bakalářského i navazujícího magisterského) přišel požadavek vycházející z nového Zákona o vysokých školách přeměnit stávající studijní obory na studijní programy, které musejí mít odlišnou strukturu, než tomu bylo doposud. Bylo tedy nutné vytvořit koncepci novou, která bude souznít s aktuálními (spíše formálními než obsahovými) požadavky.

V bakalářském studiu se obor Ukrajinská studia přeměnil ve stejnojmenný studijní program se třemi kurikuly: vedlejší, hlavní a jednooborové. Vedlejší studijní plán počítá s předměty, které studentům zajistí jazykové dovednosti odpovídající dvěma letům studia praktických jazykových předmětů (jazyková cvičení, konverzace, pravopis), s předměty z obecných i kulturních dějin Ukrajiny a současné politické situace na Ukrajině. Frekventanti, kteří si Ukrajinská studia zvolí jako hlavní studijní plán, studují zmíněný vedlejší studijní plán a k tomu povinně další dva semestry jazykových předmětů, čtyři semestry ukrajinské literatury, obecnější propedeutické předměty z oblasti literární vědy a jazykovědy, fonetiku a morfologii. Posluchači v jednooborové formě studia jsou kromě zmíněných okruhů vzděláváni navíc i v oblasti překladu administrativních a právních dokumentů, v základech práva i ekonomie a jsou cvičeni v technikách administrativy i v praktickém tlumočnictví z ukrajinštiny. Studenti hlavní a jednooborové formy Ukrajinských studií mají také za povinnost v tomto programu vytvořit a obhájit diplomovou práci.

V navazujícím magisterském studiu byly na Ústavu slavistiky spojeny dosavadní magisterské obory (kromě oborů rusistických) v jeden studijní program s názvem Slavistika. Ukrajinistické vzdělání je v této nové formě zajištěno specializací nazvanou Ukrajinská studia. Nepochybnou výhodou tohoto typu studia je, že posluchači získají široký slavistický přehled, který je ve studijním plánu zajištěn množstvím obecnějších jazykovědných, kulturologických a historických předmětů, které (každý ze svého hlediska) reflektují problematiku slovanského areálu. Specializační ukrajinistická složka programu pak absolventům bakalářského programu Ukrajinská studia (pro něž je daná specializace primárně určena) zajistí prohloubené vzdělání v synchronních i diachronních aspektech ukrajinštiny, ukrajinské literatury i kultury.

Jihoslovanské jazyky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Tradice a současnost

Pavel Krejčí

V úvodu k přehledu studia jihoslovanských jazyků a odborného bádání o nich na FF MU nebude jistě od věci, provedeme-li stručný faktografický úvod do oblasti, v níž se těmito jazyky hovoří. Teritorium osídlené jižními Slovany je v rámci slovanského světa nejpočetnější co do množství států i oficiálních (úředních) jazyků, třebaže svou rozlohou i počtem slovanských mluvčích je v porovnání s východoslovanským a západoslovanským prostorem nejmenší (rozloha cca 356 tis. km² je srovnatelná s rozlohou Spolkové republiky Německo, přibližně 27 mil. jeho slovanských obyvatel představuje jednu třetinu obyvatel Německa). Od svých severoslovanských sousedů je navíc odděleno rumunsko-maďarsko-rakouskou „hrází". Na prostoru jihovýchodní Evropy se dnes nachází sedm slovanských států (seřazených v našem výčtu podle velikosti), jejichž obyvatelé hovoří oficiálně sedmi jihoslovanskými jazyky: Bulharsko (110,9 tis. km², 7 mil. obyv., hl. m. Sofija – č. Sofie; úř. jazyk bulharština), Srbsko (77,5 tis. km², 7 mil. obyv., hl. m. Beograd – č. Bělehrad; úř. jazyk srbština), Chorvatsko (56,5 tis. km², 4,5 mil. obyv., hl. m. Zagreb – č. Záhřeb; úř. jazyk chorvatština), Bosna a Hercegovina (51,1 tis. km², 4 mil. obyv., hl. m. Sarajevo; úř. jazyky bosenština, srbština, chorvatština), Makedonie (od r. 2019 Severní Makedonie, 25,7 tis. km², 2,2 mil. obyv., hl. m. Skopje; úř. jazyk makedonština), Slovinsko (20,2 tis. km², 2 mil. obyv., hl. m. Ljubljana – č. Lublaň; úř. jazyk slovinština) a Černá Hora (13,8 tis. km², 0,7 mil. obyv., hl. m. Podgorica; úř. jazyky černohorština, srbština, bosenština, chorvatština).

Ještě v první polovině roku 1991 se přitom na jihovýchodě Evropy nacházely pouze dva slovanské státní útvary: větší Jugoslávie a menší Bulharsko. Tomu odpovídala i struktura studijních filologických oborů, které bylo možno v poslední dekádě 20. století na MU studovat – zájemci si ještě ve starých společensko-politických podmínkách roku 1989 mohli zapsat Bulharský jazyk a literaturu, v roce 1991 pak Jugoslavistiku. Jádrem Jugoslavistiky bylo studium srbochorvatského jazyka a srbské, chorvatské a slovinské literatury. V omezeném rozsahu se studenti seznamovali též se základy slovinského a makedonského jazyka a s makedonskou literaturou. Tyto obory zajišťoval do roku 1995 Kabinet balkanistiky a hungaristiky při Ústavu dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy FF MU. Zásadním územním a politickým změnám, k nimž došlo během první poloviny 90. let především v bývalé Jugoslávii, byla operativně přizpůsobena i studijní nabídka – otevřeny byly dva zbrusu nové filologické obory: Makedonský jazyk a literatura (1993) a Slovinský jazyk a literatura (1995 – ten se rozběhl už za nových administrativně-organizačních podmínek na nově ustavené slavistice). Po sjednocení všech pracovišť zabezpečujících studium rozličných slovanských jazyků a literatur do jednoho celku (1995), tj. po ustavení Ústavu slavistiky a jeho oddělení – Semináře jihoslovanských filologií a balkanistiky, se obory s výukou jihoslovanských jazyků staly výhradně doménou slavistického pracoviště. Po roce 1995 se Ústavu slavistiky podařilo akreditovat ještě další čtyři nové obory, čímž brněnská balkanistika a slavistika dokončila restrukturalizaci své programové nabídky v souladu s novým společensko-politickým uspořádáním na Balkánském poloostrově: v roce 1997 byli poprvé přijati ke studiu zájemci o Srbský jazyk a literaturu, od roku 1999 bylo možné studovat samostatně Chorvatský jazyk a li-

teraturu a naposledy v roce 2003 došlo k otevření prvního komplexního studijního oboru, který se věnuje celému areálu Balkánu – Balkanistiky. V roce 2016 byl poprvé otevřen obor Sdružená jihoslovanská studia, který propojil a zastřešil původní magisterské programy Slovenistiky, Kroatistiky, Serbistiky, Bulharistiky a Makedonistiky.

Z pohledu jednotlivých oborů je frekvence jejich nabídky od r. 1989 následující:

Bulharistika: 1989, 1994, 1996, 1999, 2002, 2004, 2006, 2009 a 2011–2017 (15 imatr. ročníků)
Slovenistika: 1995, 1999, 2000, 2003, 2005, 2007, 2008, 2010 a 2012–2017 (14 imatr. ročníků)
Kroatistika: 1999, 2002, 2004, 2006, 2008 a 2010–2017 (13 imatr. ročníků)
Serbistika: 1997, 2002, 2005, 2007, 2009 a 2011–2017 (12 imatr. ročníků)
Balkanistika: 2003, 2005, 2007, 2008 a 2010–2017 (12 imatr. ročníků)
Makedonistika: 1993, 1997, 2002, 2005, 2007, 2009 a 2014 (7 imatr. ročníků)
Sdružená jihoslovanská studia: 2016, 2017, 2018 (3 imatr. ročníky – pouze nmgr.)
Jugoslavistika: 1991 (1 imatr. ročník mgr., poté se už obor nerealizoval)

Výuka jazyků a lektoři-rodilí mluvčí

Výuka cizích jazyků, jihoslovanské jazyky nevyjímaje, není možná bez účasti lektorů –rodilých mluvčích. Tím spíše to platí u jazyků, které nepatří mezi tzv. jazyky světové. Univerzitní pracoviště nemůže u příchozích studentů předpokládat byť jen minimální úroveň znalosti příslušného jazyka, neboť nabídka cizích jazyků na gymnáziích – o specializovaných středních školách nemluvě – se pochopitelně omezuje pouze na angličtinu, němčinu, francouzštinu, popř. na jeden až dva další tzv. západní jazyky (ze slovanských jazyků se na některých školách nabízí ruština). Pokud tedy uchazeč o studium jihoslovanské filologie nemá znalosti příslušného jazyka získané na základě jiných okolností (příbuzenský vztah, dlouhodobý pobyt, vlastní zájem apod.), začíná se zvolený jazyk učit od samého počátku teprve na univerzitě. Tato skutečnost vyžaduje splnění dvou podmínek:

1. Chceme-li, aby stupeň osvojení cizího jazyka byl na akceptovatelné úrovni, tj. aby se student zvoleným jazykem plynně domluvil a aby dokázal hovořit na nejrůznější témata, a to i odborná, je zapotřebí věnovat jazykovému kurzu dostatečný počet výukových hodin. V období platnosti bakalářsko-magisterských programů studijních oborů (2002 až 2019) měli studenti bakalářského studia první čtyři semestry šest hodin praktického jazykového kurzu týdně, v pátém a šestém semestru čtyři hodiny. Ve čtyřech semestrech navazujícího magisterského studia byly dále zajištěny minimálně dvě hodiny jazykového kurzu týdně. Z našich zkušeností vyplývá, že takový model byl v daných podmínkách dostatečný.

2. Výuka cizího jazyka nebyla a nebude možná bez účasti rodilého mluvčího, který by se měl do výuky zapojit nejpozději od třetího semestru. Ideální stav však počítá s tím, že lektorát vede rodilý mluvčí od samého počátku (event. ve spolupráci s další osobou, s níž si hodiny jazykového kurzu rozdělí), přičemž takovýto zahraniční lektor ovládá více nebo méně i český jazyk a jeho odborná jazyková kompetence je samozřejmostí, takže je schopen se studenty bez potíží komunikovat i na metajazykové úrovni. Díky tomu může také vést i dvou- až čtyřsemestrální výběrový kurz příslušného jazyka určený pro posluchače jiných oborů, který bude v nových podmínkách od roku 2019 nabízen jako povinný čtyřsemestrální kurz zvoleného jihoslovanského jazyka pro studenty hlavního studijního plánu (maioru) bakalářského programu Jihoslovanská a balkánská studia.[25]

25 Od roku 2019, v souladu se zákonnou reformou univerzitních oborů a jejich přeměny na studijní programy, plánujeme jihoslovanské jazyky nabízet ve zcela nových studijních programech – Jihoslovanská a balkánská studia (v bakalářském

V letech 2011 až 2014 a zatím naposledy 2016 organizoval Seminář jihoslovanských filologií a balkanistiky pod vedením Eleny Krejčové k otázkám didaktiky jihoslovanských jazyků (a od 2012 i literatur) – bulharského, chorvatského, makedonského, slovinského a srbského – celkem pět úspěšných mezinárodních konferencí. Příspěvky, které na nich zazněly, byly postupně shromážděny do pěti publikačních výstupů, které k vydání připravili E. Krejčová a Pavel Krejčí: *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě* (2011), *Blok jihoslovanských studií* (Opera Slavica, č. 4, 2013), *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě* (2014 a 2015) a *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě III* (2016).

Bulharština

Bulharský jazyk je s Masarykovou univerzitou spjatý prakticky od samého počátku jejího založení – přesněji od podzimu roku 1921, kdy zahájil svou činnost Slovanský seminář. V době meziválečné byl předmětem zájmu především badatelů v oboru srovnávací slovanské jazykovědy, jako například Václava Vondráka nebo Bohuslava Havránka. Výuka bulharského jazyka v podobě diplomového i nediplomového oboru se v programu brněnské slavistiky objevila poprvé v roce 1951, což souviselo s rozštěpením slovanského semináře na tři jednotky a se zřízením Katedry slavistiky, od roku 1956 rozšířené a přejmenované na Katedru slovanské filologie a srovnávacího indoevropského jazykozpytu. Jazyková cvičení vedl a normativní mluvnici tehdy přednášel Josef Kabrda. Po jeho smrti v roce 1968 ho v přednáškách nahradil Radoslav Večerka, který přidal i přehled vývoje bulharského jazyka. Jazykový seminář vedl též Jaroslav Bauer. Lektorát před rokem 1990 kromě J. Kabrdy vedli i Ljubomir Georgiev, Ivan Dorovský, Vladimír Šaur, Iljuše Syrová (roz. Arkova), Ivana Srbková, Ana Terzievová-Matoušková a Ivan Raev. Až do roku 1995 zabezpečoval bulharistiku Kabinet balkanistiky a hungaristiky zřízený v roce 1966 při tehdejší Katedře dějin a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy FF UJEP. V polovině 90. let se péče o výuku bulharského jazyka přesunula na nově zřízený Ústav slavistiky, přesněji do rámce jeho Semináře jihoslovanských filologií a balkanistiky.

Od konce 60. let až do roku 1994 se bulharistika nabízela jednou za pět let, před rokem 1990 jen v kombinaci s rusistikou nebo bohemistikou. Teprve po organizačním začlenění oboru do slavistického rámce se frekvence nabídky zvýšila, a to až do každoroční nabídky ve druhé dekádě nového století. Podle starého pětiletého magisterského programu mohli studovat ještě posluchači imatrikulačních ročníků 1996 a 1999. Nový, bakalářsko-magisterský program bulharského jazyka a literatury byl poprvé vypsán v roce 2002, poslední studenti byli do této podoby studia přijati v roce 2017; už od roku 2016 se však změnil obor navazujícího magisterského studia, kterým se pro všechny absolventy jednotlivých jihoslovanských filologií stala Sdružená jihoslovanská studia nahrazující staré národní filologie. V roce 2003 došlo k otevření nově akreditovaného bakalářského oboru balkanistika, jehož součástí byla i výuka bulharštiny (kterou si zájemci mohli zvolit z nabídky bulharštiny nebo makedonštiny). Balkanistika získala záhy i magisterský stupeň a v této podobě sloužila až do roku 2017, kdy byli přijati k jejímu studiu poslední zájemci.

Pokud jde o zabezpečení jazykové výuky v nových organizačních podmínkách, I. Raev v rámci svého úvazku přednášel i normativní mluvnici a další teoretické jazykovědné disciplíny, dialektologii a historický vývoj. Po jeho odchodu do důchodu uvedené předměty od roku 2001 postupně převzal Pavel Krejčí, který mnohé z nich v současnosti koncipuje v širším srovnávacím aspektu – především v komparaci s dalšími jihoslovanskými jazyky, popř. s češtinou

stupni) ve variantách maior (sdružené studium), specializace Bulharština, specializace Srbština, specializace Chorvatština a specializace Slovinština (specializace jsou jednooborové formy studia), resp. Slavistika, specializace Jihoslovanská a balkánská studia (v navazujícím magisterském stupni).

(dialektologii pak přednáší spolu s bohemistkou-dialektoložkou Libuší Čižmárovou z dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR). Lektorát bulharštiny byl v 90. letech veden I. Raevem a v první dekádě nového století pak především Elenou Krejčovou a sporadicky (zejména v počátcích) i P. Krejčím. Výuka bulharštiny byla v uplynulých třech dekádách lektorsky zajištěna interním pracovníkem, který byl ovšem více než jen lektor. Po pětiletém přerušení tohoto stavu (2001 až 2006), kdy byli dva rodilí mluvčí (E. Krejčová a I. Raev) zaměstnáváni jen jako externisté (druhý jmenovaný především pro kurzy bulharštiny v rámci oboru Balkanistika), byla dřívější osvědčená praxe zavedena opět, neboť požadavkům na stále širší výuku bulharštiny by dlouhodobou trvalou nepřítomností rodilého mluvčího na pracovišti nebylo možné dostát. V současnosti s lektorátem kvůli rozsahu vypomáhají i posluchačky či absolventky doktorského studia (převážně bulharského původu), jejichž přínos a erudici dokládá mj. to, že ke kurzu bulharštiny pro neoborové studenty byla jako vůbec k prvnímu slavistickému oboru v historii vytvořena e-learningová podpora a elektronická učebnice (zasloužila se o to Zornica Cvetkova). Kromě již zmíněné Z. Cvetkovové se ve druhé dekádě nového století na výuce bulharského jazyka podílely též Margarita Rumenova, Cvetelina Šubová, Nela Martinková a nejnověji Michaela Ivanovová).

Bulharským jazykem se na badatelské úrovni v posledních třech dekádách zabývali R. Večerka a I. Raev (první v širším (paleo)slavistickém kontextu a především v diachronním aspektu – mj. monografie *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*, 2006, nebo *Jazyky v komparaci 2. Charakteristiky současných slovanských jazyků v historickém kontextu*, 2009), z mladší generace brněnských lingvistů pak P. Krejčí a E. Krejčová. P. Krejčí zkoumá především frazeologii a idiomatiku (bulharskou v kontrastu s českou nebo srbskou a chorvatskou, mj. monografie *Bulharská a česká publicistická frazeologie ve vzájemném srovnání*, 2006) a předmětem jeho odborného zájmu je rovněž problematika vývoje a standardizace spisovných jazyků jihoslovanských a jazyková politika v jihoslovanském prostředí, tedy vč. prostoru bulharsko-makedonského (mj. příručka *Přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků. Od 9. do počátku 19. století*, 2014). E. Krejčová svůj odborný zájem soustřeďuje na oblast metodologie výuky bulharštiny jako cizího jazyka (mj. její kapitoly v monografii *Quo vadis, philologia?*, 2017 – spolu s P. Krejčím – nebo *Příručka pro výuku bulharské stylistiky*, 2014), na otázky mezijazykových interferencí (bulharština – (srbština/chorvatština) – čeština – mj. monogr. *Slavjanskijat Vavilon. Za interferencijata meždu slavjanskite ezici*, 2016) a také na jazyk jakožto společenský fenomén (mj. monografie *The Power of Public Speech*, 2017 – spolu s Nadeždou Staljanovovou). Neméně důležitou oblastí její odborné erudice je translatologická problematika a její praktická stránka – lexikografie (mj. *Kratăk tematičen rečnik na bălgarskija, češkija, polskija i ukrainskija ezik*, 2016 – spolu s N. Staljanovovou a O. Sorokovou – nebo *Česko-bulharský specializovaný slovník právnické, ekonomické a společensko-politické terminologie*, 2016). Příspěvkem E. Krejčové k paleoslavistickým bádáním spojeným mj. s bulharštinou je monografie *Slovosledné změny v bulharských a srbských evangelních památkách z 12. a 13. století* (2016). Frazeologie bulharského jazyka byla analyzována v řadě kapitol kolektivní monografie *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně* (2016), kterou k vydání připravili P. Krejčí a E. Krejčová. Výuka bulharského jazyka jako cizího byla zase tématem konference iniciované E. Krejčovou a konané roku 2010, z níž vzešel sborník *Prepodavaneto na bălgarski ezik kato čužd v slavjanski i neslavjanski kontekst* (2010). Konference se další rok rozrostla a tematicky rozšířila a pod názvem *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě* v dalších letech tematicky pokryla celý jihoslovanský prostor (viz výše). Druhá dekáda nového století byla rovněž velice plodná co do obhájených disertačních prací s bulharistickou tematikou – Margarita Rumenova ve své práci *Jazyková rozcestí aneb Překážky na cestě komunikace a jejich překonání* (2011) hledala paralely ve výrazech dětské řeči a autorských neologismech v bulharštině a češtině, Cvetelina Šubová se zaměřila na *Srovnání bulharské a české konverzace v mediálních projevech z pohledu genderové lingvistiky* (2013), Zornica Cvetkova zkoumala *Sémantiku slovesného vidu v bulharštině a češtině z pohledu formální sémantiky*

(2017) a Marija Rakova se zabývala *Asymetrií stylové příznakovosti výrazových prostředků v českém a bulharském překladu uměleckého textu* (2017).

Makedonština

Makedonistika jako slavistická disciplína se začala v Československu rozvíjet bezprostředně po druhé světové válce (nejprve na pražské filozofické fakultě zásluhou Antonína Frinty), třebaže brněnští slavisté projevovali badatelský zájem o makedonská nářečí už mezi dvěma světovými válkami, kdy ještě spisovná norma makedonštiny nebyla kodifikovaná. Svědčí o tom např. studie B. Havránka *Románský typ perfekta factum habeo a casus sum, casum habeo v makedonských dialektech* (1936) nebo disertační práce A. Gerarda *Systém časů v nové bulharštině, v jihomakedonských dialektech, ve staroslověnštině a v srbochorvatštině, se zvláštním zřetelem k systémům časů minulých* (1939). Po Praze bylo Brno druhým univerzitním centrem v Česku, kde byly zahájeny lektorské kurzy makedonštiny – pro zájemce z řad studentů a mladých asistentů slavistiky je od r. 1961 vedl Ivan Dorovský. Od počátku 70. let tvořil Dorovského Úvod do makedonského jazyka a literatury (spolu s Úvodem do slovenistiky) součást studijního oboru Jugoslavistika a tak tomu bylo ještě v první polovině 90. let během posledního ročníku tohoto oboru.

Samostatný obor Makedonský jazyk a literatura byl na MU poprvé otevřen v roce 1993, tehdy ještě v péči Kabinetu balkanistiky a hungaristiky při Katedře dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy. Od r. 1995 byl tento nový obor organizačně začleněn do nově vzniklého Ústavu slavistiky. V rámci pětiletého magisterského studia byl poté otevřen ještě v r. 1997. V souladu s novými podmínkami tzv. Boloňské deklarace byl stejně jako jiné slavistické obory převeden do podoby tříletého bakalářského a na něj navazujícího dvouletého magisterského studia. V této podobě byla makedonistika nabídnuta ke studiu v letech 2002, 2005, 2007, 2009 a naposledy 2014. V roce 2003 došlo k otevření nově akreditovaného bakalářského oboru Balkanistika, jehož součástí byla i výuka makedonštiny (kterou si studenti mohli zvolit z nabídky bulharštiny nebo makedonštiny).

Výuku teoretických jazykovědných disciplín vztahujících se k makedonštině zajišťovali vždy především příslušní lektoři, s ohledem na reorganizaci předmětové skladby všech oborů spjatých s jihoslovanským prostorem byly mnohé sloučeny a získaly charakter srovnávacího předmětu společného pro studenty více oborů (jako např. fonetika a fonologie jihoslovanských jazyků, přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků nebo dialekty jazyků balkánských Slovanů). Předměty tohoto typu vede P. Krejčí (dialektologii spolu s Libuší Čižmárovou). Zahraničního lektora získala brněnská makedonistika na základě dohody univerzit v Brně a ve Skopji v r. 1994. Jednou z podstatných podmínek, kterou musel každý lektor makedonštiny splňovat, však byla znalost ještě jednoho jihoslovanského jazyka a schopnost jej vyučovat. První lektorka, Bistrica Mirkulovska, jako jediná měla makedonštinu v kombinaci se slovinštinou, od akad. r. 1996/1997 přibližně do r. 2006 byli makedonští lektoři zároveň lektory srbštiny. V dalších letech se zaměřovali už pouze na výuku makedonštiny, a to jak na vlastním oboru, tak také v rámci balkanistiky. Nejvýrazněji se do historie brněnské makedonistiky na pozici lektora zapsali Zdenka Ribarova, Margareta Karajanova a Ljupčo Mitrevski, epizodně tu působili Goce Aleksoski, Igor Stanojoski a Katerina Dimovska, která byla zatím poslední působící oficiální lektorkou a jejíž mandát skončil v r. 2017. Makedonštinu během svých doktorských studií vyučovaly též Ivana Dorovská a nejnověji Kristýna Dufková (doktorandka Ústavu jazykovědy a baltistiky FF MU).

Jazykovědná makedonistika nebyla před r. 1990 ani po něm soustavně pěstována – důvodem tohoto stavu bylo především to, že doyen brněnské slavistiky, balkanistiky a (nejen) makedonistiky prof. I. Dorovský byl svým badatelským naturelem v prvé řadě literární vědec a historik, takže zatímco tato stránka makedonistického bádání byla rozvíjena dostatečně, jazykovědná stránka svého zřetelného zástupce neměla, makedonština se do odborných lingvistických prací

dostávala spíše ojediněle nebo okrajově. Tak ve své kandidátské disertaci prozkoumala Jarmila Pačesová zvukovou stránku makedonštiny a srovnala ji s češtinou a bulharštinou (1961). V rámci studia otázek vzniku a diferenciace slovanských jazyků věnovali makedonštině pozornost Arnošt Lamprecht a Mirek Čejka. Makedonským jazykem a makedonskými dialekty se zabýval také I. Dorovský a z této oblasti těží několik jeho statí. V novém století se situace s jazykovědnou makedonistikou příliš nemění, ojediněle se makedonského jazyka dotkne P. Krejčí, např. ve studii *Nový Česko-makedonský slovník v kontextu česko-jihoslovanské lexikografie nového tisíciletí* (2008) zařazené v aktualizované a rozšířené verzi do monografie *Quo vadis, philologia?* (2017 – spolu s E. Krejčovou), nebo v jiných, komparativně pojatých článcích. Makedonštinou se ale v řadě svých studií soustavněji zabývá K. Dufková. Publikační výstupy reprezentující (nejen) jazykovědnou makedonistiku představují především dva sborníky z česko-makedonských konferencí *Studia Macedonica* (2008) a *Studia Macedonica II* (2015) – oba redigoval I. Dorovský (první s Lj. Mitrevským) a lexikografický počin I. Dorovského *Česko-makedonský a makedonsko-český slovník* (1994 – spolu s Dragim Stefanijou) – ač rozsahem elementární, přesto první svého druhu.

Srbština

Bádání o jazyce Srbů je s Masarykovou univerzitou spjato prakticky od samého počátku jejího založení – přesněji od podzimu roku 1921, kdy zahájil svou činnost Slovanský seminář. V souladu s jugoslavistickou a serbokroatistickou koncepcí převažující téměř po celé 20. století bylo na jazyk Srbů nahlíženo jako na srbochorvatštinu, tj. jazyk společný Srbům a Chorvatům (a později, v souladu s postupující národní emancipací přirozeně i Černohorcům a jugoslávským Muslimům[26]). Prvním externím lektorem tohoto jazyka byl již od roku 1921 Arthur Kallus. V době tzv. první (československé) republiky byla srbochorvatština předmětem zájmu především badatelů v oboru srovnávací slovanské jazykovědy, z nichž pro ilustraci jmenujme třeba Bohuslava Havránka. Po druhé světové válce působil na fakultě jako externí lektor nejprve Jaroslav Tomek, v letech 1952–1956 pak Miroslav Chleborád. Rozštěpení Slovanského semináře na tři jednotky, k němuž došlo v roce 1951, a zřízení Katedry slavistiky, jež byla od roku 1956 rozšířena a přejmenována na Katedru slovanské filologie a srovnávacího indoevropského jazykozpytu, v té době k ustavení serbokroatistiky jako studijního oboru ještě nevedlo (na rozdíl třeba od bulharistiky).

Do roku 1960 se na filozofické fakultě konaly jenom lektorské kurzy a některé výběrové literárněvědně zaměřené přednášky, které vykonával zejména lektor srbochorvatštiny M. Chleborád. V roce 1960 bylo při tehdejší Katedře slovanské filologie a srovnávacího indoevropského jazykozpytu otevřeno studium srbochorvatštiny jako třetího slavistického oboru. V roce 1966 ovšem serbokroatistiku (stejně jako i bulharistiku a v první polovině 90. let akreditovanou makedonistiku) převzal nově založený Kabinet balkanistiky a hungaristiky při Katedře dějin a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy, jehož prvním vedoucím byl J. Kabrda a od roku 1968 pak I. Dorovský. Jazyková cvičení od té doby postupně vedli především M. Chleborád, I. Dorovský, Viktor Kudělka a V. Šaur, normativní mluvnici přednášeli M. Chleborád nebo Milan Jelínek. Jako nediplomový (druhý) obor bylo studium serbokroatistiky (jinak též jugoslavistiky) umožněno poprvé v roce 1969. Předmětová nabídka byla v jazykovědné rovině rozšířena o úvod do staroslověnštiny a slavistiky, historický vývoj srbochorvatského jazyka (oba předměty přednášel R. Večerka) a také o přehled jihoslovanské dialektologie a srovnávací etnografii a folkloristiku (přednášel je V. Šaur). Obor byl otevírán přibližně v pětiletých cyklech s tím, že jazyk, který

26 Na tzv. Bosňáckém shromáždění v polovině 90. let 20. století bylo doporučeno, aby poněkud nepřesné „etnické" pojmenování Muslimové bylo nahrazeno etnonymem Bosňáci, jelikož jugoslávští Muslimové obývali především Bosnu a Hercegovinu. K bosňáctví se přirozeně můžou hlásit i islám vyznávající Slované ze Srbska, Černé Hory aj. postjugoslávských zemí, a naopak se sebeurčením Muslim se můžeme v národnostních statistikách setkat dodnes.

se pod názvem srbochorvatština vyučoval, představoval její východní, de facto tedy srbskou variantu. Tato skutečnost byla do značné míry podmíněna výukovými pomůckami, vycházejícími převážně z ekavské, tedy srbské varianty srbochorvatštiny.[27] Studium tohoto jazyka bylo v Brně možné zahájit ještě počátkem 90. let 20. stol., a to v rámci magisterského oboru Jugoslavistika, jenž byl v nových společensko-politických podmínkách otevřen poprvé a v důsledku překotných politických proměn na území tehdejší Jugoslávie vlastně i naposledy jako diplomový v roce 1991. Jazykovou páteří Jugoslavistiky byla přirozeně výuka srbochorvatského jazyka. Cvičení tehdy vedli Jan Šturala, rusista a bývalý lektor češtiny v Bělehradu, a po něm od roku 1993 záhřebská bohemistka Katica Ivanković, která postupně převzala veškeré synchronně i diachronně zaměřené jazykové předměty a rovněž valnou část literatury. V rámci jazykového kurzu ovšem Ivankovićová vyučovala srbochorvatštinu v její západní, tj. ijekavské (de facto chorvatské) variantě. Přednášky z normativní mluvnice na samém počátku vedl i M. Jelínek, krátce předtím zastávající funkci prvního polistopadového rektora MU. Kabinet balkanistiky a hungaristiky zajišťoval výuku nejprve serbokroatistiky a později samostatné serbistiky i poté, kdy byl v roce 1995 během reorganizace výuky slavistických oborů přeřazen do rámce Ústavu slavistiky, kde se postupně rozšiřuje a nakonec v roce 2004 přijímá název seminář jihoslovanských filologií a balkanistiky.[28]

Vědní pilíře jugoslavistiky – serbistika a kroatistika – bylo jako samostatné obory možno začít studovat až ve druhé polovině 90. let. Samostatný studijní obor Srbský jazyk a literatura byl na filozofické fakultě otevřen v roce 1997. Příprava samostatné serbistiky představovala nutnou reakci na rozpad Jugoslávie a vznik nových, nástupnických států. Serbistika se při své premiéře přirozeně studovala ještě ve formě pětiletého magisterského studia. V letech 2002 až 2017 se nabízela ve formě tříletého bakalářského programu a na něj navazujícího dvouletého magisterského studia, už od roku 2016 se však změnil obor magisterského studia, kterým se pro všechny absolventy jednotlivých bakalářských jihoslovanských filologií stala Srovnávací jihoslovanská studia. V roce 2003 došlo k otevření nově akreditovaného bakalářského oboru Balkanistika, jehož součástí byla i výuka srbštiny (kterou si studenti mohli zvolit z nabídky srbštiny nebo chorvatštiny). Balkanistika získala záhy i magisterský stupeň a v této podobě sloužila až do roku 2017, kdy byli k jejímu studiu přijati poslední zájemci.

Teoretické jazykovědné disciplíny, překladatelský seminář, ale také třeba dialektologii nebo historický vývoj srbštiny (ve srovnávacím aspektu v rámci celého jihoslovanského jazykového prostoru) vyučuje v současnosti P. Krejčí (dialektologii spolu s bohemistkou-dialektoložkou L. Čižmárovou). Vedení jazykových kurzů bylo od samého založení serbistiky v péči makedonských lektorů (především Z. Ribarova, M. Karajanova, Lj. Mitrevski). Toto řešení bylo možné zvolit proto, že mnozí Makedonci ovládali srbštinu na vysoké úrovni jako svůj druhý jazyk. Za daných, spíše nepříznivých ekonomických okolností bylo takové řešení lepší než druhá možná varianta – totiž že by se srbská filologie v Brně nerealizovala vůbec. Postupem času se však stále více začaly rýsovat limity zvoleného řešení – makedonští lektoři sice byli s to předat studentům vyhovující základy srbského jazyka, avšak čím více let uběhlo od separace Makedonie ze společného státu se Srby, tím problematičtější a obtížnější bylo po rodilých Makedoncích požadovat, aby srbštinu ovládali na tak vysoké úrovni, která by byla srovnatelná s jazykovou kompetencí rodilého Srba. Od akad. roku 2005/2006 se díky úzké a oboustranně prospěšné spolupráci s Jihomoravským krajem podařilo zajistit lektorát srbského jazyka dvěma lektorkami srbské národnosti (Ana Petrov a Bojana Matić), které si mezi sebou úvazek dělily. Tato příznivá situace trvala přibližně pět let, poté se srbský lektorát opět dostal do nejistoty, kterou alespoň na určitou dobu zažehnalo přijetí srbského lektora na plnohodnotný úvazek. Tímto

27 Druhá varianta, ijekavská, byla běžná v Chorvatsku, ale také v Bosně a Hercegovině a v Černé Hoře.

28 Ivan Dorovský stál v čele semináře do roku 1999, poté jeho vedení převzal na tři roky rusista Jiří Gazda, od r. 2002 jej vede Pavel Krejčí.

lektorem je v současnosti Miloš Pantić, během druhé dekády nového století se na výuce srbštiny v různé míře podílely též externistka Zlata Kulová (roz. Terzić) a doktorandky Jana Vlachová (roz. Bendová) a Jana Kobzová.

Jazykovědnou serbistiku v současnosti představuje především P. Krejčí, který ovšem své studie velmi často pojímá kontrastivně, v širším jihoslovanském kontextu: idiomatika a frazeologie byly předmětem jeho disertační práce *Idiomy a frazémy ve vybraných dílech chorvatské a srbské prózy po roce 1945 a jejich české překladové ekvivalenty* (2000) nebo monografie *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu. Kontrastivní analýza* (2015), o vývoji spisovných jazyků v jihoslovanském prostředí, tedy vč. prostoru srbsko-chorvatského, je mj. příručka *Přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků. Od 9. do počátku 19. století* (2014), srbský jazyk z mnoha úhlů pohledu (didaktický, lexikografický, onomastický, sociolingvistický) je přítomen v Krejčího autorských kapitolách monografie *Quo vadis, philologia?* (2017) – spolu s E. Krejčovou – a v řadě kapitol kolektivní monografie *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně* (2016). Především sociolingvistický charakter má zatím poslední monografie P. Krejčího zaměřená na postsrbochorvatský prostor (a tedy i na srbštinu) *Eight Fragments from the World of Serbian, Croatian, Bosnian and Montenegrin Languages. Selected South Slavonic Studies 1* (2018). Studie věnované srbskému jazyku se též ojediněle vyskytly v jinak spíše historicky, literárněvědně a kulturologicky zaměřených kolektivních monografiích *Od Moravy k Moravě. Z dějin česko-srbských vztahů v 19. a 20. století* (2005) a *Od Moravy k Moravě II. Z dějin česko-srbských vztahů* (2011), jejichž editorskou „duší" je bezpochyby Václav Štěpánek. Příspěvkem E. Krejčové k paleoslavistickým bádáním spojeným mj. se srbštinou je monografie *Slovosledné změny v bulharských a srbských evangelních památkách z 12. a 13. století* (2016). Jediná disertační práce, která se v posledních letech zabývala v nějaké míře srbským jazykem, je *Klasifikacija i formalna adaptacija anglicizama u srpskom i češkom jeziku u modnom diskurzu* (2015), jejíž autorkou je Ana Petrov.

Chorvatština

Výuka chorvatštiny se v nabídce brněnské slavistiky objevila v roce 1999 v rámci tehdy nově akreditovaného oboru Chorvatský jazyk a literatura. Před rokem 1995, tedy až do založení Ústavu slavistiky (1995), se na MU v souladu s oficiální situací v Jugoslávii i převládajícím stavem v jazykovědné slavistice mohla studovat srbochorvatština – toto lingvonymum reprezentovalo společný jazyk Srbů, Chorvatů, Muslimů (dnes Bosňáků) a Černohorců. Okolnosti její výuky jsou podrobně popsány výše v kapitole Srbština, kam jsme je zařadili především z toho důvodu, že srbochorvatštinu v učebních pomůckách představovala prakticky bez výjimky její východní, ekavská (tedy srbská) varianta. Reálným, ale též symbolickým projevem (roz)dělení srbochorvatštiny se stal neúmyslně lektorát v rámci oboru Jugoslavistika otevřeného r. 1991 – první dva akad. roky probíhala výuka jazyka ve znamení východní varianty (dnes bychom řekli srbštiny – lektor J. Šturala), kdežto od r. 1993 se lektorátu ujala Katica Ivanković, jež coby Chorvatka byla fakticky prvním lektorem chorvatštiny (tehdy ještě stále mnohými vnímané jako západní, ijekavská varianta srbochorvatštiny) na FF MU, a to až do r. 1995. Kroatistika se při své premiéře přirozeně studovala ještě ve formě pětiletého magisterského studia. V letech 2002 až 2017 se nabízela ve formě tříletého bakalářského programu a na něj navazujícího dvouletého magisterského studia, už od roku 2016 se však změnil obor magisterského studia, kterým se pro všechny absolventy jednotlivých bakalářských jihoslovanských filologií stala Sdružená jihoslovanská studia. V roce 2003 došlo k otevření nově akreditovaného bakalářského oboru Balkanistika, jehož součástí byla i výuka chorvatštiny (kterou si studenti mohli zvolit z nabídky srbštiny nebo chorvatštiny). Balkanistika získala záhy i magisterský stupeň a v této podobě sloužila až do roku 2017, kdy byli k jejímu studiu přijati poslední zájemci.

Teoretické jazykovědné disciplíny, překladatelský seminář, ale také třeba dialektologii nebo historický vývoj chorvatštiny (ve srovnávacím aspektu v rámci celého jihoslovanského jazykového prostoru) vyučuje v současnosti P. Krejčí (dialektologii spolu s bohemistkou-dialektoložkou L. Čižmárovou). Jazykový kurz chorvatštiny na počátku existence oboru realizoval P. Krejčí v součinnosti s externími lektory. Úplný přechod k výuce pouze rodilými mluvčími nastal během roku 2003 (tu je ovšem třeba opět připomenout působení K. Ivankovićové ještě v rámci oboru Jugoslavistika). Nestabilita chorvatského lektorátu byla velmi citelná a i fluktuace lektorů byla poměrně vysoká, což výuce jazyka škodilo. Právě chorvatská filologie byla přitom studenty velmi žádaná, takže nepoměr mezi stoupajícím zájmem o obor mezi kandidujícími studenty na jedné straně a přetrvávající nejistotou na lektorském postu na straně druhé byl o to markantnější. Dílčí řešení přineslo schválení projektu areálového studia jazyka a kultury Chorvatů (v rámci rozvojových programů MŠMT), jehož řešitelem byl v letech 2004 až 2006 P. Krejčí. Tento projekt přinesl především finanční podporu a tím také jistou stabilizaci chorvatského lektorátu. Do různých forem výuky chorvatštiny v novém století postupně výrazněji zasáhly především Ivana Tichá (roz. Marinković), Gorana Kameníková (roz. Jakovljević), Aldina Logara (roz. Šepić) a Aloisie Gašparević (roz. Zmeškalová), s neoborovou chorvatštinou vypomáhal Pavel Pilch. Od roku 2006 vede jazykové kurzy v plném rozsahu jako hlavní lektor Mirna Stehlíková Đurasek.

Jazykovědnou kroatistiku v současnosti představuje především P. Krejčí, který ovšem své studie velmi často pojímá kontrastivně, v širším jihoslovanském kontextu: idiomatika a frazeologie byly předmětem jeho disertační práce *Idiomy a frazémy ve vybraných dílech chorvatské a srbské prózy po roce 1945 a jejich české překladové ekvivalenty* (2000), o vývoji spisovných jazyků v jihoslovanském prostředí, tedy vč. prostoru srbsko-chorvatského, je mj. příručka *Přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků. Od 9. do počátku 19. století* (2014), chorvatský jazyk z mnoha úhlů pohledu (didaktický, lexikografický, sociolingvistický) je přítomen v Krejčího autorských kapitolách monografie *Quo vadis, philologia?* (2017) – spolu s E. Krejčovou. Především sociolingvistický charakter má zatím poslední monografie P. Krejčího zaměřená na postsrbochorvatský prostor (a tedy i na chorvatštinu) Eight Fragments from the *World of Serbian, Croatian, Bosnian and Montenegrin Languages. Selected South Slavonic Studies 1* (2018). Kromě frazeologie a sociolingvistické problematiky se P. Krejčí zabývá též translatologickými otázkami. S brněnskou kroatistikou je rovněž spjat vůbec první překladový slovník chorvatštiny, který kdy v Česku vznikl – jedná se o rozsahem nevelký *Česko-charvátský slovník* (1996) a vytvořil jej I. Dorovský spolu s Věrou Bartošovou. Diachronním směrem, a především na etymologická zkoumání chorvatštiny, češtiny a jiných slovanských jazyků, se zaměřuje Jana Villnow Komárková (disertační práce *Etymologický výklad názvů tkalcovského stavu a jeho částí v chorvatštině, srbštině a češtině (ve srovnání s ostatními slovanskými jazyky)*, 2010). O kvalitách brněnské kroatistiky a jejích studentů a absolventů svědčí též dva multidisciplinárně zaměřené kroatistické sborníky: *Chorvatsko, Chorvaté, chorvatština* (2007), který sestavili P. Krejčí a J. Komárková, a *À la croate* (2010), o který se editorsky zasloužila již vdaná J. Villnow Komárková. Zaznamenáníhodným počinem, kterým si brněnská kroatistika připomněla 200 let od narození chorvatského lexikografa slovenského původu Bogoslava Šulka, bylo vydání kolektivní monografie *Bogoslav Šulek a jeho filologické dílo / i njegov filološki rad* (2016), do níž svými studiemi přispěla řada významných chorvatských lingvistů a kterou editorsky připravili P. Krejčí a E. Krejčová. Příspěvky o chorvatském jazyce bývají rovněž součástí přednáškové části *Kroatistických setkání v Brně*, která ve druhé dekádě nového století pravidelně organizuje Petr Stehlík (r. 2019 proběhla již posedmé).

Slovinština

Výuku slovinštiny na Filozofické fakultě UJEP zajišťoval v letech 1963–1978 externě Viktor Kudělka. Od počátku 70. let tvořil úvod do slovinského jazyka a literatury (spolu s úvodem do makedonistiky) součást studijního oboru Jugoslavistika. Tak tomu bylo až do první poloviny 90. let, kdy byla Jugoslavistika jako obor (v r. 1991) otevřena naposledy – v jejím rámci měli studenti jeden semestr na zvládnutí základů slovinštiny (přednášel Přemysl Hauser). Samostatný obor Slovinský jazyk a literatura byl zásluhou I. Dorovského poprvé otevřen v roce 1995, už na nově vzniklém Ústavu slavistiky a ještě ve formě pětiletého magisterského studia. V souladu s novými podmínkami tzv. Boloňské deklarace byla slovenistika od r. 2002 stejně jako jiné slavistické obory převedena do podoby tříletého bakalářského a na něj navazujícího dvouletého magisterského studia. Takto byla nabízena až do r. 2017, už od r. 2016 se však změnil obor magisterského studia, kterým se pro všechny absolventy jednotlivých bakalářských jihoslovanských filologií stala Sdružená jihoslovanská studia. Brněnská slovenistika získala prvního zahraničního lektora na základě dohody univerzit v Brně a v makedonské Skopji od roku 1995 díky tomu, že jednou z podstatných podmínek, kterou musel každý lektor makedonštiny splňovat, byla znalost ještě jednoho jihoslovanského jazyka a schopnost jej vyučovat. Takto měla první lektorka makedonštiny, Bistrica Mirkulovska, jako jediná tento jazyk v kombinaci právě se slovinštinou. Po ní byl lektorát slovinštiny zajištěn už výhradně rodilými mluvčími. Po krátké epizodě, kdy do Brna dojížděla slovinská lektorka z Bratislavy Darija Jakše, od r. 1997 až dosud lektory vysílá a platí Centrum pro slovinštinu coby druhý/cizí jazyk. Brnem tak za dvacet let vzájemné spolupráce MU s uvedeným Centrem prošlo šest lektorek: Polonca Čontala, Petra Blagšič, Tatjana Jamnik, Mateja Medvešek Rjavec, Laura Fekonja a v současnosti zde působící Mateja Kosi. S výukou praktického jazyka vypomáhaly v poslední dekádě též doktorandky Eva Carbolová (roz. Mikulková), Alena Klvaňová a Iveta Bůžková. V posledních letech se do výuky praktického jazyka v podobě vedení překladatelského semináře zapojuje i absolvent brněnské slovenistiky Michal Przybylski.

Výuku teoretických jazykovědných disciplín vztahujících se ke slovinštině zajišťovaly a dosud zajišťují především příslušné lektorky, s ohledem na reorganizaci předmětové skladby všech oborů spjatých s jihoslovanským prostorem byly některé předměty sloučeny a získaly charakter srovnávacího předmětu společného pro studenty více oborů (jako např. fonetika a fonologie jihoslovanských jazyků, přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků nebo dialekty jazyků balkánských Slovanů). Předměty tohoto typu přednáší P. Krejčí (dialektologii spolu s L. Čižmárovou). Jazykovědnou slovenistiku představoval dlouhá léta především P. Hauser, primárně bohemista, který během svého života o slovinštině publikoval řadu odborných studií. V současnosti však tato disciplína odborníka zabývajícího se na brněnské univerzitě primárně slovinštinou postrádá. S o to větší vehemencí a entusiasmem pořádají studenti slovenistiky v čele se svojí lektorkou nejrůznější vědecké, kulturní a popularizační workshopy a jiné akce, jejichž součástí bývají i jazykovědné přednášky proslovené pozvanými odborníky ze Slovinska.

Poznámka na závěr

Nejrozsáhlejší platformou pro jazykovědné články zabývající se problematikou jihoslovanských jazyků byly tradiční výstupy z mezinárodních balkanistických sympozií konaných již od konce 60. let 20. století – *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca*. Prvních pět sborníků (1970, 1976, 1987, 1995 a 2002) redigoval především Ivan Dorovský, dosud nejrozsáhlejší dvousvazkový šestý (2006) a nejnovější sedmý (2017) připravili k vydání Václav Štěpánek, Pavel Boček, Petr Stehlík, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí (pouze č. VI), Pavel Pilch a Jiří Mitáček (oba pouze č. VII). Více a podrobněji o těchto sbornících a sympoziích viz přehledový text V. Štěpánka. Obsah této poznámky se vztahuje ke všem výše prezentovaným jihoslovanským jazykům, proto jej ponecháváme jako symbolický závěr našeho přehledu o celém komplexu výuky a studia jihoslovanských jazyků na Masarykově univerzitě.

Bádání o historii, kultuře a literatuře jihoslovanských národů na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Tradice a současnost

Václav Štěpánek

Jihoslovanská tematika na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v meziválečném období

Slavistická bádání, zaměřená směrem k Balkánu, především ovšem k tomu slovanskému, byla na Filozofické fakultě brněnské univerzity přítomna již od jejího založení v roce 1919. Filozofická fakulta tehdy patřila mezi zakládající fakulty druhé české univerzity, o jejíž vznik se významně zasloužil první prezident československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk, po němž také brněnská univerzita dostala své jméno. T. G. Masaryk, sám univerzitní profesor, totiž již v 90. letech 19. století zdůrazňoval potřebu co nejširší konkurence ve vědeckém životě a upozorňoval na fakt, že jediná česká univerzita – pražská (do roku 1918 Karlo-Ferdinandova, po vzniku Československa již jen Karlova) – nutně potřebuje ke svému rozvoji konkurentku v národním rámci. Snaha prosadit zřízení druhé české univerzity se stala jednou z priorit nejen jeho politické činnosti, ale i politického boje českých kruhů v tehdy německou menšinou vedeném Brně. Došla však naplnění až po vzniku Československé republiky v roce 1918. Filozofická fakulta tak jako součást nové Masarykovy univerzity dostala do vínku úkol stát se druhým ohniskem národní vzdělanosti a osvěty. V pamětní zakládací listině z roku 1919 jí bylo uloženo, aby „žila, mohutněla a kvetla v ušlechtilém závodění se starší sestrou pražskou“[29]. A to se jí dařilo mj. právě v přístupu k jihoslovanské problematice.

Tak hned první profesor slovanských literatur na brněnské filozofické fakultě Jiří Horák (1884–1975; působil zde v letech 1922–1926)[30] věnoval pozornost srbocharvátské literárněvědné problematice. Zásadní dílo v bádání o jihoslovanských literaturách však učinil až jeho nástupce Frank Wollman (1888–1969), vynikající znalec jihoslovanských literatur, jenž přišel z bratislavské univerzity do Brna jako Horákův nástupce v roce 1928 a učil na fakultě až do svého odchodu do důchodu v roce 1959. Wollman osobně znal velké postavy tehdejšího charvátského, o něco méně i srbského písemnictví, dobře se ale orientoval také v literatuře bulharské a slovinské, což prokázal již v dílech, v nichž analyzoval dramatické umění Srbů, Charvátů Slovinců a Bulharů – v knihách *Srbocharvátské drama* (1924), *Slovinské drama* (1925) a *Bulharské drama* (1928), později pak v syntéze *Dramatika slovanského jihu* (1930). Jihoslovanské autory až do jeho doby a tendence vývoje tamních

29 Https://www.phil.muni.cz/o-nas/historie-fakulty#zalozeni.

30 Více o něm viz HLÔŠKOVÁ, H., I. POSPÍŠIL a A. ZELENKOVÁ. *Slavista Jiří Horák v kontexte literatúry a folklóru.* Brno: Česká asociace slavistů, 2012.

literatur představil ve svém kardinálním komparatistickém opusu nazvaném *Slovesnost Slovanů* (1928).[31] Wollmanův živý zájem o jihoslovanskou literaturu dosvědčuje mimo jiné i rozsáhlá studie *Njegošův deseterac*[32] či jeho bohatá recenzní činnost recentních děl jihoslovanských autorů.

Významným badatelem, zejména pokud jde o bulharskou literaturu, byl na předválečné brněnské filozofické fakultě také ruský emigrant Sergej Grigorijevič Vilinskij (1876–1950),[33] jenž na fakultu přišel na pozvání věhlasného paleoslavisty Václava Vondráka (1859–1925) z Bulharska, kam uprchl z bolševického Ruska a kde se také podrobně seznámil s tamní literaturou. Výsledkem jeho bulharistických zájmů byla monografie *Petko Jurdanov Todorov (život a dílo)* z roku 1933, v níž autor kromě samotného tvůrce široce komentuje a analyzuje vývoj soudobé bulharské literatury.

Institucionalizace jihoslovanských studií po druhé světové válce

Slavistická studia zaměřená na slovanský jih ovšem v meziválečné době a ani dlouho po druhé světové válce (od 17. listopadu 1939 do května roku 1945 byly české vysoké školy uzavřeny, v letech 1960–1989 byla brněnská univerzita z ideologických důvodů přejmenována na Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně) nebyla nijak institucionalizovaná. Odborníci zabývající se jihoslovanskou problematikou působili od roku 1921 jak v rámci slovanského semináře, tak i jiných kateder, stejně tak po válce, kdy slovanský seminář zanikl a částečně jej nahradila nově zřízená Katedra slavistiky, od roku 1956 rozšířená a přejmenovaná na Katedru slovanské filologie a srovnávacího indoevropského jazykozpytu. V rámci ní byly občas otevírány studijní obory Bulharistika a Serbokroatistika. I tato katedra ale později zanikla a své skutečné institucionální podoby se jihoslovanská studia dočkala teprve za působení historika Josefa Macůrka (1901–1992),[34] zakladatele historického balkanistického výzkumu na brněnské filozofické fakultě, a jeho vrstevníka, bulharisty, turkologa a balkanologa Josefa Kabrdy (1906–1908).[35] Právě ten totiž, s Macůrkovým přičiněním, založil při tehdejší Katedře historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy v roce 1966 Kabinet balkanistiky a hungaristiky, jenž na fakultě až do roku 1995 koordinoval balkanistický výzkum.[36] Je samozřejmě logické, že kabinet založený při historicko-etnografické katedře vykazoval bohatou badatelskou činnost především v oblasti historické balkanistiky: jeho členové se zabývali dějinami jihoslovanských a vůbec balkánských národů a také česko-slovensko-jihoslovanskými vztahy, neopomíjel pochopitelně ani etnografická bádání s balkánskou tematikou. Důležitou součástí produkce některých jeho pracovníků však byla také díla literárněvědná a literárně historická. K tomu všemu ale kabinet zajišťoval i výuku jihoslovanských jazyků – bulharštiny a srbocharvátštiny, k nimž bývaly připojeny také základy slovinštiny a makedonštiny.

31 V tomto druhém vydání byla publikována také zásadní studie o Wollmanově pojetí slovanských literatur z pera editorů. Viz POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA. *Střední Evropa jako křižovatka metodologií: Slovesnost Slovanů Franka Wollmana – tradice a souvislosti (nad druhým českým vydáním*). In: WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Brno: Tribun EU, s. 23–68. O F. Wollmanovi více také v kapitole Iva Pospíšila Komplementární exkurs: k metodologii brněnské filologické/literárněvědné rusistiky a ukrajinistiky v této publikaci.

32 WOLLMAN, F. Njegošův deseterac. *Slavia*. 1930–1931, roč. 9, č. 4, s. 737–791

33 Více o něm srov. POSPÍŠIL, I. *Brněnský příběh Sergije Vilinského*. In: *Migrácia obyvateľov východnej Európy na územie Slovenska a Čiech (prvá polovica 20. storočia)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, s. 186–193.

34 Více o něm viz VLČEK, R. *Josef Macůrek*. Praha: AV ČR, 2015.

35 O něm viz např. PRAŽÁK, R. *Josef Kabrda (3. II. 1906 – 27. V. 1968). Život a dílo*. In: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1969, C 16, s. 7–30.

36 O založení kabinetu a jeho činnosti více např. HLADKÝ, L. *Balkanistika – předmět zkoumání, historie a současnost této vědní specializace* In: SEMOTAMOVÁ, E. (ed.). *Cestou dějin. K poctě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, s. 77–88.

V roce 1995 na brněnské filozofické fakultě nově vznikl péčí mezinárodně uznávaného rusisty a slavisty Iva Pospíšila Ústav slavistiky. V jeho rámci byla sjednocena všechna dosavadní pracoviště zabezpečující studium rozličných slovanských jazyků a literatur. Po jistém váhání byl do nového ústavu včleněn také Kabinet balkanistiky a hungaristiky, jenž se v roce 2004 uvnitř Ústavu slavistiky etabloval pod novým názvem Seminář jihoslovanských filologií a balkanistiky.[37]

Historická produkce jihoslovanských a balkanistických studií

Spoluzakladatel kabinetu Josef Macůrek nebyl typickým balkanistou, a pokud již o balkánských dějinách psal, věnoval se spíše historii neslovanských národů. Poukázat můžeme především na jeho monografie *Rumunsko ve své minulosti a přítomnosti* (1930) či *Dějepisectví evropského východu* (1946). Macůrek se zabýval rovněž osobností albánského národního hrdiny Skanderbega,[38] vzájemnými kontakty českého krále Jiřího z Poděbrad a moldavského knížete Štěpána III. Velikého (Ștefan cel Mare)[39] a dalšími otázkami česko-rumunských styků staršího i novějšího období. K těmto rumunistickým studiím je třeba zařadit i Macůrkův referát na balkanologickém kongresu v Sofii (1969, 1970).

Macůrkův vrstevník Josef Kabrda, první vedoucí kabinetu balkanistiky a hungaristiky (1966–1968, zemřel během studijního pobytu v Ankaře), byl historikem, jenž dokázal na světové úrovni traktovat balkánské dějiny prismatem tureckých pramenů. Na jejich základě (bádal zejména v bulharských a později přímo v tureckých archivech) prokázal např. v bulharsky psaném rozboru termínu „raja" (tur. râya), že tento termín měl až do 18. století spíše sociální obsah a že se jej užívalo v osmanské říši nejen pro křesťanské obyvatelstvo, jak je tento pojem dodnes většinově chápán, nýbrž pro veškeré obyvatelstvo bez rozdílu náboženství a národnosti.[40] Ve studii *Turecké prameny k bulharským dějinám a jejich zpracování v Bulharsku*[41], podobně jako v pozdější práci *Les problèmes de l'étude de l'histoire de la Bulgarie à l'époque de la domination Turque*[42] a celé řadě dalších na základě studia tureckých pramenů odmítl četná klišé v traktování bulharských a dalších dějin balkánských národů. K těmto pracím lze připočíst jeho četné studie k dějinám národů Balkánu i zevrubné reference o vývoji historiografie v různých balkánských zemích, v nichž, mimo jiné, jako první poukazoval na úspěchy mladé makedonské historiografie. Studiu osmansko-tureckého feudalismu v Makedonii (zejména v 15. a 16. století) ostatně věnoval i sám značné vědecké a badatelské úsilí. Významnou složkou jeho badatelské práce byly edice, rozbory a výklady tureckých hospodářsko-správních zákoníků (tzv. kánúnnáme) pro balkánské a podunajské oblasti osmanské

37 Viz KREJČÍ, P. *Seminář jihoslovanských filologií a balkanistiky.* In: POSPÍŠIL, I. (ed.). *Ústav slavistiky FF MU. Východiska – koncepce – výhledy*. Brno, Čižmár-Partner, 2005, s. 37–48; KREJČÍ, P. *Problematika výuky jihoslovanských jazyků na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.* In: POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česká slavistika 2008*. Brno – Praha: Česká asociace slavistů, Literárněvědná společnost, Academicus, 2008, s. 91–100.

38 MACŮREK, J. *Georg Skanderbeg, Albanien und die tschechischen Länder*. Studia Albanica, Tirana: Universita d'Etat, 1967, s. 44–51; MACŮREK, J. *Georg Skanderbeg: Zur 500. Wiederkehr des Todes des grossen Kämpfers des albanischen Volkes für Freiheit und Unabhängigkeit*. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university*. Brno: Filosofická fakulta brněnské university, 1968.

39 Např. MACŮREK, J. *Zwei Entwürfe aus der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts für die Organisierung Europas: des böhmischen Königs Georg von Podiebrad und des moldauischen Fürsten Stephan des Grossen*. In: *Revue Roumaine d'Histoire*. Bucarest: Académie de la République Socialiste de Roumanie, 1969, s. 502–513.

40 KABRDA, J. Raja*. Izvestija na Bălagarskoto istoričesko družestvo v Sofija*. 1937, roč. 14–15, s. 172–185.

41 KABRDA, J. Turecké prameny k bulharským dějinám a jejich zpracování v Bulharsku. *Časopis Archívní školy*, 1939, roč. 15–16, s. 200–231.

42 KABRDA, J. Les problèmes de l'étude de l'histoire de la Bulgarie à l'époque de la domination Turque. *Byzantinoslavica*. 1954, roč. XV, č. 2, s. 173–208.

říše. Podle názorů řady balkanistů došel na tomto poli ze všech evropských badatelů nejdále.[43] V posledních letech svého života se zabýval také systematickým výzkumem feudální renty v osmanské říši. Jeho životní dílo, spis *Le système fiscal de l'église orthodoxe dans l'Empire ottoman. Sous le jours des documents turcs* (1969), ale vyšlo až posmrtně. Zabýval se v něm církevním zdaněním bulharského obyvatelstva ve světle osmanských pramenů s tím, že v něm také shrnul své předchozí poznatky o úloze a postavení pravoslavné církve v osmanském impériu.

Problematice Východní otázky a z ní plynoucích otázek národnostních, jakož i tematice národních programů v jihovýchodní Evropě či myšlence balkánské federace a spolupráce se v rámci kabinetu balkanistiky a hungaristiky věnoval Josef Kolejka (1924–2015).[44] Jeho zásadními pracemi na tomto poli jsou rozsáhlá rozprava *„Východní" nebo „balkánská otázka" v 19. století (do r. 1878). Stanovisko mezinárodního socialistického hnutí*[45], její dvě pokračování, v nichž tuto problematiku dovádí do roku 1912,[46] a monografie *Balkánská otázka 1908–1914. Mezinárodní socialistické hnutí o mladoturecké revoluci a o balkánských válkách* (1979). Novodobého vývoje jihoslovanských národů se Kolejka dotknul také v monografii *Národy habsburské monarchie v revoluci 1848–1849* (1989) a v celé řadě dalších studií.[47]

Výstavní skříní publikační činnosti badatelů spojených s kabinetem balkanistiky a hungaristiky byla vedle výzkumu historie (nejen) jihoslovanských národů vždy i tematika dějin česko-slovensko-jihoslovanských vztahů, jíž se zabývali také Jiří Cvetler (1902–1991), František Jordán (1921–1979), Ivan Dorovský (1935) a Ctibor Nečas (1933–2017). V současnosti se těmto tématům věnují zejména Ladislav Hladký (1958) a Václav Štěpánek (1959) a jejich žáci mladé vědecké generace: Jana Škerlová,[48] Pavel Zeman,[49] Jonáš Pospíchal[50] či Kateřina Kolářová[51].

43 Viz PRAŽÁK, R.: c. d., s. 16.

44 Více o jeho balkanistických bádáních viz HLADKÝ, L. *Jižní Slované a Balkán v díle Josefa Kolejky.* In: *Historik Josef Kolejka.* Brno: Masarykova univerzita, Společnost přátel jižních Slovanů, 2004, s. 21–25.

45 KOLEJKA, J. *„Východní" nebo „balkánská otázka" v 19. století (do r. 1878). Stanovisko mezinárodního socialistického hnutí*. In: HEJL, F. a J. KOLEJKA (eds). *Otázky dějin střední a východní Evropy II*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1975, s. 149–221.

46 KOLEJKA, J. *„Východní otázka" nebo „balkánská otázka" v letech 1878–1907: stanovisko mezinárodního socialistického hnutí.* In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Řada historická (C). Brno: Universita J. E. Purkyně v Brně, Filozofická fakulta, 1975, roč. 23–24, č. 21–22, s. 229–290; KOLEJKA, J. Balkánská otázka v letech 1909–1912. *Slovanský přehled*. 1975, roč. 61, č. 4, s. 265–281.

47 KOLEJKA, J. „Druhé Rusko" a hnutí jihoslovanských národů 1875–1878. *Slovanský přehled*. 1978, roč. 64, č. 4, s. 302–311; KOLEJKA, J. Jižní Slované a Velká východní krize 1875 až 1878. Evropští socialisté o východní otázce. *Slovanský přehled*. 1976, roč. 62, č. 2, s. 111–127 aj.

48 Jana Škerlová (rozená Hrabcová) je autorkou několika studií o jugoslávských dějinách v letech mezi první a druhou světovou válkou a také o česko-jugoslávských stycích v té době (např. Czechoslovak-Yugoslav relations in the first year of king Alexander's dictatorship. *Istorija 20. veka.* Roč. 34, č. 1 (2016), s. 75-96; Vztahy Československa a Jugoslávie s Bulharskem, Sovětským svazem a Polskem v letech 1929–1934. *Moderní dějiny.* Roč. 24, č. 1 (2016), s. 107-133; Československo-jugoslávské vztahy v přelomovém roce 1929. *Slovanský přehled.* Roč. 100, č. 2 (2014), s. 271-296 aj.) Nejnověji vydala obsáhlou monografii nazvanou *Věrnost za věrnost. Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Přání, rozpory, realita*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

49 Pavel Zeman se zabývá zejména tzv. českou kulturní invazí do Bulharska, tedy příchodem Čechů do Bulharska poté, co se v roce 1878 osamostatnilo. Srov. např. jeho práce *Motivy české inteligence k příchodu do Bulharska*. In: ČOLAKOVA, Ž., C. AVRAMOVA, A. BUROVA, et al. *Sbornik s dokladi ot petata nacionalna srešta na bochemistite*. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo „Paisij Chilendarski", 2016, s. 63–72; ZEMAN, P. *Čeští učitelé na gymnáziích v Bulharsku v letech 1878–1912*. In: PRZYBYLSKI, M. a J. ŠAUR, (eds). *Mladá slavistika: současné trendy ve výzkumu slovanských literatur, jazyků a kultur*. Brno, Masarykova univerzita, 2014. s. 147–162 aj.

50 Jonáš Pospíchal publikuje na základě zevrubných archivních výzkumů příspěvky o spolupráci československých a jugoslávských exilových představitelů za druhé světové války. Srov. např. Odtažitost a vyčkávání. Vztahy exilových vlád Československa a Jugoslávie v letech 1941–1943. *Slovanský přehled*. 2016, roč. 102, č. 3, s. 451–502; *Spojenec očima spojence: jugoslávské vojsko v zahraničněpolitických úvahách Československa v letech 1936–1938.* In: *Sborník vystoupení na studentské konferenci, uspořádané Radou pro mezinárodní vztahy v rámci odkazu celoživotní práce Jiřího Dienstbiera*, jejíž VII. ročník se konal 28. května 2013 v Senátu Parlamentu České republiky. Praha: Rada pro mezinárodní vztahy, 2013. s. 26–46.

51 Kateřina Kolářová se zabývá činností československo-jihoslovanských spolků v meziválečné době. Srov. např. Československo-jugoslávské vztahy v meziválečném Brně. *Kultúrne dejiny*. 2016, roč. 7, č. 2, s. 217–256; Časopisy

J. Cvetler věnoval několik studií osobnosti Konstantina Jirečka a jeho stykům s jihoslovanským prostředím, pojednáními přispěl k dějinám česko-bulharských vztahů,[52] významné jsou i jeho práce (byl především právním historikem) o Zákoníku Štěpána Dušana. F. Jordán publikoval řadu studií o česko-charvátských a česko-slovinských vztazích staršího i novějšího období.[53]

Dějinám česko-jihoslovanských kulturně politických vztahů v 19. a ve 20. století je věnována také většina historických děl I. Dorovského. Základní prací v tomto směru je jeho šířeji balkanisticky zaměřená monografie *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků* (1973) a publikace o zakladateli moderní české historické balkanistiky nazvaná *Konstantin Jireček. Život a dílo* (1983). Dorovský se zabýval velmi zevrubně také problematikou etatizace makedonského národa. Vyvrcholení makedonských národně osvobozeneckých aktivit, tzv. Ilindenskému povstání v roce 1903, tak věnoval sborník *Ilinden je v nás* (2003). Nad dějinami Makedonie se zamýšlel a klíčové momenty makedonské historie mapoval v publikaci *Makedonie: zrození nebo obrození národa?* (1995). Příspěvkem ke zkoumání osudů uprchlíků (zejména dětí) z Egejské Makedonie do Československa během občanské války v Řecku v letech 1947–1949 jsou Dorovským připravené a redigované dvě monografie *Makedonci žijí mezi námi I. a II.* (1998, 2008), jež obsahují odborné studie o příčinách a průběhu vlastní emigrace i o životě makedonských uprchlíků v Československu, ale také vzpomínky aktérů těchto nešťastných dějů. Podobně se Dorovský zabýval také charvátskou diasporou na Moravě ve sborníku studií a vzpomínek nazvaném *Charváti ještě žijí mezi námi* (1996), který sestavil a redigoval.

Plodným autorem, pokud jde o dějiny česko-jihoslovanských styků, byl také J. Nečas. Na tomto místě můžeme zmínit např. jeho knihu *Mezi muslimkami. Působení úředních lékařek v Bosně a Hercegovině v letech 1892–1918* (1992) a především několik monografií, v nichž Nečas jako jediný z českých historiků podrobně zkoumal ekonomické vztahy českých zemí a Balkánu – *Balkán a česká politika: Pronikání rakousko-uherského imperialismu na Balkán a česká buržoazní politika* (1972), *Na prahu české kapitálové expanze* (1987), *Podnikání českých bank v cizině 1898–1918. Rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu* (1993).

Celou řadu studií o česko-slovinských, česko-bosenskohercegovských a obecně česko-jihoslovanských vztazích publikoval L. Hladký, jenž sice nebyl kmenovým zaměstnancem kabinetu balkanistiky a hungaristiky, a také na Ústavu slavistiky působí pouze externě (pracuje v brněnské pobočce Historického ústavu Akademie věd České republiky), nicméně bez jeho působení si nelze posledních dvacet let brněnské univerzitní balkanisticky představit. L. Hladký byl např. editorem a spoluautorem monografie *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy* (2010), na níž se podílelo i několik mladších absolventů brněnských balkanistických studií (Petr Stehlík, Jana Hrabcová). V této knize je shrnuta summa poznání o českých pracích zabývajících se styky příslušníků českého národa s balkánskými zeměmi. L. Hladký je

Československo-jihoslovanské ligy: sonda do pramenů k dějinám meziválečných československo-jugoslávských styků. *Porta Balkanica*. 2015, roč. 7, č. 1, s. 47–62. Odbor Československo-jihoslovanské ligy v meziválečném Přerově. In: ŠTĚPÁNEK, V. a L. HLADKÝ. *Od Moravy k Moravě III. Z historie česko-srbských vztahů.* Brno: Matice moravská, 2017. s. 309-322; Působení Československo-jihoslovanské ligy na jižní Moravě v meziválečném období. In: ŠTĚPÁNEK, V. a J. MITÁČEK. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca III*: Příspěvky přednesené na VII. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 28.-29. listopadu 2016. Brno: Moravské zemské muzeum, 2017. s. 397-409.

52 Např. CVETLER, J. *Die Tätigkeit der tschechischen Juristen in Ostrumelien 1880–1885 als ein Beitrag zum Aufbau des bulgarischen Staates*. Association internationale d'études du sud-est Européen, Sofia: Éditions de l'Académie Bulgare des science, roč. IV, 1969, s. 665–676; *Český dopisovatel v srbsko-bulharské válce r. 1885*. Slovanské historické studie, Praha: Československá akademie věd, 1960, č. 3, s. 263–312.

53 Např. JORDÁN, F. *Češi a Charváti v tureckých válkách 16. století*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Řada historická (C), Brno: Filosofická fakulta brněnské university, 1961, roč. 10, č. 8, s. 161–173; týž, *Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století. (Jejich vztahy veřejné a politické)*. In: *Otázky dějin střední a východní Evropy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1971, s. 263–292.

také autorem původních českých syntéz o dějinách jednotlivých balkánských zemí. Zmínit je nutno zejména jeho práci *Bosenská otázka v 19. a 20. století* (2005), jež komplexností shromážděných faktů a řešených otázek byla prvním zevrubným zpracováním bosenské problematiky nejen v českých zemích. Hladký je také spoluautorem velkých syntéz *Dějin jihoslovanských zemí* (1998), *Dějin Albánie* (2008) a *Dějin Slovinska* (2011), sám pak sepsal stručné dějiny posledně jmenovaného státu, vydané pod názvem *Slovinsko* (2010). Pro poznání přínosu brněnské filozofické fakulty do balkanistického diskurzu je významná také Hladkého studie *Příspěvek k dějinám české historické balkanistiky. Tradice tzv. brněnského střediska*[54], obecně pak Hladký pojednal o balkanistických studiích v obsáhlejší rozpravě *Balkanistika (jihovýchodoevropská studia): předmět zkoumání, historie a současnost této vědní specializace*[55].

Na nové a nejnovější dějiny Balkánu, zejména na oblast označovanou jako postjugoslávský prostor, se odborně soustřeďuje V. Štěpánek. V řadě studií analyzoval příčiny, které vedly ke vzrůstu etnického nacionalismu v Jugoslávii, a rozebíral krizové politické události 80. a počátku 90. let v jugoslávské federaci, zejména pak v Srbsku.[56] Badatelský zájem orientuje také na analýzu dějů v etnicky a nábožensky složitém území Kosova. Zásadní v tomto směru je především jeho monografie *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století.* (2011). Přehled dějů Východní otázky podal v publikaci *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století* (2014). Publikuje také o českých menšinách na Balkáně.[57]

Řadu po faktografické i metodologické stránce podnětných studií o nejnovějších dějinách Makedonie[58] či o různých, zejména nacionalistických konceptech dějin Srbska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny[59] publikoval v posledním období Petr Stehlík (1978), jenž v monografii *Bosna v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století* (2013; vyšla také v upraveném charvátském překladu pod názvem *Između hrvatstva i jugoslavenstva: Bosna u hrvatskim nacionalno-integracijskim ideologijama 1832–1878*, 2015) představuje pojetí a obraz Bosny v pracích předních charvátských národních ideologů 19. století, počínaje představiteli ilyrismu, přes příslušníky tzv. „původního či autentického" jihoslovanství až k tvůrcům pravašské ideologie.

54 Viz HLADKÝ, L. *Příspěvek k dějinám české historické balkanistiky. Tradice tzv. brněnského střediska*. In: *Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám.* Brno: Matice moravská, 2009 s. 195–206.

55 Viz HLADKÝ, L. *Balkanistika (jihovýchodoevropská studia): předmět zkoumání, historie a současnost této vědní specializace* In: *Cestou dějin: k poctě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc.* Praha: Historický ústav AV ČR, 2007 s. 77–89.

56 Např. ŠTĚPÁNEK, V. VIII. zasedání Ústředního výboru Svazu komunistů Srbska – přelomové datum moderní jugoslávské historie. Příspěvek k objasnění mocenského vzestupu Slobodana Miloševiće. *Studia historica Brunensia*. 2005, roč. 53, s. 179–194; ŠTĚPÁNEK, V. Srbské snahy o revizi principů jugoslávské ústavy z roku 1974 (Od konce šedesátých let 20. století do 8. zasedání Ústředního výboru Svazu komunistů Srbska v září 1987). *Slovanské historické studie*. 2006, roč. 31, s. 101–136; ŠTĚPÁNEK, V. *Církev a stát* a *Aktuální problémy srbské společnosti*. In: ŠTĚPÁNEK, V. (ed.). *Současné Srbsko, politika, kultura, Evropská unie*. Brno, Albert, 2007, s. 93–101; s. 118–134; ŠTĚPÁNEK, V. *Několik pohledů na nacionalismus – jeden z faktorů rozpadu Jugoslávie*. In: *Balkán a nacionalismus. Labyrintem nacionální ideologie*. Brno: Porta Balkanica, 2012, s. 39–55 aj.

57 Např. ŠTĚPÁNEK, V. *Česká kolonizace Banátské vojenské hranice na území srbsko-banátského hraničářského pluku*. In: *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. Brno: Matice moravská, 2005, s. 73–102.

58 STEHLÍK, P. Makedonsko-albánský spor ohledně založení a činnosti albánské univerzity v Tetovu (1994–2004). *Slovanský přehled*. 2006, roč. 92, č. 3.

59 STEHLÍK, P. *Slovački apostol jugoslavenstva: Bogoslav Šulek i njegova polemika s Vukom Karadžićem.* In: KREJČÍ, P. a E. KREJČOVÁ (eds). *Bogoslav Šulek a jeho filologické dílo/Bogoslav Šulek i njegov filološki rad*. Brno: Česká asociace slavistů, Ústav slavistiky FF MU, 2016, s. 21–28; STEHLÍK, P. *„Srbové všichni a všude": Karadžićova jazyková definice srbství jako východisko srbského nacionalismu*. In: KREJČÍ, P. a E. KREJČOVÁ (eds). *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě*. Brno: Sojnek, 2015, s. 29–34; STEHLÍK, P. Bosna, Zach i Načertanije: O nekim aspektima programa Ilije Garašanina iz 1844. godine. *Slavistika*. 2014, roč. 18, s. 353–360; STEHLÍK, P. *Bosna a Hercegovina v ideologii chorvatských ustašovců*. In: *Bosna 1878–2008: Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 29.–30. května 2008 v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010, s. 151–161.

Důležitou součástí tvůrčí činnosti badatelů z brněnské filozofické fakulty byla po pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 také jistá rehabilitace bádání o prvním československém prezidentovi Tomáši Garrigue Masarykovi a jeho poměru k Jihoslovanům, neboť to byly zejména jeho intervence o jihoslovanských záležitostech v rakousko-uherských delegacích a v rakouském parlamentu, které jej mezinárodně proslavily. Statě o stycích Tomáše G. Masaryka s Jihoslovany psali zejména L. Hladký a V. Štěpánek.[60]

Na Ústavu slavistiky vznikla, popř. se Ústav slavistiky ať již vydavatelsky, ať již autorsky podílel také na celé řadě kolektivních monografií či sborníků o česko-jihoslovanských vztazích a stycích. Z posledních let jsou důležité zejména tři díly editovaných dvoujazyčných česko-srbských monografií s příznačným názvem *Od Moravy k Moravě I, II, III* (2005, 2011, 2017), které vyšly především péčí odborníků z filozofické fakulty a celkově obsahují 45 studií o česko-srbských kontaktech. První svazek redigovali L. Hladký a V. Štěpánek, druhý díl připravila Matice srbská, jeho českou část redigoval V. Štěpánek, třetí díl, jenž byl věnován česko-srbským vztahům během první světové války, sestavil opět Václav Štěpánek za přispění Ladislava Hladkého. Ústav slavistiky byl vydavatelem publikace *Velká válka a areálové souvislosti: kultura, literatura a kulturní historie slovanských národů* (2014), jež vlastně tematicky předcházela třetímu dílu knihy *Od Moravy k Moravě* a již sestavil také Václav Štěpánek. I kolektivní monografie, vzešlá ze sympozia uskutečněného v Brně na jaře roku 2007 a vydaná pod názvem *Současné Srbsko – politika, kultura, EU* (2007), vyšla pod garancí Ústavu slavistiky. Publikace redigovaná V. Štěpánkem obsahuje deset příspěvků, zkoumajících aktuální srbské politické a společenské klima, problémy integrace Srbska do evropských politických i bezpečnostních struktur, českou politiku ve vztahu k Srbsku, význam přímé meziregionální spolupráce na přibližování Srbska evropské integraci a zabývá se i dalšími palčivými problémy. Na tuto kolektivní monografii do jisté míry navázal sborník příspěvků ze sympozia ke 200. výročí narození Františka Alexandra Zacha, propagátora mezislovanské vzájemnosti, zakladatele srbského vojenského školství, prvního srbského generála a jedné z nejvýznamnějších osobností v rámci historie česko-srbských vztahů. Sborník *František Alexandr Zach 1807–2007* (2007) sestavili a redigovali L. Hladký a V. Štěpánek.

Svým způsobem by mohlo být za kolektivní monografii označeno i první číslo sedmnáctého ročníku (2014) ústavního časopisu *Slavica litteraria*, které bylo s výjimkou rubrik (tedy 162 s.) cele věnováno výročí 1150 let příchodu svatých bratří Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Moravu a sestaveno z velké části z příspěvků členů Ústavu slavistiky.[61]

60 Např. HLADKÝ, L. *Ohlas Masarykova sociálního učení u Slovinců.* In: *T. G. Masaryk a sociální otázka*. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně, 2002, s. 91–99; HLADKÝ, L. *T. G. Masaryk a jižní Slované: konstanty a proměnné v rámci starého příběhu*. In: *T. G. Masaryk a Slované*. Praha: Historický ústav, 2013, s. 237–252; HLADKÝ, L. *Masarykovy problémy s Jihoslovany*. In: *Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000, s. 293–299; HLADKÝ, L. *T. G. Masaryk i Bosna i Hercegovina. (Prilog historiji bosansko-čeških odnosa)*. Prilozi: Univerzitet u Sarajevu, Institut za istoriju, 2001, s. 117–141; ŠTĚPÁNEK, V. *Failed Attempts to Improve Relations between Serbia and Austria-Hungary on the Eve of the First World War as Reflected in Czech Archival Records*. In: *The Serbs and the First World War 1914–1918*. Belgrade: Serbian Academy of Science and Arts, 2015, s. 219–234; ŠTĚPÁNEK, V. *Tomáš G. Masaryk a Srbové z království před první světovou válkou.* In: DOUBEK, V., L. HLADKÝ a R. VLČEK (eds). *T. G. Masaryk a Slované.* Praha: Historický ústav, 2013, s. 297–312; ŠTĚPÁNEK, V. *Neúspěšné pokusy o smír – česká politická reprezentace, Nikola Pašić a Leopold Berchtold v předvečer Velké války*. In: ŠTĚPÁNEK, V. (ed.). *Velká válka a areálové souvislosti: kultura, literatura a kulturní historie slovanských národů*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 25–46.

61 POSPÍŠIL, I. Cyrilometodějské výročí a problémy jeho současné recepce (několik tezí a paradoxů). *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 5–24; ŠTĚPÁNEK, V. Osudy cyrilometodějské misie v postmodernistických výkladech. *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 25–41; DOROVSKÝ, I. Kde a kdy začínají dějiny slovanských literatur? *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 85–100; HLADKÝ, L. Slovinci a cyrilometodějská tradice. *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 115–124; KREJČOVÁ, E. Cyril a Metoděj a velkomoravská misie očima bulharské menšiny v Česku. *Slavica litteraria*. 2014, roč. 17, č. 1, s. 148–158.

Etnografické práce s balkanistickou tematikou

Významným příspěvkem k řešení balkanologické problematiky jsou také práce brněnských univerzitních etnografů. Byla to zejména monografie Václava Frolce (1934–1992)[62] *Die Volksarchitektur in Westbulgarien im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts* (1966) a jeho studie o interetnických vztazích v lidovém stavitelství,[63] o dějinách lidové architektury v Bulharsku,[64] o bulharsko-srbských vztazích; o sociálních vztazích v lidovém stavitelství aj. České a slovenské balkanistiky se týkaly také jeho referáty na balkanologických sympoziích. Srovnávacím výzkumem balkánské lidové architektury se zabývá Helena Bočková (1952), působící externě na Ústavu slavistiky, jež svá bádání kromě řady studií zhodnotila spolu s Jiřím Langrem v monumentální monografii *Obydlí v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských* (2010). Bočková se etablovala také zkoumáním balkánských minorit v českých zemích. Problematice kulturních svazků rumunské lidové kultury se střední a západní Evropou věnoval několik studií Richard Jeřábek (1931–2006), který zkoumal i kulturní vliv jihoslovanských kolonistů na jižní Moravě.[65] Na pomezí historie a etnografie leží i několik výše citovaných editovaných monografií I. Dorovského, zabývajících se osudy makedonských uprchlíků z občanské války v Řecku na území ČR a situací moravských Charvátů, rozsídlených po roce 1948 ze svých původních vesnic. Zcela průkopnickou prací z poslední doby, která nemá v evropské etnologii obdoby, pak je monografie absolventky bulharistiky na Ústavu slavistiky a etnologických studií na Ústavu evropské etnologie Barbory Machové *Bitovo: Každodenní život v makedonských horách* (2016), v níž badatelka na základě vlastního terénního výzkumu detailně přiblížila a popsala probíhající vrcholnou fázi zániku starého světa rolnicko-pastevecké kultury Balkánu, která byla pro tyto oblasti určující celá dlouhá staletí. Po zániku Katedry historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy se ovšem brněnská univerzitní etnologie vyvíjí v rámci vlastního Ústavu evropské etnologie a její produkce tak již pochopitelně není součástí tohoto pojednání.

Literárněvědná balkanistická studia

Pokud jde o literárněvědnou balkanistiku, lze říci, že se jí v rámci Kabinetu balkanistiky a hungaristiky a také Ústavu slavistiky soustavně a zásadním způsobem zabýval pouze jediný badatel, totiž Ivan Dorovský (obr. 26). Předmětem jeho zájmu byly od počátku jeho vědecké kariéry zejména problémy makedonské (sám badatel se narodil v dnes již neexistující vesnici Čuka v egejské Makedonii) a také bulharské literatury i vztahy česko-makedonsko-bulharské. Četné jeho práce zabývající se primárně makedonskou problematikou ale mají i širší srovnávací aspekt slavistický a balkanologický. Patří k nim např. monografie *Rajko Žinzifov. Vozdejstvije russkoj i ukrainskoj literatury na jego tvorčestvo* (1988; také makedonsky jako *Vozdejstvoto na ruskata i ukrainskata kniževnos vrz tvoreštvoto na Rajko Žinzifov*, 2003), *Studii za balkanskiot literaturen proces vo XIX i XX vek* (1992) aj. Některé studie I. Dorovského jsou věnovány pronikání makedonské lidové slovesnosti do českých zemí a otázkám vývoje makedonské literatu-

62 O něm více srov. DOROVSKÝ, I., V. FROLCOVÁ a V. NEKUDA (eds). *Vědecký odkaz Václava Frolce*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1995.

63 Např. FROLEC, V. *Zonální formy půdorysu vesnického domu v karpatsko-balkánské oblasti. Národopisné aktuality.* Strážnice: Krajské středisko lidového umění ve Strážnici, 1989, č. 1, s. 1–13.

64 Např. FROLEC, V. *Sídla v sofijské oblasti v 19. a počátkem 20. století*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Řada uměnovědná (F). Brno: Masarykova univerzita, roč. 12, 1963 [vyd. 1964], č. 7, s. 117–137; FROLEC, V. *Vliv rozkladu velkorodiny na vývoj lidového obydlí v západním Bulharsku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965, s. 164–174 aj.

65 Sestavil např. antologii *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura.* Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991, v níž shromáždil summu textů o dnes již prakticky neexistující menšině čakavských Charvátů na jižní Moravě.

ry. Řecké tematiky se týkají jeho práce o ohlasu řecké revoluce v ruské literatuře a výtvarném umění a o nové a nejnovější řecké literatuře (byl mj. spoluautorem slovníku řeckých spisovatelů (*Slovník spisovatelů. Řecko*; 1975, 2006). Pod jeho vedením také vznikl slovník bulharských spisovatelů (*Slovník spisovatelů. Bulharsko*, 1978), v jehož rámci publikoval zásadní a dodnes nepřekonanou studii o vývoji bulharské literatury od jejích počátků do doby vydání publikace. Jeho úsilí, aby ve slovníku byli uvedeni někteří literární tvůrci zejména 19. století jako tzv. dvojdomí nebo mnohodomí (což jsou jeho vlastní termíny pro autory patřící do dějin více národních literatur), neboť podle něj přináležejí jak do dějin bulharské, tak i makedonské literatury, se tehdy setkalo se zásadním odporem bulharských historiků a literárních historiků. Práce nicméně nakonec po mnoha protivenstvích vyšla. Právě onou dvoudomostí či mnohodomostí balkánských literárních tvůrců, ale také problematikou meziliterárních společenství v balkánském prostředí a širšími literárními tématy, zejména komparacím různých etap jihoslovanských literatur, často s přesahy do neslovanských celobalkánských či dokonce mediteránních souvislostí, se Dorovský, jako člen a propagátor slovenské komparatistické školy, založené Dionýzem Ďurišinem (1929–1997), proslavil zejména v posledních třiceti letech. Tyto tendence jsou patrné jak v jeho klíčové balkanistické práci nazvané *Balkán a Mediterán: literárně historické a teoretické studie* (1997), tak v řadě monografií sestavených většinou z několika obsáhlých studií, počínaje prací *Balkánské meziliterární společenství* (1993), přes díla *Slované a Evropa* (2000), *Slovanské meziliterární shody a rozdíly* (2004), až po svazek nazvaný *Slovanské literatury a dnešek* (2008) a některé další. Dorovský ale zevrubně sledoval také recepci jihoslovanských literatur v českém prostředí. Kromě desítek studií s touto tematikou lze zmínit především jeho monografii *Recepce literatury jižních Slovanů u nás* (2003).

Dorovský byl bedlivým pozorovatelem i glosátorem i jednotlivých jihoslovanských literatur. O literatuře makedonské jsme již hovořili. Dlouhodobě se zabýval zkoumáním charvátského dramatu, charvátské moderny, česko-charvátskými literárními kontakty a mapoval recepci charvátské literatury v českých zemích. Důležitá je v tomto smyslu zejména jeho monografie *Dramatik Miroslav Krleža* (1993), v níž se kromě analýzy dramatu jako zásadního žánru Krležovy tvorby věnoval právě recepci umělcových dramat v českém prostředí. Podrobně uveřejnil časopisecky nebo ve sbornících několik desítek studií a statí o bulharské literatuře a dramatické tvorbě, o bulharských literárních tvůrcích a o česko-slovensko-bulharských kulturních stycích. Pravidelně sledoval bulharskou odbornou literaturu a referoval o ní v českém odborném i periodickém tisku. Nevyhýbal se ani srbskému literárnímu prostoru a pro četné komparace jej vždy využíval. Publikoval i několik příspěvků o žánrových a typologických otázkách samostatné srbské literatury a vydal řadu studií o recepci děl srbské a černohorské prózy, poezie a dramatu do českého prostředí. Jihoslovanské drama vůbec bylo jeho srdeční záležitostí, jak o tom svědčí nakonec i kniha *Dramatické umění jižních Slovanů I. (1918–1941)* (1995), v níž navázal na bádání Franka Wollmana.

Významným počinem brněnské literárněhistorické balkanistiky v posledním dvacetiletí bylo vydání *Slovníku balkánských spisovatelů* (2001). Ten sice není pouze dílem brněnské univerzitní balkanistiky, nicméně vznikl pod redakcí I. Dorovského, jenž sepsal úvodní přehledová hesla jednotlivých balkánských literatur a spolu s pracovníky Ústavu slavistiky Václavem Štěpánkem, Pavlem Krejčím (1971) a Elenou Krejčovou (1973) sestavil většinu hesel.

Kromě mnohovrstevnatého díla Ivana Dorovského se literárněvědná produkce Ústavu slavistiky nemůže v posledních letech příliš čím pochlubit. Za zmínku stojí snad jen přehled vývoje srbské prózy ve studii Václava Štěpánka *Vývoj srbské prózy posledních desetiletí*[66] a řada studií o jugoslávském komiksu, jimiž se v poslední době etabloval mladý badatel Pavel Pilch (roč. 1986).

66 ŠTĚPÁNEK, V. *Vývoj srbské prózy posledních desetiletí.* In: POSPÍŠIL, I. (ed.). *Klíčové problémy slovanských areálů*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 73–81.

Bibliografické a konferenční aktivity

Kabinet balkanistiky a hungaristiky byl ve své době také jediným pracovištěm pověřeným vydáváním československé bibliografické produkce z oblasti dějin, literatury, jazyka, etnografie a folkloristiky zabývající se Balkánem, přičemž vydal osm svazků *Bibliografie československé balkanistiky* (Brno 1970, 1973, 1975, 1978, 1980, 1984, 1988, 1992),[67] v nichž byly zachyceny práce od roku 1966 do roku 1990. Na bibliografickou činnost kabinetu pak v roce 2003 navázal Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, který ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd České republiky vydal bibliografii nazvanou *České a slovenské odborné práce o jihovýchodní Evropě za léta 1991–2000* (Brno 2003, ed. Ladislav Hladký).

S kabinetem balkanistiky a hungaristiky je také spjata tradice balkanistických symposií. Ta byla zpočátku koncipována jako celostátní, tedy československá – a proto se také sborníky prací z těchto symposií jmenují *Studia Balkanica Bohemo-slovaca* (I. 1970, II, 1976, III. 1987, IV. 1994, V. 2002, VI. 2006 I.–II.,VII. 2017). Jejich počátečním cílem, na němž se doposud nic nezměnilo, bylo především resumovat výsledky české a slovenské balkanistiky a nastiňovat možnosti dalšího zaměření a výzkumu jednotlivých českých a slovenských balkanistických pracovišť. První čtyři symposia v letech 1969, 1974, 1986 a 1994 uspořádal kabinet balkanistiky a hungaristiky, další tři, v letech 2001, 2005 a 2016 se pak již konala pod záštitou Ústavu slavistiky a dalších brněnských institucí (Moravského zemského muzea, Jihomoravského kraje, Matice moravské či Historického ústavu Akademie věd České republiky a také zapsaného spolku Společnosti přátel jižních Slovanů). Prvních pět balkanistických symposií mělo jednoho společného jmenovatele. Tím byl Ivan Dorovský. Všech pět symposií organizoval či spoluorganizoval, všech pět sborníků ze symposií nese pečeť jeho redakční práce. Všechny jsou výrazem jeho velké balkanistické erudice a celobalkánského záběru, třetí, čtvrté i páté také jeho košatých vědeckých přátelství. Ostatně to byl právě I. Dorovský, který po předčasné smrti Josefa Kabrdy vedl a organizoval kabinet balkanistiky a hungaristiky a později i počátky balkanistických studií v rámci Ústavu slavistiky. Šesté a sedmé symposium pak zorganizovali Pavel Boček (1955), L. Hladký, P. Krejčí (VI. symposium), P. Stehlík (VII. symposium) a V. Štěpánek. Šlo již o široce koncipovaná mezinárodní balkanistická setkání. Na VI. symposiu se s referáty vystoupilo 115 badatelů z České republiky, Slovenska, Rakouska, Slovinska, Charvátska, Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory, Makedonie a Bulharska, na VII. pak 80 přednášejících z České republiky, Slovenska, Srbska, Charvátska, Makedonie, Bulharska a Polska.

Dlouhodobá úzká spolupráce Ústavu slavistiky s Katedrou slavistiky Bělehradské univerzity vyústila do pořádání pravidelných symposií Brno–Bělehrad na stanovená témata (první v roce 2006, v poslední době na Ústavu slavistiky v roce 2014 na téma Velká válka a areálové souvislosti a v roce 2018 na téma Konec starého světa: Rok 1918 a nové státy ve střední Evropě a na Balkáně. Reflexe v kultuře, literatuře, historii a kulturní historii.

Od roku 2013 organizuje Seminář jihoslovanských filologií a balkanistiky zásluhou Petra Stehlíka a v posledních letech také Pavla Pilcha každoročně Kroatistická setkání. Jde o platformu pro neformální setkávání i odborný dialog českých kroatistů s jejich protějšky z Chorvatska a dalších zemí, v nichž jsou studovány chorvatský jazyk, literatura, kultura a dějiny, její součástí je ale také doprovodný kulturní program pro širší publikum (více o setkáních viz http://www.kroatistikabrno.cz).

67 Bibliografie vydávaná kabinetem navazovala na *Bibliografii československé balkanistiky 1945–1965*, vydanou Ústavem dějin evropských socialistických zemí Československé akademie věd v roce 1966 (sestavili Valerián Bystrický, Jiří Hrala, Michal Fedor, Klement Benda, Růžena Dostálová a Růžena Havránková). Jako editoři se při sestavování jednotlivých dílů vystřídali, často společně, pracovníci kabinetu hungaristka Marta Romportlová, Ivan Dorovský, Jiří Cvetler, hungarista Richard Pražák a lingvista Jiří Bronec. Bohužel v kompletu nejsou všechny díly k dispozici dokonce ani v Národní knihovně v Praze.

Součástí slavistického úsilí všech pracovníků jak kabinetu balkanistiky a hungaristiky, tak později Ústavu slavistiky bylo také aktivní zapojení do publicistické práce, neboť, jak se ukazuje, povědomí české veřejnosti o jihoslovanských a vůbec balkánských národech, jejich kultuře i historii je v posledních desetiletích, na rozdíl od meziválečné doby, velmi slabé. Brněnští slavisté zabývající se balkanistikou a jihoslovanským prostředím měli zejména v bolestných letech devadesátých možnost vstupovat do vysvětlovacích kampaní v tisku, rozhlase a televizi, kde nejen vykládali a objasňovali složitosti historického vývoje na Balkáně, ale často také čelili „černobílým" interpretacím zpočátku jen slabě poučených novinářů a publicistů, mnohdy vysloveně stranících té či oné straně konfliktů. Summa summarum lze říci, že činnost vědců a pedagogů spojených s Ústavem slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity směrem k Balkánu a jihoslovanské problematice byla, je a doufejme, že i zůstane, mimořádně košatá. Dokázala s nadhledem a nestranností vytvářet objektivní díla vysoké odborné úrovně a vychovat také desítky nových absolventů jihoslovanských a balkanistických studií, z nichž mnozí, často i mimo akademickou sféru, přispívají ať již jako překladatelé, diplomaté či lidé zabývající se ekonomickými problémy k porozumění mezi českým prostředím a jihoslovanskými národy.

Polonistika na Masarykově univerzitě

Roman Madecki

České polonistické zájmy a vznik české univerzitní polonistiky

Badatelský zájem o polský jazyk, literaturu, dějiny a kulturu má v českém vědeckém prostředí dlouhou a bohatou tradici. Jeho počátky sahají do období českého národního obrození a jsou spjaty především se snahou o hlubší poznávání slovanského světa. Ten byl v této době vnímán jako blízký a přirozený kontext, v němž se utváří a rozvíjí také vlastní český národní život. Motivace tehdejších badatelů vycházela zejména z myšlenky slovanské vzájemnosti, která vyplývala ze složitého politického a národnostního postavení slovanských národů v rámci habsburské monarchie.[68] Ve slovanském kontextu byla v centru pozornosti tehdejších českých intelektuálních elit především problematika ruská a polská, jež se stala spolu s národní filologií základem celé české slavistiky.[69] Pro další vývoj českých slavistických, resp. polonistických studií byla významná skutečnost, že prvotní buditelsky a emotivně založené slovanofilství postupně získávalo kritický a vědecký charakter. Navíc ustupovalo pojetí Slovanů jako víceméně jednotného národa o několika kmenech a nářečích a začalo se prosazovat vnímání slovanského světa jako souboru svébytných a rozdílných národních kultur. Důsledkem změny paradigmatu byl také proces diferenciace a profilace slavistických bádání.

Zmíněný proces se v oblasti polonistiky projevil v podobě zájmu čelných představitelů českého národního obrození, zejména Josefa Jungmanna, Jana Svatopluka Presla a Antonína Marka, o polský jazyk. Jazyková příbuznost češtiny a polštiny i podobnost slovotvorných postupů v obou jazycích umožnily využít polského lexika jako zdroje vhodného k obohacování české slovní zásoby a terminologie. Mnoho příkladů lze nalézt ve *Slovníku česko-německém* Josefa Jungmanna, jenž čerpal inspiraci pro toto stěžejní dílo české lexikografie také u polských slovníkářů. Při zpracovávání svého lexikonu měl k dispozici slovník Jerzyho Samuela Bandkieho (*Dwujęzyczny słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podoręcznego używania dla Polaków i Niemców ułożony*, t. 1–2, Wrocław 1806), a zejména dílo Samuela Bogumiła Lindeho – první moderní šestidílný slovník polštiny (*Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, t. 1–6, Warszawa 1807–1814), který mu doporučil Josef Dobrovský[70], jenž byl s polským lexikografem v korespon-

68 Srov. KUDĚLKA, M., Z. ŠIMEČEK a R. VEČERKA. *Česká slavistika v prvním období svého vývoje do počátku 60. let 19. století*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995; KUDĚLKA, M., Z. ŠIMEČEK, V. ŠŤASTNÝ a R. VEČERKA. *Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997.

69 Srov. např. MĚŠŤAN, A. Český zájem o polskou literaturu v posledních dvou stech letech. *Slavia*. 1991, 60, sešit 1, s. 2n; ŘEHÁČEK, L. *Přehled dějin české polonistiky na Karlově univerzitě v Praze. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Sborník příspěvků k 600. výročí Jagellonské univerzity v Krakově*. Tomus V, Fasc. 1–2, s. 234, 236n. Na téma vývoje české polonistiky od zrodu českých polonistických zájmů až do 21. stol. viz BARON, R. a R. MADECKI. *Tradice a výzvy českých polonistických studií*. In: BARON, R. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistická studia: tradice a současnost: (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 930; KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Česká literárněvědná polonistika v kontextu výzev současnosti*. In: BARON, R. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistická studia: tradice a současnost: (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 30–48.

70 DOBROVSKÝ, J. *Slovanka. Zur Kenntnis der alten und neuen slawischen Literatur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte und Alterthůmer*. Praha, 1814, s. 243–245.

denčním kontaktu a který jeho dílo také recenzoval. Na Lindův slovník Jungmann často odkazuje, a to zejména v případě výpůjček z polštiny, příbuzných slov, shodných přísloví, rčení či reálií. Z Lindova slovníku čerpá také některé citáty a řadu slavismů.[71]

Významným mezníkem v dějinách české polonistiky jsou první vědecké práce o polské literatuře a jazyce, jež se začínají objevovat v první polovině 19. století. Již v roce 1826 vydal Pavel Josef Šafařík dílo *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Dějiny slovanské řeči a literatury všech nářečí),[72] v němž komplexně pojednal o slovanském světě. Polské literatuře Šafařík věnoval třetí kapitolu II. dílu, kterou uvedl stručným přehledem dějin polského národa a charakteristikou polského jazyka. Šafaříkova syntéza dějin polské literatury byla inspirována polskou prací Felikse Bentkowského (*Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych*, t. 1–2, Warszawa – Wilno 1814). K jazykovědné problematice se Šafařík vrátil ještě ve svém *Slovanském národopisu*, kde na pozadí klasifikace lidstva na plemena, čeledi, kmeny, národy, větve a ratolesti pojednal také obsáhleji o slovanském jazyku a jeho jednotlivých nářečích. V části věnované západoslovanským jazykům s názvem *Mluva západní* najdeme také výklad o řeči leské s nářečím polským a podřečím kašubským.[73]

Dalším důležitým počinem bylo vydání první vědecké mluvnice polštiny, kterou v roce 1839 pod názvem *Mluvnice polského jazyka podle Dobrovského*[74] publikoval kustod Národního muzea a pozdější docent slovanských jazyků a literatur na pražské univerzitě Václav Hanka. V této mluvnici, již autor založil na modelu popisu gramatické struktury jazyka podle svého učitele Josefa Dobrovského, najdeme i první výklady z česko-polské srovnávací gramatiky. Komparativně zaměřené studium slovanských jazyků rozvíjel v téže době také František Ladislav Čelakovský, autor *Čtení o srovnávací mluvnici slovanské na univerzitě pražské*[75], jehož primárním cílem byl přehled gramatiky slovanského jazyka a jeho jednotlivých nářečí, a to právě z hlediska srovnávacího. Významné místo má v Čelakovského mluvnici také polština a její gramatický systém. V pracích Hankových a Čelakovského leží tedy základy srovnávacího přístupu k polštině a češtině, jehož uplatnění stálo u zrodu trvalé a silné stránky české jazykovědné polonistiky, jež je zároveň originálním příspěvkem k polonistickým i obecně slovanským jazykovědným bádáním.[76]

Ve stejném období vznikaly rovněž první praktické učebnice polského jazyka pro Čechy, např. populární příručka katolického duchovního Dominika Aloise Špachty *Pokus Čecha o naučení se počátkům grammatiky jazyka polského, který s vlastenci svými sdílí Dominik Špachta, farář v Kolči* (1837), která se později stala základem obsáhlejších prací *Krátká mluvnice polského jazyka pro Čechy* a *Mluvnice polská*.[77]

Prvním přednášejícím polské literatury a jazyka jako samostatného předmětu se na pražské univerzitě stal v roce 1848 Jan Pravoslav Koubek (1805–1854). Za svého pobytu v Haliči získal znalosti o polské literatuře a tamějším polském prostředí, které pak mohl předávat i svým posluchačům v Praze (patřil k nim např. Jan Neruda). Koubka pak nahradil Polák Henryk Suchecki,

71 Viz předmluvu Jana Petra k vydání Jungmannova slovníku z r. 1989. Srov. také ORŁOŚ, Z. *Zapożyczenia polskie w słowniku Jungmanna.* Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład. Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967.

72 SCHAFFARIK, P. J. *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Ofen, 1826.

73 ŠAFAŘÍK, P. J. *Slovanský národopis*. Praha, 1842.

74 HANKA, V. *Mluvnice polského jazyka podle Dobrovského*. Praha, 1839.

75 ČELAKOVSKÝ, F. L. *Čtení o srovnávací mluvnici slovanské na univerzitě pražské*. Praha, 1853. Dílo bylo vydáno posmrtně péčí Matice české na základě Čelakovského rukopisu.

76 Srov. MADECKI, R. *Mocne strony czeskiej polonistyki językoznawczej, czyli od Václava Hanki do nowoczesnych badań porównawczych*. In: POSPÍŠIL, I. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

77 ŠPACHTA, D. A. *Pokus Čecha o naučení se počátkům grammatiky jazyka polského*. Praha, 1837; ŠPACHTA, D. A. *Krátká mluvnice jazyka polského*. Praha, 1850; ŠPACHTA, D. A. *Mluvnice polská*. Praha, 1850.

docent univerzity ve Lvově, jenž se jako autor zasloužil o vydání populárního syntetického zpracování dějin polské literatury v českém jazyce: *Nástin dějin písemnictví Polákův: od nejdávnějších časův do r. 1858*.[78] Za počátek české univerzitní polonistiky se všeobecně pokládá založení samostatné katedry polského jazyka a literatury na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v akademickém roce 1923/24. Na tuto katedru, která byla zároveň prvním pracovištěm tohoto typu mimo hranice Polska, byl povolán Marian Szyjkowski, profesor dějin polské literatury na Jagellonské univerzitě a kustod Jagellonské knihovny v Krakově.

Polonistika na Masarykově univerzitě do 90. let 20. stol.

Masarykova univerzita však v tomto směru nezůstala nijak pozadu. Filozofickou fakultu v Brně, jež zahájila svou činnost v akademickém roce 1921/22, tvořilo zpočátku jen šest oborů: slovanská, germánská, románská a anglická filologie, klasická filologie a filozofie. Slavistika tak od samého počátku patřila k plně konstituovaným oborům. V Semináři pro slovanskou filologii působili profesoři Václav Vondrák pro slovanskou filologii, Stanislav Souček pro český jazyk a písemnictví a Arne Novák pro českou literaturu. Teoretické přednášky z oboru slovanské filologie byly doplňovány také lektoráty jednotlivých slovanských jazyků. Po lektorátech slovenštiny (Alois Gregor), ruštiny (Václav Petr, od r. 1923 Sergij G. Vilinskij) a srbocharvátštiny (Artur Kallus) byl na brněnské fakultě v letním běhu studijního roku 1923/24 otevřen také lektorát polského jazyka. Lektorem polštiny byl jmenován Maxmilián Kolaja, který se tak stal prvním brněnským polonistou a zároveň průkopníkem celého oboru. V žádné důležité publikaci o dějinách české slavistiky sice nechybí jeho jméno, v pracích o brněnské slavistice najdeme také jeho medailon, avšak o jeho vědeckých zájmech se dovídáme jen velmi málo.

Maxmilián Kolaja[79] (1883–1966) se narodil ve Vlkoši u Kyjova, obci s bohatou a živou folklórní tradicí, která u něj vyvolala zájem o etnografická a dialektologická bádání, která jej vedle zájmů filologických provázela po celý život. Po absolvování gymnázia v Kyjově, kde Kolajův vztah k folklóru ještě prohloubil jeho učitel a významný moravský národopisec Josef Klvaňa, studoval na Univerzitě Karlově jako hlavní obory češtinu a němčinu. Jeho pozornost se však již během studia zaměřila také na slovanské jazyky, zejména na polštinu a ruštinu. Kolajova pozdější pedagogická a vědecká práce však ukázala, že první místo mezi absolvovanými filologickými obory zaujala u něj bezpochyby polština. Po absolutoriu působil na reálných gymnáziích v Moravské Ostravě a Brně. Jako středoškolský učitel byl však spjat především se Státní průmyslovou školou v Brně, na níž vyučoval v letech 1915–1917 a později natrvalo od školního roku 1918/1919. Pro vývoj brněnské polonistiky je však nejvýznamnější Kolajova činnost na Masarykově univerzitě v letech 1924–1959.

Vědecké zájmy M. Kolaji se soustřeďovaly kromě polštiny zprvu především na problematiku dialektologie. V tomto směru jej ovlivnilo zejména rodné Kyjovsko, v němž byla nářečí tradičně primárním komunikačním prostředkem místního obyvatelstva. Při vlastních dialektologických výzkumech mu byly vzorem a inspirací práce Františka Bartoše (*Dialektologie moravská I/II*, 1886, resp. 1895; *Dialektologický slovník moravský*; 1906), Františka Trávníčka (*Moravská nářečí*; 1926) a Aloise Gregora (*Nářečí na Slavkovsku*; 1931). Vlastní metody dialektologické práce poznal Kolaja v dialektologickém semináři prof. Františka Trávníčka, pod jehož vedením zpracoval a obhájil disertaci *Nářečí vlkošské*. V této práci poprvé teoreticky popsal nářečí vesnic Vlkoše, Skoronic

78 SUCHECKI, H. I. *Nástin dějin písemnictví Polákův: od nejdávnějších časův do r. 1858*. Praha, 1858. Viz též KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Od polonofilstwa do nauki o literaturze polskiej*. In: KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Czeska polonistyka literacka*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 2003, s. 17.

79 MADECKI, R. *Maxmilián Kolaja – zakladatel brněnské polonistiky. K 85. výročí otevření lektorátu polštiny v Brně*. In: PANČÍKOVÁ, M. (ed.). *85. výročie polonistiky na Univerzite Komenského v Bratislave*. Bratislava: Stimul, 2009, s. 197–204.

a Kelčan, která z příčin jazykových i mimojazykových vydělil z nářečí dolského a nazval je nově nářečím vlkošským. V tomto smyslu je Kolajova práce novátorským počinem. Disertace sice zůstala pouze v rukopise, avšak z jejího textu vychází druhá Kolajova dialektologická práce – *Nářečí na Kyjovsku a Ždánicku*.[80] Autor zde analyzoval nářečí celkem 51 obce na dialektologicky složitém území, na němž se stýkají nářečí dolská, hanácká a slovenská. S dialektologickými výzkumy souvisel také Kolajův zájem o problematiku etnografickou. V této souvislosti uveďme, že patřil mj. k organizátorům kyjovského festivalu Slovácký rok.

K polonistickým pracím dr. Kolaji patří především *Mluvnice a učebnice jazyka polského*[81], v níž zúročil své více než dvacetileté zkušenosti z lektorských cvičení na brněnské univerzitě. Je třeba podtrhnout, že šlo o dílo na svou dobu velmi moderní a metodologicky pozoruhodné. Dostupných prací o polštině bylo obecně velmi málo a první obrozenecké práce byly již zastaralé. Novější učebnice pro výuku polštiny pak měly většinou podobu jen drobných jazykových příruček, snad s výjimkou učebních textů, jež vznikly v prostředí pražské polonistiky, např. *Hovory česko-polské se stručnou mluvnicí*[82] Bohumila Vydry či *Mluvnice jazyka polského*[83] Izy Šaunové a Tadeusze Lehra-Spławińského. Kolajova učebnice byla tedy reakcí na tento nedostatek vhodných příruček pro studium polského jazyka. Ve své mluvnici Kolaja píše: „Žádná totiž z učebnic, jaké byly donedávna u nás vydány, nemohla postačiti tomu, kdo se chtěl důkladněji seznámiti s polským jazykem. Většina těchto drobných knížek hřeší totiž na skutečnost, že čeština a polština jsou si jazyky velmi blízké, že se lze polštině snadno naučit a že k tomu tedy není třeba žádné zvláštní námahy. A od stručnosti je jen krůček k neúplnosti a k různým nedostatkům vůbec. A přece i k učení polštině je nutno přistupovati se vší vážností a opravdovostí, neboť jinak se uvázne na polovici cesty a nedosáhne se žádoucího výsledku.“[84] Kolaja si během dlouhé pedagogické praxe uvědomil, že blízkost obou jazyků způsobuje, že čeští mluvčí nemají většinou problémy s porozuměním běžnému polskému textu. Takové porozumění je však pouze typem pasivní a často intuitivní znalosti jazyka, o níž se nedá hovořit jako o komunikační kompetenci. V tomto smyslu se Kolaja odvolával také na Masarykovy myšlenky z práce *Jak pracovat?* (1926), v níž československý prezident nabádá k učení se slovanským jazykům, které mají bohatou literaturu, zejména ruštině a polštině. S odkazem na vlastní zkušenosti zde však Masaryk zároveň upozorňuje na skutečnost, že při studiu polštiny nelze spoléhat jen na její podobnost češtině, ale naopak je třeba ke studiu přistoupit s náležitou vážností a pílí.[85] S těmito výchozími tezemi přistoupil M. Kolaja k sestavování své učebnice, při němž nepoužil jako přímého vzoru žádnou jinou učebnici cizího jazyka. Po stránce metodologické je v textu zcela důsledně uplatněn princip jazykové konfrontace češtiny a polštiny. Uplatnění této metody dovolilo autorovi soustředit pozornost na jevy, jež oba jazyky odlišují a jež zpravidla působí českým mluvčím největší potíže. Z tohoto důvodu však u studujícího předpokládal dobrou znalost mateřského jazyka a jeho gramatického systému. Učebnice přináší podrobné výklady o polském hláskosloví a pravopisu, slovotvorbě, deklinaci, konjugaci a skladbě. V části věnované skladbě je obsažena také kontrastivně pojatá charakteristika jednotlivých gramatických kategorií a slovních druhů. Na výklady gramatických jevů navazují praktická cvičení. Učebnice je doplněna také souborem textů každodenní komunikace, výborem úryvků z krásné literatury a slovníkem. S ohledem na současný stav polštiny i z hlediska dnešních metod výuky cizích

80 KOLAJA, M. *Nářečí na Kyjovsku a Ždánsku: Popis a rozbor se slovníkem a mapkou*. Kyjov: Učitelstvo okresu Kyjovsko-Ždánského, 1934.

81 KOLAJA, M. *Mluvnice a učebnice jazyka polského*. Praha: Státní nakladatelství, 1947.

82 VYDRA, B. *Hovory česko-polské: se stručnou mluvnicí*. Praha, 1915.

83 LEHR-SPŁAWIŃSKI, T. a I. ŠAUNOVÁ. *Mluvnice jazyka polského*. Praha: Vesmír, 1934.

84 KOLAJA, M. *Mluvnice a učebnice jazyka polského*, Praha: Státní nakladatelství, 1947, s. 5.

85 MASARYK, T. G. *Jak pracovat?: přednášky z roku 1898*. Praha: Čin, 1926, s. 56–57.

jazyků by se na Kolajově mluvnici a učebnici dalo jistě leccos vylepšit, uplatněný srovnávací přístup by však nepochybně obstál i dnes.

Pro vývoj brněnské polonistiky je samozřejmě nejvýznamnější Kolajova činnost vysokoškolského pedagoga. Nutno však dodat, že sám Kolaja své pedagogické působení neoddělval od své rozsáhlé popularizační činnosti. M. Kolaja byl schopným organizátorem a aktivním členem mnoha občanských spolků. Jde-li o polštinu, neomezoval se jen na vedení praktických lektorských cvičení na univerzitě, přednášel o polštině mimo akademickou půdu, vedl četné kursy pro učitele i veřejnost, organizoval zájezdy do Polska, byl propagátorem polské kultury a československo-polské spolupráce, udržoval rozsáhlé styky s mnoha polskými učiteli a vědci. V roce 1925 stál Kolaja u zrodu Československo-polského klubu v Brně (Klub Czechosłowacko-polski w Brnie), jenž byl především spolkem, který zprostředkovával kulturní styky mezi oběma zeměmi a národy. Předsedou této organizace byl M. Kolaja od samého počátku až do jejího rozpuštění v roce 1952. Klub vyvíjel od samého počátku své existence bohatou kulturní, společenskou a přednáškovou činnost. V letech 1925–1952 uspořádal řadu tematicky různorodých přednášek, vzdělávacích cyklů, literárních večerů, výstav, koncertů, odborných i poznávacích cest do Polska a kursů polštiny. Klub také budoval vlastní fond polské literatury a inicioval nákup polských děl do brněnské univerzitní knihovny. Díky činnosti Československo-polského klubu přivítalo Brno i řadu významných hostů, např. pěvce J. Kiepuru, spisovatele E. Zegadłowicze, básníka a dramatika K. H. Rostworowského, literárního historika a zakladatele pražské polonistiky M. Szyjkowského, slavistu T. Lehra-Spławińského aj. Za vynikající zásluhy na poli popularizace polského jazyka a kultury byl Kolajovi propůjčen polským prezidentem Ignacym Mościckým důstojnický kříž řádu Polonia Restituta (1929), jedno z nejvyšších polských civilních vyznamenání, udělované zejména za vynikající zásluhy na poli vzdělávání, vědy, kultury a rozvoje dobrých vztahů s jinými zeměmi. Po událostech října 1938 na Těšínsku však Kolaja vyznamenání vrátil. Po 2. světové válce byl však Poláky znovu vyznamenán Zlatým záslužným křížem (Złoty Krzyż Zasługi).

A. Kellner, Kolajův spolupracovník z univerzity i Československo-polského klubu, charakterizoval brněnský lektorát polštiny takto: „Tento lektorát právě svou praktickou stránkou dával mladým lidem možnost poznati jazyk polský a seznámiti se s celou polskou kulturou. A skutečně také poslání své vykonal, když se dostal do rukou prof. M. Kolaji, který pro myšlenku československo-polské vzájemnosti žil již od studentských let. On také se hned po nastoupení svého úřadu nespokojoval jen se získáváním zájmu posluchačů slovanské filologie, nýbrž snažil se podchytiti sympatie k polskému národu u všeho vzdělaného obyvatelstva brněnského.“[86]

V prvním semestru výuky v letním běhu studijního roku 1923/24 otevřel Maxmilián Kolaja celkem dva kursy, jeden pro začátečníky a druhý pro pokročilé. Kurs pro začátečníky, na nějž připadaly tři hodiny týdně, zahrnoval základy polské mluvnice a četbu a výklad povídek *Stary sługa* Henryka Sienkiewicze a *Cokolwiek się zdarzy – niech uderza we mnie* Stefana Żeromského. Ve cvičení pro pokročilé byla hlavní náplní četba, byl předepsán Mickiewiczův *Pan Tadeusz*, doplněná příležitostným opakováním mluvnice. Tyto kursy mohli zapisovat všichni posluchači slovanské filologie, která se studovala jednak k získání titulu PhDr. (v soustavě rigorózních zkoušek byla také srovnávací slovanská jazykověda), jednak k získání aprobace pro učitelství na středních školách. Učitelská větev byla však úže specializována na konkrétní filologii, zpočátku výhradně na bohemistiku, později i na rusistiku. K ustavení zkušební komise pro jazyk polský došlo až v roce 1932. K zájmu o lektorská cvičení z polštiny přispívala povinnost posluchačů bohemistiky absolvovat kurs jednoho slovanského jazyka. Teoretické vědomosti ze slovanské jazykovědy mohli posluchači načerpat z přednášek Semináře pro slovanskou filologii, které vedl prof. Václav Vondrák (1859–1925), žák zakladatele srovnávací gramatiky slovanských jazyků Franze Miklo-

86 *Jdeme dál!: k desátému výročí Československo-polského klubu v Brně (1925–1935)*. Brno, 1935, s. 6.

šiče a slavista mezinárodního věhlasu. V době zahájení lektorských cvičení z polštiny konal přednášky ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků se zaměřením na přízvuk a kmenosloví v rozsahu pěti vyučovacích hodin týdně. V zimním běhu studijního roku 1925/26 plánoval V. Vondrák učinit další krok v dějinách brněnské polonistiky. Vypsal totiž dvouhodinovou přednášku z historické mluvnice polského jazyka, doplněnou také dvouhodinovým seminárním cvičením. K realizaci však již nedošlo, v srpnu roku 1925 totiž prof. Vondrák zemřel. Přednášky ze slovanské jazykovědy převzal v roce 1928 Bohuslav Havránek (1893–1978), který po svém příchodu do Brna vypsal komparativně pojaté přednášky ze staroslověnského hláskosloví s úvodem do slovanského hláskosloví či slovanské deklinace. Lektorské kursy M. Kolaji se s drobnými obměnami náplně konaly po celé meziválečné období. Můžeme si však všimnout, že jejich náplň byla spolu s přibývajícími zkušenostmi lektora modifikována a kromě praktické výuky jazyka zahrnovala i prvky normativní mluvnice. Postupně byla lektorská cvičení obohacena o konverzaci, pravopisná cvičení, výklady z tvarosloví a skladby a písemné práce. Zároveň docházelo i k obměně předepsané četby. V této podobě se výuka polského jazyka realizovala v podstatě až do reformy studia v roce 1949/50.

Významnou etapou ve vývoji jazykovědné polonistiky bylo také období od konce 2. světové války do zmíněné reformy. Toto období, jež je spjato s působením Josefa Kurze (1901–1972) a Adolfa Kellnera (1904–1953), je vlastně předstupněm vzniku polonistiky jako samostatného studijního oboru. Oba měli k polštině blízko. J. Kurz byl totiž v letech 1931–34 lektorem češtiny ve Varšavě a A. Kellner navázal na studium románské a slovanské filologie na Masarykově univerzitě studijním pobytem v Krakově u prof. Kazimierze Nitsche, který jej spolu s Františkem Trávníčkem a Bohuslavem Havránkem přivedl k hlavnímu předmětu jeho vědeckých zájmů – dialektologii. Josef Kurz nabízel především přednášky ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků, Adolf Kellner pak přednášky a semináře ze západoslovanské flexe, vývoje spisovných jazyků slovanských či slovanské dialektologie. Ve studijním roce 1945/46 Adolf Kellner konal také speciální dvousemestrální přednášku s názvem Jazyk polský (2 hod. týdně). Díky tomu se právem řadí mezi průkopníky jazykovědné polonistiky na brněnské filozofické fakultě. V Kellnerově bibliografii najdeme časopisecké práce a referáty zaměřené na polštinu a česko-polské jazykové vztahy či recenze polských lingvistických prací. Ostatně i Kellnerova stěžejní práce *Východolašská nářečí I–II*[87] v sobě spojuje problematiku bohemistickou a polonistickou. A. Kellner v ní podal komplexní charakteristiku nářečí na Bohumínsku, Fryštátsku, Jablunkovsku, v okolí Karviné a Těšína, kde se tradičně mísí vlivy české a polské a kde nářečí není podstatným znakem příslušnosti k určitému jazykovému celku. Na základě provedených dialektologických výzkumů Kellner přinesl zcela nový pohled na tuto nářeční skupinu, když dokázal, že jde o přechodová nářečí česko-polská.

Ve studijním roce 1949/50 byla provedena rozsáhlá reforma studia. Ta zrušila volný semestrální systém, rozdělila studium na učitelské, odborné a badatelské a zavedla ročníkový systém s pevně stanovenými studijními programy. Pouze třetí a vyšší ročníky mohly pokračovat podle starého systému i nadále ve studiu slovanské filologie. Jedním z nových studijních programů se stala i polština. V rámci učitelského studia ji bylo možno studovat spolu s češtinou či ruštinou. V rámci odborného studia bylo možno studovat kombinace základního a průvodního předmětu. Základními předměty byly ty živé jazyky, které byly na fakultě zastoupeny vědeckými přednáškami a cvičeními, průvodními (doplňkovými) pak ty, které byly zastoupeny alespoň lektorátem. Polštinu bylo možno studovat jako předmět základní v kombinaci s jiným průvodním jazykem. První ročník učitelského i odborného studia měl předepsány tyto odborné kursy: jednosemestrální dvouhodinový Obecný úvod jazykovědný (Kellner) a dvousemestrální dvouhodinové předměty – Úvod do slovanské filologie a staroslověnštiny (Kurz), Normativní mluvnici spisovné pol-

87 KELLNER, A. *Východolašská nářečí I*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské, 1946; KELLNER, A. *Východolašská nářečí II*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské, 1949.

štiny (Kolaja), Úvod do polské literatury spolu se sociálními a hospodářskými základy a dějinami (bez uvedení učitele), Proseminář jazykový (Kellner) a čtyřhodinový Lektorský kurs polského jazyka (Kolaja).

Od studijního roku 1950/51 se polština studovala v rámci učitelství pro gymnázia standardně v kombinaci s češtinou nebo ruštinou, individuálně byla povolována i kombinace s němčinou. V odborném studiu byla studována jako základní předmět spolu s průvodní češtinou, ruštinou, ukrajinštinou, němčinou a lužickou srbštinou. K těmto předmětům mohla být zpravidla zapisována také jako předmět průvodní. V pozdějších letech byla polština na fakultě otevírána často jen jako obor fakultativní, s časovými odstupy několika let také jako nediplomový nebo diplomový obor, a to nejčastěji v kombinaci s češtinou nebo ruštinou. Výuku polštiny zajišťovala zprvu katedra slavistiky (vedoucí J. Kurz), jež spolu s katedrou českého jazyka a literatury (vedoucí A. Kellner) a katedrou ruského jazyka a literatury (vedoucí F. Wollman) vznikla z původního semináře pro slovanskou filologii, po její reorganizaci v 60. letech oddělení slovanských literatur, jež působilo nejdříve v rámci katedry slovanských literatur, divadelní vědy a filmové vědy, později jako součást katedry ruské a sovětské literatury a slovanských literatur. Na výuce jazykovědné polonistiky se do poloviny 50. let podíleli v podstatě učitelé, kteří stáli u jejího zrodu. Lektorské kursy vedl nadále Maxmilián Kolaja, který byl pověřován i přednáškami z normativní mluvnice, Adolf Kellner vedl až do své smrti v roce 1953 přednášky z historické mluvnice a semináře z normativní i historické mluvnice a Josef Kurz se podílel na výuce normativní mluvnice (v roce 1956 přešel na Univerzitu Karlovu). Odborné lingvistické disciplíny převzal v roce 1958 Jaroslav Bauer, jenž je znám především jako výrazný badatel v oblasti syntaxe češtiny s přesahem k syntaxi slovanské, a po jeho smrti v roce 1969 Jan Balhar (nar. 1931), absolvent bohemistiky a polonistiky na brněnské filozofické fakultě a dlouholetý pracovník dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český.

Po odchodu M. Kolaji vedli praktickou výuku polštiny Jarmil Pelikán jako kmenový zaměstnanec, a externě Krystyna Kardyni-Pelikánová a Žofie Kovářová. Manželé Pelikánovi se však odborně zaměřovali zejména na otázky polské literatury a česko-polských literárních vztahů. Od roku 1978 převzala praktickou jazykovou výuku a kurzy pro nepolonisty Irena Hrabětová, která postupně přebírala i přednášky z normativní mluvnice a vedla také přednášky a cvičení z dějin a kultury Polska, překladatelství a folkloristiky. Vědecké zájmy I. Hrabětové se soustřeďovaly především na problematiku česko-polských kulturních a literárních styků v období humanismu a renesance a na starší českou a polskou literaturu. Výsledky svých bádání shrnula I. Hrabětová v monografii *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*[88]. Na přelomu 80. a 90. let 20. stol. byla do výuky jazyka i literatury krátce zapojena Dagmar Procházková. V téže době byl také obnoven lektorát polského jazyka a do Brna začali být oficiálně vysíláni polští lektoři. První lektorkou, která přijela na MU na základě česko-polské mezistátní smlouvy, byla Anna Gawarecka z Univerzity A. Mickiewicze v Poznani.

Také kořeny brněnské literárněvědné polonistiky sahají až do meziválečného období. V této době o polské literatuře a autorech hovořil ve svých přednáškách komparatista a folklorista Jiří Horák (1884–1975), který se v roce 1919 habilitoval na pražské UK pro obor srovnávacích literatur a lidového podání slovanského a v letech 1922–26 byl v Brně mimořádným profesorem tohoto oboru. Psal mj. o J. Kochanowském a A. Mickiewiczovi, R. Berwińském, S. Przybyszewském a redigoval sborník *Adamu Mickiewiczovi: 1834–1934*[89]. Polskou literaturu zmiňoval též v kontextu jiných literatur slovanských. Přeložil také knihu Wilhelma Feldmana *Současná literatura polská*, jež v Polsku vyšla v letech 1902–1930 v několika postupně doplňovaných vydáních a obsáhla dějiny polské literatury od roku 1864 do roku 1923.[90]

88 HRABĚTOVÁ, I. *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

89 HORÁK, J. *Adamu Mickiewiczovi: 1834–1934*. Praha: Nákladem Slovanského ústavu, 1934.

90 FELDMAN, W. *Současná literatura polská*. Přel. Jiří Horák. Praha: Jan Laichter, 1936.

Polské literatuře se po svém příchodu do Brna okrajově věnoval také Arne Novák (1880–1939), který brněnskou univerzitu pomáhal budovat a na níž byl od roku 1920 profesorem, a stejně tak i Roman Jakobson (1896–1982), který se v Brně 1933 habilitoval a od 1934 přednášel jako smluvní a od 1937 mimořádný profesor rusistiku a později i starší českou literaturu. Polské slovesnosti a literatury si soustavně všímal nejen v kontextu literatur slovanských (mj. *Slovesnost Slovanů*[91]) rovněž Frank Wollman (1888–1969), který v Brně působil od roku 1928 (do 1959) jako řádný profesor srovnávacích dějin slovanských literatur. Dodnes neztratily na významu jeho publikace *Żeromski a Reymont*[92] a *Juliusz Słowacki*[93], postavení polské literatury ve srovnání s českou si všiml v rozsáhlé studii *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*[94], polského mesianismu zase v části *K slovanskému mesianismu* v knize *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*[95], zabýval se i S. Przybyszewským a E. Zegadłowiczem či skupinou Czartak.

Z další generace se částečně na polskou literaturu zaměřoval Julius Dolanský (1903–1975, vl. jm. Heidenreich), který v Brně vystudoval češtinu, němčinu a slovanské literatury a učil na reálce. Z jeho díla je třeba vzpomenout hlavně monografii (původně doktorskou práci) *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou*[96], brožuru *Tysiąc lat naszych stosunków z Polską*[97] či studii *Echa mesianizmu polskiego w literaturze czeskiej* (ve sborníku *Adam Mickiewicz 1855–1955*[98]) aj. Polská literatura, zejména staropolský verš, zajímala také Josefa Hrabáka (1912–1987), žáka Havránkova, Jakobsonova, Novákova a Wollmanova, který na brněnské univerzitě působil téměř celý aktivní život. Z oblasti polonistiky vydal mj. svou disertaci *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*[99] či *Kapitolky ze srovnávací metriky česko-polské*[100], redigoval také (spolu s K. Budzykem) publikaci *Studia z literatury czeskiej, słowackiej i polskiej*[101].

K personálnímu posílení brněnské literárněvědné polonistiky došlo po roce 1954, kdy přišel na Katedru slavistiky Jiří Krystýnek (1913–1991). Ve své badatelské a pedagogické činnosti se Krystýnek profiloval především jako polonista a slavista se zájmem o studium česko-polských literárních vztahů. Jeho nejvýznamnější prací je spis, na jehož základě se v roce 1962 habilitoval v oboru srovnávacích dějin slovanských literatur, *Z dějin polsko-českých literárních vztahů. Vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914–1930*[102], v němž se věnoval polským vlivům v české historické próze, recepci díla Z. Krasińského v českém kulturním životě po první světové válce, polským vlivům ve válečné a poválečné tvorbě F. Kvapila, spolupráci S. Przybyszewského s českými literáty a také českým překladům z polské literatury v letech 1914–1930. V letech 1969–1978 byl vedoucím oddělení slovanských literatur Katedry slavistiky

91 WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Praha: Vesmír, 1928.

92 WOLLMAN, F. *Żeromski a Reymont: [k slovanskému individualismu]*. Bratislava: Academia, 1926.

93 WOLLMAN, F. *Juliusz Słowacki. Theokratické řešení vůdcovského problému.* Bratislava, 1927.

94 WOLLMAN, F. *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*. Praha: Orbis, 1948.

95 WOLLMAN, F. *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

96 DOLANSKÝ, J. *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou: studie srovnávací*. Praha, 1930.

97 DOLANSKÝ, J. *Tysiąc lat naszych stosunków z Polska*. Praha, 1950.

98 *Adam Mickiewicz 1855–1955: międzynarodowa sesja naukowa Polskiej akademii nauk 17–20 kwietnia 1956*. Wrocław – Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958.

99 HRABÁK, J. *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*. Praha: Nákladem Pražského linguistického kroužku, 1937.

100 HRABÁK, J. *Kapitolky ze srovnávací metriky česko-polské*. In: HÁJEK, Z., V. CHMELAŘ a K. KOUTSKÝ (eds). *Ročenka pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně.* Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1947, s. 153–176.

101 BUDZYK, K. a J. HRABÁK (eds). *Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963.

102 KRYSTÝNEK, J. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů: vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914–1930*. Brno: Universita J. E. Purkyně v Brně, 1966.

a po jejím zrušení pak katedry slovanských literatur. Vedl přednášky z literární komparatistiky a slovanských literatur, především polské, ale také bulharské a srbochorvatské.

Literárněvědná polonistika byla hlavním předmětem badatelské a pedagogické činnosti Jarmila Pelikána (1928–2017), který studoval polonistiku zprvu v Brně, a následně ve Varšavě a Krakově. V roce 1955 nastoupil na brněnskou filozofickou fakultu, na níž později obhájil svou kandidátskou disertaci (1960), v roce 1969 se habilitoval a byl ustanoven docentem a v roce 1990 byl jmenován profesorem pro obor dějin polské literatury a slovanských literatur. V době jeho působení byla polonistika po likvidaci semináře pro slovanskou filologii postupně součástí několika kateder (katedra slavistiky, katedra slovanských literatur, katedra slovanských literatur a vědy o divadle a filmu, katedra ruské a sovětské literatury) až nakonec vytvořila relativně samostatné pracoviště s názvem oddělení slovanských literatur, které Jarmil Pelikán vedl od roku 1978 až do svého odchodu do důchodu na konci roku 1991.

Vědecké zájmy J. Pelikána byly spjaty především s polskou literaturou, literární komparatistikou a recepcí polské literární tvorby nejen v českém prostředí, ale i samém Polsku. Svědčí o tom monografie: *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867*[103] a *Juliusz Słowacki wśród Czechów*[104]. Mezi Pelikánovými vědeckými pracemi zaujímají významné místo publikace věnované problematice dějin polského dramatu a divadla: *Stručný nárys polského dramatu*[105], *Poválečné polské drama*[106], *Nástin dějin polské dramatiky*[107], a především *Nástin dějin polského divadla*[108], jenž přináší systematický přehled vývoje polského divadla od nejstarších dob až do čtyřicátých let 20. století. Trvalou pozornost věnoval také otázkám česko-polských, šíře i mezislovanských literárních a kulturních vztahů. Vrcholem tohoto zájmu byla monografie *Purkyňova spolupráce s Poláky*[109]. Publikoval též řadu odborných studií v českých i polských odborných časopisech, autorsky se podílel na významné dvoudílné publikaci *Češi a Poláci v minulosti*[110] a kolektivních slovníkových dílech: *Slovník spisovatelů. Polsko*[111], *Slovník slovanských spisovatelů*[112], *Slovník polských spisovatelů*[113]. Psal také fundované úvody a doslovy k polským dílům pro vydavatelství Odeon. Jako pedagog vedl přednášky z dějin polské literatury, polské kultury, literární teorie, dějin polského divadla, československo-polských kulturních vztahů a také překladatelské semináře. V roce 2015 propůjčil polský prezident J. Pelikánovi Řád za zásluhy o Polskou republiku (Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej) za vynikající zásluhy o rozvoj polsko-českých vztahů.

Od roku 1959 přispívala k výuce polské literatury Krystyna Kardyni-Pelikánová (nar. 1930), absolventka polské filologie na Jagellonské univerzitě v Krakově. Doktorát získala na univerzitě v rodné Lodži (1969), habilitovala se na Varšavské univerzitě (1988) a profesorkou pro obor dějiny polské literatury byla jmenována na Masarykově univerzitě v roce 1992. V letech 1971–91 pracovala v oddělení slovanských literatur Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Brně

103 PELIKÁN, J. *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

104 PELIKÁN, J. *Juliusz Słowacki wśród Czechów*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1974.

105 PELIKÁN, J. *Stručný nárys dějin polského dramatu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

106 PELIKÁN, J. *Poválečné polské drama*. Brno: Městské kulturní středisko S. K. Neumanna, 1976.

107 PELIKÁN, J. *Nástin dějin polské dramatiky*. Brno: Rektorát UJEP, 1978.

108 PELIKÁN, J. *Nástin dějin polského divadla*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1988.

109 PELIKÁN, J. *Purkyňova spolupráce s Poláky*. Brno: Masarykova univerzita, 1990.

110 MACŮREK, J. et al. *Češi a Poláci v minulosti.* Praha: Nakladatelství Československé akademii věd, 1964; ŽÁČEK, V. *Češi a Poláci v minulosti 2. Období kapitalismu a imperialismu*. Praha: Academia, 1967.

111 BARTOŠ, O. (ed.). *Slovník spisovatelů. Polsko*. Praha: Odeon, 1974.

112 DOROVSKÝ, I. et al. *Slovník slovanských spisovatelů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

113 Viz pozn. 128.

postupně jako odborná, vědecká a vedoucí vědecká pracovnice. Ve své badatelské činnosti se zaměřuje především na česko-polské literární vztahy v 19. a 20. století, genologii, literární komparatistiku a problematiku překladu v kontextu historického a národně kulturního kontextu. Tato problematika rezonuje v monografiích *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*[114] a *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej*[115]. Komparatistice, genologii a translatologickým koncepcím je věnován soubor studií *Polsko-czeskie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład*.[116] České badatele, učitele a propagátory polské literární vědy, jazyka a kultury představuje syntetizující soubor studií a profilů *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka*.[117] Autorčiny studie o polské a české literatuře a translatologii a také stati o českém a polském pojetí literární historie shrnuje publikace *Pokłosie komparatysty. Studia o polskiej i czeskiej literaturze*.[118] Zatím poslední monografickou prací K. Kardyni-Pelikánové je soubor studií o vzájemných interakcích české a polské literatury *„Čechy krásné, Čechy mé…" Czeska i polska literatura we wzajemnych interakcjach. Miscellanea literaturoznawcze: eseje, studia, szkice*.[119] Důležitou součástí vědecké práce K. Kardyni-Pelikánové byla i její účast na mnoha slovníkových a encyklopedických publikacích u nás i v Polsku. Jako pedagožka vedla především přednášky a semináře z dějin polské literatury, podílela se však i na jazykových cvičeních. V letech 1963–66 působila také na Univerzitě Palackého v Olomouci jako lektorka polského jazyka. Na Masarykově univerzitě byla také školitelkou studentů doktorského studia. Za vynikající zásluhy o rozvoj česko-polských vztahů, vzdělávání v oblasti polonistiky a propagaci Polska v zahraničí byla K. Kardyni-Pelikánová v roce 1997 oceněna medailí Komise národního vzdělávání (Medal Komisji Edukacji Narodowej) a v roce 2015 jí byl – stejně jako jejímu manželovi J. Pelikánovi – udělen Řád za zásluhy o Polskou republiku.

Stejně jako na celou českou polonistiku mělo i na brněnské polonistické pracoviště negativní vliv období normalizace. Normalizace přinesla výrazné zpomalení či dokonce ohrožení dalšího rozvoje oboru. I v Brně se objevily názory, že by měl být tento obor na tehdejší Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně zcela zlikvidován. Díky vytrvalosti vyučujících, zejména J. Pelikána, kterého v tomto úsilí významně podporovala i jeho žena, Krystyna Kardyni-Pelikánová, se však podařilo polonistiku stabilizovat a ubránit ji před politickými zásahy v době, kdy byla spolupráce s Polskem oficiálně zapovězena. Tato skutečnost významně přispěla k tomu, že se polonistika spolu s rusistikou mohla stát stěžejním oborem obnoveného brněnského slavistického pracoviště a že v 90. letech 20. stol. bylo možno přistoupit k její modernizaci.

114 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*. Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1976.

115 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej: studia*. Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1986.

116 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Czesko-polskie spotkania literackie: komparatystyka – genologia – przekład*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

117 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Uwiedzeni przez polską literaturę: czeska polonistyka literacka*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 2003.

118 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Pokłosie komparatysty: studia o polskiej i czeskiej literaturze*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

119 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *„Čechy krásné, Čechy mé…": czeska i polska literatura we wzajemnych interakcjach*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

Polonistika na Masarykově univerzitě od 90. let 20. stol.

V 90. letech minulého století byla zahájena obnova oboru. V souvislosti s odchodem starších učitelů do důchodu byli přijati noví pracovníci a současně bylo rozhodnuto, že obor bude postupně naplňován tak, aby měl posluchače ve všech ročnících. Pravidelné přijímání nových studentů vedlo nejen k růstu počtu posluchačů, ale vedlo i k posílení pozice polonistiky mezi ostatními filologickými obory. V roce 1991 polonistika získala místo lektora polštiny. S výjimkou jednoho semestru, kdy s praktickou jazykovou výukou vypomohla prof. Kardyni-Pelikánová, je toto místo nepřetržitě obsazeno rodilým mluvčím z Polska. Jako lektoři polštiny na MU postupně působili Anna Gawarecka z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, Grażyna Kompel a Jadwiga Majchrowska z Lodžské univerzity, Jarosław Jankowski a znovu Anna Gawarecka z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, Bogumiła Suwara z Jagellonské univerzity v Krakově a Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě, Monika Maciejewska z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani a Katarzyna Barna Krawczyk z Jagellonské univerzity v Krakově.

Vytvoření lektorátu umožnilo další rozvoj jazykové výuky. Došlo k oddělení praktické jazykové výuky od teoretických lingvistických disciplín, jejichž vedením byl od roku 1993 pověřen Roman Madecki (nar. 1969). Vznik lektorátu znamenal jednak vyšší kvalitu praktických kursů, jednak rozšíření a prohloubení přípravy studentů v oblasti teoretické lingvistiky. Řada předmětů byla nově koncipována a praktická jazyková výuky byla přizpůsobena standardům Společného evropského referenčního rámce. Postupně byly zaváděny také kurzy polštiny pro nepolonisty, které se dodnes těší značnému zájmu ze strany posluchačů různých oborů. Výuku literárněvědných předmětů vedla zprvu Irena Hrabětová, po jejím odchodu do důchodu krátce externí pracovníci.

Od 1995 r. se polonistika stala součástí Ústavu slavistiky. V rámci obnovené slavistiky byl zprvu vytvořen Seminář polonistiky, k němuž byla v roce 2002 připojena slovakistika, čímž vznikl dnešní Seminář západoslovanských jazyků a literatur. V roce 1996 brněnskou polonistiku posílil literární vědec, básník a prozaik Ludvík Štěpán (1943–2009), který byl v letech 1998–2009 také vedoucím semináře. V roce 1997 získal titul Ph.D., v roce 2001 se habilitoval a o šest let později byl jmenován profesorem pro obor slovanských literatur. L. Štěpán konal přednášky a semináře z dějin polské literatury, polské kultury, srovnávacího studia slovanských literatur, teorie literatury, teorie a praxe překladu, literární genologie a podílel se také na výchově doktorandů. Kromě řady studií v domácích i zahraničních periodikách publikoval také několik monografií: *Polská epigramatika – žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*[120], v níž se věnoval specifikům vývoje polské epigramatiky, *Vývoj žánrového systému polské literatury (od renesance k postmodernismu)*[121], jež je pokusem o zachycení formálního vývoje polské literatury, či *Hledání tvaru – vývoj forem polských literárních žánrů poezie a prózy*[122], jež má charakter dějin „polské literární formy" od počátku polského písemnictví až do konce 20. století. Studie o polské, české, slovenské a ruské literatuře L. Štěpán shromáždil v publikaci *Pohledy na slovanské literatury*.[123] Na tento soubor prací navazují *Pohledy na slovanské literatury II*[124], pojednávající o česko-polsko-slovenských vztazích, problematice národnostních menšin ve střední Evropě, polské historické literatuře 19. století či tvorbě J. Iwaszkiewicze, W. S. Reymonta a S. Żeromského. Chronologicky

120 ŠTĚPÁN, L. *Polská epigramatika: žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

121 ŠTĚPÁN, L. *Vývoj žánrového systému polské literatury: (od renesance k postmodernismu)*. Brno: LUSK agentura, 2000.

122 ŠTĚPÁN, L. *Hledání tvaru: vývoj forem polských literárních žánrů (poezie a próza)*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

123 ŠTĚPÁN, L. *Pohledy na slovanské literatury*. Brno: SvN Regiony, 2003.

124 ŠTĚPÁN, L. *Pohledy na slovanské literatury II: v středoevropském trojúhelníku*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií – SvN Regiony, 2007.

poslední monografickou prací L. Štěpána byly *Cesty mezi formami*[125], jež se zaměřily na poezii J. Válka, I. Skály, J. Suchého, S. Krawczyka, Cz. Milosze a K. Wojtyły, vývoj poémy, dekompozici polské modernistické prózy, polskou samizdatovou literaturu osmdesátých let 20. století i literární tvorbu po roce 1989 z hlediska genologické klasifikace. L. Štěpán byl také autorem příručky *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury*[126] a vedoucím autorského kolektivu *Slovníku polských spisovatelů*[127].

V roce 2010 byl vedením Semináře západoslovanských jazyků a literatur pověřen R. Madecki, absolvent polonistiky a bohemistiky na FF MU a doktorského studia na Univerzitě Palackého v Olomouci, jehož odborné zájmy se soustřeďují na obecnou jazykovědu, teorii textu a diskursu, synchronní konfrontaci západoslovanských jazyků a také na překlad a tlumočení, jimž se dlouhodobě věnuje i mimo akademickou půdu. Již od svého nástupu na FF MU byl pověřen v rámci polonistiky výukou odborných jazykových disciplín a dnes se podílí také na výchově doktorandů. Na pozici lektora polského jazyka v současné době působí Małgorzata Balcerzak (nar. 1986) z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, která se podílí také na výuce kulturně orientovaných výběrových předmětů a kurzů polštiny pro nepolonisty. Výuku literárněvědných předmětů a uměleckého překladu zabezpečuje Renata Buchtová[128] (nar. 1965), literární vědkyně, básnířka, dramatička a překladatelka, absolventka krakovské polonistiky a doktorských studií na FF MU, která v semináři zprvu působila externě (2009–2015), a od roku 2015 se stala kmenovou zaměstnankyní. Do výuky literárněvědných předmětů je od roku 2008 zapojen také polonista, bulharista a slovenista Michal Przybylski (1981), jenž se věnuje také otázkám překladu, ekonomické geografie a cestovního ruchu. Na výuce se podílejí také externí spolupracovníci, např. prof. Pavel Krafl a dr. Roman Baron z HÚ AV ČR, kteří vedou předměty zaměřené na dějiny Polska a česko-polské vztahy, nebo dr. Markéta Páralová Tardy, jež je zapojena do výuky překladatelských kurzů, a v neposlední řadě také polonisticky a slovakisticky orientovaní doktorandi.

Současný Seminář západoslovanských jazyků a literatur nabízí svým posluchačům komplexní studium polonistiky v bakalářském a navazujícím magisterském oboru Polský jazyk a literatura a bakalářském oboru Polština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu. V nabídce semináře se objevují také výběrové přednášky a semináře věnované jazyku a kultuře ostatních západoslovanských národů. Největší a do značné míry systematická pozornost je věnována Slovensku a Slovákům, příležitostně pak také vybraným otázkám týkajícím se Lužických Srbů a Kašubů. Vzhledem ke srovnávacímu zaměření vědecko-pedagogické činnosti semináře je u většiny témat zohledňován též kontext česko-polský či česko-slovenský, resp. středoevropský. Absolventi magisterské polonistiky se mohou dále vzdělávat v doktorských studijních programech Paleoslovenistika a slovanské jazyky, Polská literatura, Teorie a dějiny slovanských literatur či Filologicko-areálová studia. Po chystané přeměně oborů na studijní programy bude seminář nabízet bakalářský studijní program Polská studia, v jehož rámci budou existovat dvě specializace (Polská kulturní studia, Polština pro profesní a obchodní praxi) a také studijní plány pro hlavní a vedlejší sdružené studium (maior a minor).

Proces sloučení dotčených studijních oborů do společného logického celku v podobě studijního programu Polská studia umožní významně modifikovat náplň studia polonistiky tak, aby v ní byl rovnoměrně zastoupen lingvistický, literárněvědný a areálový aspekt. Tyto změny reagují na vývojové trendy současné české polonistiky, jež vedou k integraci jednotlivých aspektů

125 ŠTĚPÁN, L. *Cesty mezi formami*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2007.

126 ŠTĚPÁN, L. *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury*. Brno: SvN Regiony, 2005.

127 ŠTĚPÁN, L. a et al. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000.

128 R. Buchtová používá jako umělecký pseudonym své rodné příjmení Putzlacher. Za svou tvorbu a zásluhy o polskou kulturu byla opakovaně oceněna, mj. Stříbrným křížem za zásluhy (2001), medailí Gloria Artis za zásluhy o polskou kulturu (2010) či cenou měsíčníku *Literatura na Świecie* v oblasti překladu (2013).

a přístupů do podoby široké interdisciplinární vědy o Polsku. Jádro obou specializací tvoří předměty zaměřené na praktické studium polského jazyka, normativní mluvnici současné polštiny, historii polské literatury, dějiny, kulturu a reálie Polska.

Specializace Polská kulturní studia má filologický, kulturněhistorický a areálový charakter. Důraz je zde kladen na prohloubené studium polské literatury, a to i v kontextu literatury evropské a světové, a také práci s uměleckým textem a jeho překlad. Významnou složkou této specializace jsou kurzy zaměřené na specifika polské kultury, polské kulturní dědictví a jeho potenciál v oblasti cestovního ruchu. Specializace Polština pro profesní a obchodní praxi je pak zaměřena především na získání praktických dovedností, které absolventům umožní lepší uplatnění v praxi. Absolvent specializace bude však kromě praktických dovedností vybaven i solidní teoretickou základnou. Tato specializace kombinuje filologický aspekt studia s aspektem areálovým a socioekonomickým a zahrnuje rozšířenou výuku obchodní polštiny, překladatelská a tlumočnická cvičení i základy nefilologických oborů (právo, ekonomie, geografie, IT). Zavedení dvou specializací zajišťuje vnitřní diferenciaci programu a umožňuje akcentovat jednotlivé aspekty studia, což vede k užšímu a hlubšímu zaměření posluchačů v souladu s cíli jednotlivých specializačních součástí programu. Zároveň je zajištěna plná návaznost bakalářského studia na navazující magisterské studium v rámci nového programu Slavistika, jenž zahrnuje rovněž specializaci Polská studia.

Ve své badatelské činnosti se seminář zaměřuje na současný polský jazyk, česko-polskou srovnávací lingvistiku, teorii a dějiny polské literatury, širokou problematiku polské kultury, česko-polské vztahy a dějiny polonistiky. Kmenoví zaměstnanci publikují v uznávaných odborných periodikách doma i v zahraničí, účastní se domácích i zahraničních konferencí a workshopů a podílejí se na řešení grantových projektů. Z knižních prací lze uvést monografii R. Madeckého *Myślę, więc mówię*[129], věnovanou problematice diskurzu, který je zde zkoumán jako jednota textu, komunikační situace a lidského faktoru, sborník *Poláci v Brně a na jižní Moravě*[130], jež zhodnotil přínos Poláků, polské menšiny a polonofilů pro kulturní, vědecký a umělecký život Brna a jižní Moravy, kolektivní monografii *Blízko i daleko*[131], která je věnována zejména jazykovým a kulturním aspektům česko-polských vztahů a na níž se autorsky podíleli R. Buchtová a R. Madecki, *Antologii polské literatury od 10. do konce 19. století*[132], kterou společně připravili M. Przybylski a M. Hornová, publikaci *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*[133], na níž se z polonistů autorsky podíleli M. Przybylski a doktorandka J. Smejkalová, či kolektivní monografii o Polácích, polonofilech a polských institucích a spolcích propagujících polskou kulturu v Praze *Śladami Polaków w Pradze: XIX–XXI wiek: szkice i portrety historyczno-literackie*[134], na níž se autorsky podílel R. Madecki. Tyto knižní práce jsou výsledkem řešení projektů GA ČR, Česko-polského fóra, Fondu rozvoje MU či Specifického výzkumu podpořeného Grantovou agenturou MU.

Seminář západoslovanských jazyků a literatur se také významně zapojuje do aktuálně probíhající diskuse na téma tradic, proměn a perspektiv české i světové polonistiky. Svědčí o tom mj. jeho zastoupení na VI. světovém kongresu polonistů v Katovicích (2016) či mezinárodní konferenci Proměny české slavistiky po roce 1989 (2018), pořádané Slovanským ústavem AV ČR v Praze. K uvedené diskusi seminář přispěl také formou pořádání workshopu českých polonistů

129 MADECKI, R. *Myśle, więc mówię: tekst, dyskurs, szyftery, gatunki mowy*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

130 MADECKI, R. a L. ŠTĚPÁN (eds) *Poláci v Brně/Polacy w Brnie: a na jižní* Moravě. Brno: Středoevropské centum slovanských studií, 2008.

131 NOGA, P. (ed.). *Blízko i daleko*, *Blisko i daleko*, *Close and far*. Brno, 2016.

132 PRZYBYLSKI, M. a M. HORNOVÁ. *Antologie polské literatury od 10. do konce 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

133 POSPÍŠIL, I. et al. *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

134 BARON, R. a M. MICHALSKA (eds). *Śladami Polaków w Pradze: XIX–XXI wiek: szkice i portrety historyczno-literackie*. Praha: Klub Polski w Pradze, 2017.

v roce 2011, z nějž vzešla kolektivní monografie *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata* (2012), kterou redigovali I. Pospíšil s R. Madeckým.

České polonistice v diachronní i synchronní perspektivě se R. Madecki věnoval rovněž v rozsáhlé kolektivní monografii *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*[135] (2014), kterou v rámci spolupráce Historického ústavu AV ČR, Ústavu slavistiky FF MU a Centra východoevropských studií Varšavské univerzity (SEW UW) připravil k vydání spolu s historikem Romanem Baronem. Kromě filologů a historiků se podařilo získat k autorské spolupráci na tomto díle také politology a právníky badatelsky orientované na Polsko, což umožnilo představit česká polonistická studia v celé jejich interdisciplinární šíři. Ve spolupráci stejných institucí, jež i nadále úspěšně pokračuje, vznikla i další kolektivní monografie *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*[136] (2016), která problematiku českých polonistických studií komparativně zapojuje do kontextu obdobně zaměřených bádání v prostoru středovýchodní Evropy. Tato publikace, na které se editorsky podíleli R. Baron (HÚ AV ČR), R. Madecki (MU) a J. Malicki (SEW UW), byla v roce 2017 nominována na prestižní Cenu Wacława Felczaka a Henryka Wereszyckého, udělovanou Polským sdružením historiků v Krakově za vynikající publikační počin v oboru dějin střední Evropy v 19. a 20. stol. Autorsky se na uvedených monografiích podíleli také jiní brněnští či s Brnem spjatí polonisté a slavisté – I. Pospíšil, K. Kardyni-Pelikánová, R. Buchtová, K. Barna Krawczyk, M. Páralová Tardy a M. Válková-Maciejewska.

Obě zmíněné publikace vznikly v rámci řešení dvou grantů Česko-polského fóra při Ministerstvu zahraničních věcí ČR, přičemž součástí řešení byla i dvoudenní mezinárodní interdisciplinární konference *Česká polonistická studia v Evropském kontextu* (Praha 2013), která byla uspořádána při příležitosti 90. výročí založení české univerzitní polonistiky a již provázel také VIII. sjezd Klubu absolventů a profesorů Východní letní školy Varšavské univerzity. Akce se účastnilo cca 120 filologicky, historicky a politologicky orientovaných badatelů z ČR, Polska, Běloruska, Estonska, Kazachstánu, Gruzie, Litvy, Maďarska, Německa, Rakouska, Ruska, Slovenska, Ukrajiny a USA.

V roce 2017 seminář spoluorganizoval historicko-filologický panel Česká polonistická studia (garanti panelu R. Madecki a R. Baron) v rámci 11. sjezdu českých historiků v Olomouci. V současné době se brněnští polonisté (R. Madecki je členem organizačního a programového výboru) podílejí na přípravě Kongresu českých polonistických studií, jenž je společným projektem českých univerzit (Univerzita Karlova, Masarykova univerzity, Univerzita Palackého v Olomouci, Ostravská univerzita, Univerzita Hradec Králové, Slezská univerzita), Historického ústavu AV ČR a Polsko-české vědecké společnosti. Cílem kongresu, který se uskuteční na podzim roku 2019 v Olomouci, Praze, Brně, Ostravě, Hradci Králové a Opavě, je nejen bilance českých polonistických bádání a zájmů, ale především konstituování polonistických studií jako interdisciplinární vědy o otázkách spjatých s Polskem a česko-polskými vztahy.

Brněnská polonistika udržuje pravidelné kontakty s jinými součástmi MU (PedF, FSS) i polonistickými (slavistickými) ústavy či katedrami mimo MU (UK, OU, UPOL, UHK). Kromě již zmíněné Varšavské univerzity spolupracuje i s jinými polskými akademickými pracovišti, a to na základě dohod o přímé spolupráci (Univerzita Adama Mickiewicze v Poznani, Vratislavská univerzita). Spolupráce v oblasti výměny studentů se uskutečňuje na základě osobních kontaktů vyučujících také s Jagellonskou univerzitou v Krakově. Studenti a pedagogové mohou vyjíždět také na studijní a přednáškové pobyty a letní školy polského jazyka a kultury na základě česko-polské mezivládní dohody. V případě letních škol jsou každoročně polonistům z MU přidělována

135 MADECKI, R a R. BARON. *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014.

136 MADECKI, R., R. BARON a J. MALICKI. *Czeskie badania nad Polską w konteście Europy Środkowej i Wschodniej*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

také místa na letních školách polského jazyka a literatury z kvóty, která je vyčleněna přímo pro potřeby zahraničních lektorátů polštiny. V současné době se však velká část mobility uskutečňuje především na základě smluv uzavřených v rámci programu Erasmus+ (Varšavská univerzita, Jagellonská univerzita v Krakově, Univerzita Adama Mickiewicze v Poznani, Vratislavská univerzita, Lodžská univerzita, Slezská univerzita v Katovicích, Gdaňská univerzita, Zelenohorská univerzita, Technicko-humanitní akademie v Bílsku-Bělé). Díky programu Erasmus+ se mohou na výuce brněnských posluchačů podílet i zahraniční odborníci, často významní představitelé jazykovědné či literárněvědné polonistiky. Naopak brněnští polonisté díky této podpoře přednášeli v Polsku, na Slovensku, ve Slovinsku či Litvě. I zájem studentů o pobyty v Polsku je poměrně velký, např. v letech 2013–2017 absolvovalo takový pobyt celkem 81 posluchačů. V každém semestru přijíždí studovat polonistiku do Brna také několik studentů z Polska či jiných evropských zemí.

Seminář západoslovanských jazyků a literatur spolupracuje také s mnoha institucemi z mimoakademické sféry. Cílem této spolupráce je především propagace polštiny, polské kultury a literatury. Mezi tradiční partnery patří spolek POLONUS – Klub Polski v Brně, Knihovna Jiřího Mahena v Brně a její polská partnerská organizace Knihovna Raczyńských v Poznani, statutární město Brno či Jihomoravský kraj. Vztahy s uvedenými institucemi jsou založeny především na úspěšném řešení společných projektů (Poláci v Brně a na jižní Moravě, 2008; Klíče k přáním v rámci Programu EU Evropa pro občany, 2008; Brána jazyků otevřená I–III v rámci projektu Česko-polského fóra, 2012, 2014, 2015; Brána jazyků otevřená 1918–2018 v rámci projektu Česko-polského fóra, 2018), dále na vzájemné podpoře aktivit a rozvoji partnerské spolupráce mezi Brnem a Poznaní a nově též Jihomoravským krajem a Lodžským vojvodstvím. Tyto aktivity podporuje také Velvyslanectví Polské republiky v Praze, Generální konzulát PR v Ostravě a Polský institut v Praze. Seminář se těchto akcí účastní většinou formou odborných i popularizačních přednášek, autorských besed, prezentací, překladů či v podobě spolupráce na publikačních výstupech. Z dalších významných akcí, do nichž byli zapojeni pracovníci i studenti semináře, lze uvést literární festival Měsíc autorského čtení (2011), jehož hlavními hosty byli autoři z Polska, příprava rozhlasových pořadů v rámci cyklu Polský rok na Vltavě (2014) či příprava prezentace Henryk Sienkiewicz známý i neznámý a organizace výstavy Henryk Sienkiewicz 1846–1916 v rámci Roku Henryka Sienkiewicze (2016). V roce 2019 se bude seminář podílet na osmém ročníku tradičních Dnů polské kultury v Brně.

Jak plyne z popisu pedagogické, badatelské, popularizátorské i kulturní činnosti Semináře západoslovanských jazyků a literatur při Ústavu slavistiky FF MU, brněnská polonistika úspěšně obhájila svou pozici mezi ostatními filologiemi na Masarykově univerzitě a stala se jedním z tradičních oborů, před nímž se zároveň otevírají další možnosti rozvoje, byť je stále co zlepšovat. Svou činností brněnští polonisté dokazují, že polský jazyk, literatura a kultura přinášejí mnoho zajímavých témat, a proto stojí za to věnovat jim systematickou pozornost. S ohledem na velikost Polska, jež patří do téhož středoevropského a evropského prostoru, nesmírnému bohatství jeho kultury i dynamickému rozvoji česko-polských vztahů a česko-polské hospodářské spolupráce je studium polonistiky v českém prostředí jistě prospěšné a potřebné.[137]

137 Po roce 1995 na brněnské polonistice kromě stávajících zaměstnanců působili: PhDr. Irena Hrabětová, CSc., prof. Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani dr. hab. Anna Gawarecka, Mgr. Bogumiła Suwara, Ph.D., Mgr. Monika Válková-Maciejewska, Ph.D., Mgr. Katarzyna Barna Krawczyk, Ph.D. a prof. dr hab. Krystyna Kardyni-Pelikánová, DrSc. (v doktorském studiu).

Slovenský jazyk a literatura

Ivo Pospíšil

V roce 1997–98 byl na Ústavu slavistiky z iniciativy prof. Iva Pospíšila, dr. Ireny Hrabětové a již zvěčnělých doc. Vlastimila Válka (1932–2019) a doc. Jarmily Bartákové (1933–2003) založen obor Slovenština ve všech třech formách studia – bakalářské, magisterské a doktorské. Obor pomáhali konstituovat slovenští vysokoškolští učitelé, mezi nimi prof. Juraj Dolník, pozdější docentka Mira Nábělková (za výuku slovenštiny jí na konci jejího působení, kdy odešla do Prahy, na návrh vedoucího Ústavu slavistiky byla udělena stříbrná medaile Masarykovy univerzity) a další. Řadu let tu vyučovala dnešní docentka Anna Zelenková (často koeditorka *Brněnských textů k slovakistice*, sama Slovenka a slovakistka) a její manžel prof. Miloš Zelenka poměrně dlouho tato česko-slovenská setkání spolu s vedoucím ústavu spoluorganizoval a často také koeditoval publikační výstupy.

Česko-slovenské konference, které se v souvislosti se založením slovakistiky v Brně pravidelně konaly od roku 1997, měly často ráz česko-slovensko-polsko-maďarsko-rakouský – to ovšem v době své největší konjunktury za všeobecné společenské euforie a touhy po spolupráci. V souladu se záměrně budovaným areálovým charakterem pracoviště, který vedoucí takto koncipoval od samého vzniku Ústavu slavistiky (1995), byla budována také brněnská slovakistika. Původním záměrem bylo kompletovat komplexní slavistický celek, udržet česko-slovenský vztah i po rozbití společného státu bez souhlasu občanů, byť dějiny a současný stav věcí ukazují, že soužití v jednom státě by asi nebylo možné. Nebudeme nyní spekulovat, co toto rozdělení přineslo nebo odneslo oběma nynějším státům, spíše však docházíme k tomu, že ani projekt slovenštiny v Brně nedosáhl všech svých cílů, i když se leccos podařilo. Jak čas běžel, bylo stále zřejmější, že Češi a Slováci, byť se tváří zcela jinak, své dějiny i současnost vlastně spíše nebo vůbec neznají a jak narůstala slovenská emigrace do České republiky obecně a do Brna zvláště, bylo to čím dál nápadnější. Tím se také měnilo i tradiční idylické chápání česko-slovenského vztahu, které někomu vyhovuje, ale nejen nic neřeší, ale přímo komplikuje budoucí vývoj.

Podpora slovenštině v Brně ze strany slovenských oficiálních míst byla od počátku slabá, sami slovenští kolegové se divili, proč slovenštinu v Brně vůbec pěstujeme, když to nemá žádný smysl. Ani v institucích tomu příslušných nebrali a neberou slovenštinu v Brně jako důležitou, spíše jako místní podivínství – nelze ji přece srovnat s tím, když se pěstuje v Neapoli, Boloni, Berlíně, Pekingu nebo třeba i jen v Bělehradě. Proto také v Brně nebyl nikdy žádný slovenský lektor, i když jsme se o to od počátku snažili. Naše snaha budila tedy spíše podiv podporovaný také faktem, že čeština se na Slovensku jako samostatný obor nepěstuje; v kombinaci s historií (5 studentů) existovala krátce na Univerzitě Komenského.

Brněnská slovakistika se budovala jako součást slavistiky, jako cizí filologie, ale současně jako obor s nadstandardním vztahem k domácímu prostředí. Ani na krátkou dobu zřízený Generální konzulát Slovenské republiky v Brně naší slovakistice nepomohl. To se poněkud obrátilo k lepšímu v době, kdy byl velvyslancem Slovenska v ČR spisovatel Ladislav Ballek (1941–2014). Jednou nám finančně přispělo Ministerstvo kultúry SR, když byl ministrem doc. Rudolf Chmel, jindy zase společnou akci organizovanou prof. Hviščem podpořilo Združenie slovanskej vzájomnosti, na knihy jednou přispěl slovenský prodejce v Brně, jindy zase fond Pro Slovakia, poté zase výtahy z příspěvků přetiskoval pražský česko-slovenský časopis *Zrkadlenie/Zrcadlení*, zásluhou M. Nábělkové na nás vždy zbylo jedno místo na letní škole v Bratislavě,

ale bylo to sporadické. Celkově byl vztah českých a slovenských oficiálních míst k brněnské slovakistice více než chladný. O to větší je zásluha těch, kteří pomáhali nebo alespoň projevovali kladný zájem, mezi nimi vedení Masarykovy univerzity a její Filozofické fakulty. V posledních letech podpořilo naše akce Literární informační centrum v Bratislavě; další vývoj je otevřený. Slovakistiku jsme jako samostatný obor – několik let po Praze – museli redukovat a nakonec zrušit, ale chceme ji v rámci možností uchovat širším slavistickém základě.

Kromě řady absolventů slovakistiky jako samostatného oboru v Brně zůstávají trvalejší hodnotou každoroční česko-slovenské konference.[138] Hned první se zúčastnily skutečné „hvězdy" oboru.

Spoluzakladatelka oboru, brněnská slovakistka Jarmila Bartáková (1933–2003) napsala studii o minulosti brněnské slovakistiky a zmínila zde řadu osobností: Aloise Gregora, medievistu Jana Vilikovského, jehož vztahy ke Slovensku není nutno dále vysvětlovat, Arna Nováka, Franka Wollmana, do roku 1928 docenta Komenského univerzity, ale slovakistiky se dotýkali i jiní: lingvisté Adolf Keller, František Trávníček, František Svěrák, Jaroslav Bauer, etymolog Václav Machek, literární vědci Josef Hrabák, Antonín Grund a Artur Závodský. Slovakistiku v Brně – tehdy ovšem nikoli jako samostatný obor – pěstovala – kromě Aloise Gregora – sama Jarmila Bartáková a literární vědec Vlastimil Válek. Juraj Dolník hovořil o slovenském postoji k bohemismům, zvěčnělý ředitel Slovanského ústavu v Praze Antonín Měšťan, před rokem 1990 politický emigré, později brutálně donucený z funkce odstoupit, se tu zabýval postavením slovakistiky v českých zemích, Jozef Hvišč zase literární komparatistikou, dále sem přispěli lingvista Milan Jelínek, historička a hungaristka Marta Romportlová, Miloš Zelenka, Ján Zambor pojednal o vztahu Jana Skácela k Slovensku, přispěli Tomáš Mazáč, Zuzana Stanislavová, Viera Žemberová, Anna Zelenková, Věra Linhartová a Dagmar Dorovská. Do druhého svazku přispěli – kromě předcházejících – také Anton Eliáš, Milan Pokorný, Mira Nábělková, Miroslava Slavíčková ze švédského Lundu z Ústavu slavistiky vedeného tehdy ještě prof. Ľubomírem Ďurovičem, Juliana Beňová.

138 Pro bibliografy a historiky oborů uvádíme svazky, jež byly publikačními výstupy brněnských česko-slovenských konferencí: POSPÍŠIL, I. (ed.). *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1998; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Slovakistika v české slavistice*. Brno: Masarykova univerzita, 1999; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta Filozofická, Ústav slavistiky, 2000; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Literatury v kontaktech (Jazyk – literatura – kultura). Brněnské česko-slovenské texty k slovakistice*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2002; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech (Meziliterárnost a areál). Brněnské texty k slovakistice IV.* Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2003; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česko-slovenské vztahy, Evropa a svět. Brněnské texty k slovakistice VI*. Brno: Slavistická společnost Franka Wollmana, Ústav slavistiky FF MU, 2004; POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Aktuální slovakistika. Brněnské texty k slovakistice VII*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2004; POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a A. ZELENKOVÁ (eds*). Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti). Brněnské texty k slovakistice VIII*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2005; POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a A. ZELENKOVÁ (eds*). Třináct let po/Trinásť rokov po. Brněnské texty k slovakistice IX*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2006; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Slovensko mimo Slovensko / Slovensko mimo Slovenska. Brněnské texty k slovakistice X*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2008; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Česko-slovenské reflexe: 1968 (Jazyk – literatura – kultura). Brněnské texty k slovakistice X*. Brno: Ústav slavistiky Masarykovy univerzity, Tribun EU, 2009; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010; POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). *Literární historiografie a česko-slovenské vztahy. Brněnské texty k slovakistice XIV*. Brno: Česká asociace slavistů, Ústav slavistiky FF MU spolu s Literárním informačním centrem v Bratislavě, Slavistickou společností Franka Wollmana a Středoevropským centrem slovanských studií, Tribun EU, 2011; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR a A. ZELENKOVÁ (eds). *Postmodernismus: smysl, funkce, výklad (Jazyk – literatura – kultura – politika). Brněnské texty k slovakistice XV*. Brno: Vydáno péčí Centra filologicko-areálových studií při Ústavu slavistiky FF MU, Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). Postmodernismus s pozadím. *Slavica litteraria*. *Supplementum*. 2012, X 15; POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). *Dominik Tatarka v souvislostech světové kultury (jazyk – styl – poetika – politika)*. Brno: Tribun EU, 2013; POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech (minulost a současnost)*. Brno: Tribun EU, 2014; POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). *Česká a slovenská poezie: Slovo a mlčení*. Brno: Česká asociace slavistů, 2015; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Poetika prózy v česko-slovenských souvislostech*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2016; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Český a slovenský kulturní a politický prostor (vzájemnost – nevzájemnost, vstřícnost – rezistence, ústup – expanze)*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2017.

V dalším, kontroverznějším, o vzájemnosti a nevzájemnosti najdeme příspěvky lingvisty Jána Doruľy, historika Františka Hejla, historičky-byzantoložky Lubomíry Havlíkové, Zuzany Kákošové, Miloslava Vojtecha, polonisty Jiřího Bečky, Márii Kusé, hungaristy a velvyslance České republiky v Maďarsku Richarda Pražáka a koryfeje české slavistiky Slavomíra Wollmana, jehož dětství bylo spjato s Bratislavou a vůbec se Slovenskem. V dalších svazcích jsou studie Edmunda Hleby, Ivana Dorovského, vídeňské bohemistky Gertraude Zandové, pravidelnými přispěvateli a koeditory byli Miloš Zelenka, Anna Zelenková, Milan Pokorný, později přispěla také dialektoložka Marie Krčmová, Tibor Žilka, Ludvík Štěpán, maďarský slovakista István Käfer, Libor Pavera, Krisztián Benyovszky, František Všetička, který se poté zúčastňoval takřka každého zasedání.

V dalším svazku o střední Evropě a souvislostech česko-slovenských vztahů najdeme také příspěvky Valéra Mikuly, Pavla Koprdy, Petra Káši, Natálie Kiseljovové, Drahomíry Vlašínové, Hany Hlôškové, Alexeje Mikuláška, jinde zas historiků Dagmar Blümlové, Josefa Blümla a Bohumila Jirouška, Zbyňka Holuba, Jaroslava Džoganíka, koryfeje slovenské rusistiky Andreje Červeňáka, Silvie Laukové, Evy Čulenové, Svitlany Pachomovové, Sergia Bonazzy (Verona), Lubomíra Machaly, Hedvigy Kubišové, Pavla Žiga, Jany Skálové, Věry Pospíšilové, Kataríny Hincové, Emílie Nemcové, Mariany Vargové, dále Vladimíra Biloveského, Evy Kúchové, Anny Krulákové, Oľgy Orgoňové, Marie Sobotkové, Jiřího Fialy, Ivany Dobrotové, Evy Schwarzové, Ivana Šuši, Márie Bátorové, Mártona Bekeho, Daniela Bíny, Ladislava Čúzyho, Marty Keruľové, Petra Kučery, Antona Pokrivčáka, Petra Ženucha, Jany Němcové, Natálie Muránské, Adama Koly, Antona Baláže, Dany Podracké, Hany Voisine-Jechové (Paříž), Oľgy Kovačičové, Květuše Lepilové, Andreje Ferka, Judith Göröszdi, Marty Pató, Magdolny Baloghové, Jany Waldnerové, Zbigniewa Trzaskowského, Marty Součkové, Jaroslava Vlnky, Milana Konečného, Marcela Pileckého, Mariána Kamenčíka, Sándora Tótha, Michaely Soleiman pour Hashemi, Kataríny Kucbelové, Agnieszky Janiec-Nyitrai, Marcely Mikulové, Jarmily Doubravové, Viliama Marčoka, Daniela Kováčika, Petra Oravce, Petra Naščáka, Martina Boszoráda, Juraje Vaňka, Dagmar Inštitorisové, Antonína Vaška, Patrika Šenkára, Igora Hochela, Ondreje Sliackého, Jána Gallika, Vladimíry Válkové, Tibora Ferka, Marcely Antošové, Vladimíra Palkoviče, Petry Kaizerové, Jiřího Poláčka, Jany Kostincové, Dany Hučkové, Ester Novákové, Mariany Hraškové, Lenky Szentesiové, Jany Kuzmíkové, Ľudmily Ozábalové, Miroslava Chocholatého, Lenky Paučové, Petra Keresztese, Hany Guzmické, Vladimíra Křivánka, Davida Kroči, Vladimíra Petríka, Daniely Humajové, Marty Germuškové, Evy Faithové, Zuzany Bakošové-Hlavenkové, Elišky Gunišové. A to jsme nevyjmenovali všechny.

Konferencí se zúčastňovali a do svazků přispěli nejen slovakisté a bohemisté, ale také hungaristé, polonisté, rusisté, anglisté, medievisté, literární kritici a sami spisovatelé, byli zde Peter Jaroš, Ladislav Ťažký, Ladislav Ballek aj.; Milan Rúfus měl přijet v prosinci 2009, ale omluvil se kvůli přípravě oslavy kulatých narozenin – bohužel jsme ho už později přivítat nemohli. Byli zde odborníci ze Slovenska, Rakouska, Maďarska, Polska, Itálie, Francie, Švédska – to bylo v době největšího rozmachu. Byli zde také badatelé různých názorů vědeckých a politických; to vše časem odplynulo, jak se vyhraňovaly „frontové linie“. To všechno je zajímavým dokladem vývoje české a slovenské slavistiky a česko-slovenských vztahů, ale v proslulém čtyřúhelníku i vztahů česko-slovensko-polsko-maďarských je to také zrcadlo osobních vztahů a jejich změn a posunů. A jsou tu myšlenky, z nichž některé jsou důležité i dnes.

Brněnské česko-slovenské konference (je to označení, které nezahrnuje pojem „slovakistické“, neboť jejich účastníci nebyli jen slovakisté a tematika akcentovala jejich areálovost) jsou výraznou součástí česko-slovenských vztahů ve 20. a 21. století. Byla v nich od počátku teleologičnost, intencionalita, zřetelná reflexe a autoreflexe. Nejen setkávání a střetávání při nějaké příležitosti, ale zcela záměrná činnost – a navíc – záměrně kritického rázu a to je v případě neustávající delikátnosti slovensko-českých vztahů dodnes raritní. Tedy vědomí opouštění a opuštění idylických nepravd, retušujících složitosti těchto vztahů, o stále větším přátelství, ale vskutku

kritické pronikání k často hořkým problémům minulosti, ale i současnosti a hlavně úporná snaha se lépe poznat. I když ještě nelze říci, nakolik byla tato snaha úspěšná.

Jsou tedy svazky *Brněnských textů k slovakistice* důležitou součástí mezinárodní slovakistiky, česko-slovenských vztahů, také příspěvkem k metodologii lingvistiky, literární vědy a komparatistiky. Ukazují na seriózní bádání, jež česko-slovenský vztah přesahuje. Konferencí a jejich publikačních výstupů se zúčastňovaly špičky české, slovenské i jiné lingvistiky, literární vědy, kulturologie, historie a dalších humanitních a sociálních věd. Nelze si představit, že by taková dlouhá a bohatá tradice, která zachytila podstatu problematiky a neposlední řadě i generační střídání a pohyb, mohla být ignorována.[139]

139 O brněnské slovakistice – kromě uváděných sborníků, viz: POSPÍŠIL, I. *Slovakistické reflexe*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2017; POSPÍŠIL, I. Dlhá a bohatá tradícia. História a kľúčové problémy brnianskych česko-slovenských konferencií (1997–2017). *Slovenské pohľady*. 2018, č. 3, s. 27–33.

Nové počátky brněnské sorabistiky[140]

Ivo Pospíšil

Někdy v polovině 80. let 20. století jsem se z popudu tehdejšího děkana Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, známého odborníka na stylistiku, autora řady vysoce odborných i populárních knih o češtině a guru řady dnes slavných českých lingvistů, dnes již většinou záměrně zapomenutého, prof. Jana Chloupka (1928–2003) zúčastňoval konferencí pořádaných česko-německou komisí (ČSSR – NDR) ve východním Berlíně. Na jedné z nich jsem poznal známého lužickosrbského historika a literárního historika Pětra Malinka (Peter Mahling, 1931–1984), mimo jiné editora Sebraných spisů J. Barta Ćišinského.

Malink trpěl iluzemi poválečných lužickosrbských vlastenců odchovaných českými institucemi v Rumburku (dnes tam mají jiné problémy) a České Lípě, že se Srbové musí rozmnožovat, aby uchovali národ, a proto měl velký počet dětí: většinou hovořily německy a on sám na dveřích svého budyšínského bytu měl cedulku s německým zněním svého jména a příjmení. Malink byl jedním z posledních lidí již v podstatě vymřelé generace, která ještě uměla česky. Nad tím jsem se – za zády s úvahami o smrti jazyka a národa z pera Pavla/Paula Eisnera – vážně zamyslel.

V jedenáctém čísle *Česko-lužického věstníku* z listopadu 1998 jsem si v osobních zprávách povšiml dvou oznámení: sedmdesátin hudebního skladatele a hudebního vědce Jana Rawpa (od něho mám gramofonovou desku jeho originálních skladeb s věnováním) a smrti Katy Malinkowé, vdovy po Pětru Malinkovi. To mě přivedlo k napsání malé vzpomínky.[141] Tam jsem psal, jak to v mé paměti rozehrálo souvislosti mých vztahů k Lužici z počátku 80. let. Seznámení s dr. Pětrem Malinkem se tedy odehrálo ve východním Berlíně: bylo to po diskusi, kde bylo středem pozornosti v té době a snad ani teď nepříliš oblíbené téma tzv. malých a velkých národů. Pětr Malink si povšiml mých názorů a pozval mě na oběd do české restaurace na Leipziger Strasse. Po pravdě řečeno: ty názory se týkaly především národů bývalého SSSR. Viděl jsem, že to nějaké ostražité ideology docela zaujalo, ale taky Pětra Malinka: jeho ovšem kladně. Sám si mi posléze stěžoval na měnící se vztahy tehdejších představitelů NDR k Lužickým Srbům, na omezování škol apod.: prostě na to, co se v jiných kulisách a kostýmech opakuje dodnes včetně některých odborných studií, o nichž se v minulosti i v současnosti diskutuje. Pak už následovalo pozvání do Budyšína do ústavu akademie věd a Koła srbských spisovatelů. Jednu cestu jsem podnikl s manželkou a s manželi Suchých – Josef Suchý, básník a překladatel z němčiny a lužické srbštiny tehdy slavil kulaté jubileum a Koło mu uspořádalo velké ovace. Tam jsem přednesl referát o vztahu Suchého básnické a překladatelské tvorby, který pak vyšel v časopisu *Lětopis*. Měl jsem i přednášku v akademii věd o literárních žánrech.[142] Seznámil jsem se tu také s hudebním skladatelem Janem Rawpem (1928–2007) a spisovatelem Jurijem Krawžou (1934–1995). Zdálo se, že

140 Viz sborník a naši stať: POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; *Ztrácející se paměť, mizející svět aneb Několik personalistických leptů česko-lužickosrbských z nedávné doby*. In: POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 21–27.

141 Viz POSPÍŠIL, I. Vzpomínky na Lužici. *Česko-lužický věstník*. 1999, IX, 1, s. 2–3.

142 O J. Suchém a Lužici viz studie: Básník Josef Suchý a jeho překlady z lužickosrbské literatury. *Lětopis Instituta za serbski ludospyt*. 1984, roč. 31, č. 1, s. 87–92; *Josef Suchý mezi idylou, elegií a kronikou*. In: *Černá a bílá pravda. Josef Suchý (1923–2003)*. Brno: SvN Regiony, 2004, s. 21–28.

nadějná spolupráce s Pětrem Malinkem a jeho ženou a dílem i jeho dětmi, pokud jsem je vůbec stačil tehdy všechny poznat, bude zdárně pokračovat – nabízelo se široké pole vzájemných kontaktů a Pětr, s nímž jsem se spřátelil, byl plný nadějí: nabízelo se mu studium ve Spolkové republice i jinde. Tomu však zabránila jeho nečekaná nemoc a smrt (1984).

Po vzniku Ústavu slavistiky FF MU jsem si vzpomněl na mladého, nadějného chlapce France Šěna/Schöna, jenž se stal mezitím ředitelem Letní školy sorabistiky. Tam jsem nejprve vyslal brněnskou doktorandku, rusistku a germanistku Helenu Filipovou, která potom nabízela první úvody do sorabistiky pro brněnské slavistické zájemce, a v tom bylo potom pokračováno): to byl první kontakt, po němž následovaly další – a vydaly své plody, i když jinde. Mezi nimi to byli dnešní pěstitelé brněnské sorabistiky Josef Šaur a Petr Kalina, kteří se již na Lužici dívají v duchu brněnských areálových studií z širšího pohledu jazykově literárního i muzikologicko-folkloristického a konají pro studenty nejen pravidelné úvody do sorabistiky, angažovali se v redakci *Česko-lužického věstníku*, který vydává Společnost přátel Lužice, ale také jednou ročně pořádají pravidelné studentské exkurze do Lužice, především do Budyšína a jeho okolí. Tak tedy začal obnovený zájem brněnské slavistiky o sorabistiku poté, co zde kdysi působil sorabista JUDr. Karel Kyas (1881–1958), dlouholetý místopředseda a posléze předseda brněnské pobočky Česko-lužického spolku „Adolf Černý" (do roku 1928, zabýval se také zkoumáním Hlučínska a jeho slovanské populace) a který publikoval nejen ve *Věstníku Matice opavské*, v časopise katolické pravice *Řád*, ale také v *Lětopisu Institutu za serbski ludospyt* v Budyšíně (šlo o studii *Lužičané v Olomouci* z roku 1955 a hornolužicky napsanou práci o dolnolužickém humanistovi W. Kriegerovi z téhož roku aj.). Přetrženou nit se mi podařilo navázat i tím, že jsem budoucího docenta a profesora, který nejprve dálkově vystudoval češtinu a polštinu, později externího doktoranda a doktora, brněnského novináře a spisovatele Ludvíka Štěpána, jehož jsem v roce 1997 navrhl přijmout a přijal na na Ústav slavistiky nejprve externě, později i interně, pověřil vedením západoslovanského semináře a současně péčí o sorabistiku, což potom přineslo další plody. Bohužel se to výrazněji neprojevilo např. v lexikografické a jiné aktivitě, ale to se nyní mění k lepšímu, o čemž svědčí i vydání komplexněji pojaté knihy o Lužických Srbech, když už tradiční literárněhistorické výklady – jakkoli užitečné – se již poněkud přežily.[143]

Sorabistika v podobě úvodních lekcí a širších souvislostí zůstává součástí konceptu brněnské slavistiky.

143 Viz náš úvod: *Materiály z dějin a současnosti areálu Lužice a Lužických Srbů. Dílna, sonda a emblém skeptické vize*. In: ČERMÁK, R., G. MAIELLO. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů. Středoevropské centrum slovanských studií*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, s. 5–6.

Filologicko-areálová studia

Ivo Pospíšil, Josef Šaur

Ústav slavistky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity nabízel v posledních dvou desetiletích širokou paletu oborů, kterých existovalo před jejich současným slučováním do studijních programů na dvě desítky. K nejmladším z nich patřila Filologicko-areálová studia (FAS). Ta vznikla již na konci 90. let 20. století jako doktorský studijní obor, který zprvu nesl název Teorie areálových studií později změněný na Filologicko-areálová studia. O desetiletí později (v akademickém roce 2009/2010) se FAS otevřela i zájemcům o bakalářské a navazující magisterské studium.

FAS vycházela z propojování filologických a sociálních disciplín, avšak nenavazovala pouze na areálová studia jako taková, jak je známe ze západních sociálních věd, ale jejich kořeny byly výrazně hlubší. Východisky brněnského areálového přístupu k filologii byl projekt integrované žánrové typologie, brněnské pojetí literární komparatistiky a genologie výrazně spojené s osobností Franka Wollmana, výzkum zvláštních meziliterárních společenství týmu Dionýze Ďurišina a ovšem areálové koncepce, jejich počátek ovšem neleží v amerických areálových studiích, ale ve středoevropském pojetí slavistiky jako disciplíny od samého počátku areálové, byť tuto skutečnost nezdůrazňovala ve svém pojmenování.[144] Už od počátku byl v brněnské koncepci kladen důraz na filologické jádro, ostatně proto byl zvolen název FAS. Lví podíl na vzniku oboru a jeho formování měl Ivo Pospíšil, který pro jeho prosazení vyvinul nemalé úsilí. Dále u počátků oboru stáli odborníci z FF MU (pracovníci na Ústavu slavistiky, např. Jiří Gazda), vyučující z tehdy ještě mladičké Fakulty sociálních studií MU a také badatelé ze zahraničí (Reinhard Ibler, Mária Kusá ad.). Tým, který pod vedením Iva Pospíšila FAS dále rozvíjel a zajišťoval jejich chod, se postupně proměňoval a rozšiřoval; připojil se k němu z Prahy dojíždějící Milan Pokorný a také Josef Šaur, který měl na starosti organizační stránku oboru.

V doktorském studiu bylo propojení filologických a sociálních věd na areálovém principu hlubší, v magisterském a bakalářském studiu se silněji odrážela slavistická a komparatistická tradice pracoviště. Obor byl koncipován tak, že bořil (ovšem nijak konfrontačně) zažitou představu, že areálová studia musí být disciplínou téměř výhradně politologicky orientovanou s převahou sociálních věd, v níž humanitní složka hraje zcela vedlejší pomocnou roli.[145] Navíc navazování na domácí badatelské tradice bylo opodstatněné i s ohledem na teritoriální vymezení

144 Velké množství literatury ke koncepci filologicko-areálových studií shrnul Ivo Pospíšil, viz POSPÍŠIL, I. Problém tzv. syntetických oborů a předmětů ve filologii obecně a slavistice zvláště (Pohled do nedávných dějin i současnosti). *Novaja rusistika: Supplementum*. 2013, 6, s. 63–73.
Na tomto místě proto připomínám jen výběrově zcela signifikantní a zásadní práce ke koncepci brněnských filologicko-areálových studií: POSPÍŠIL, I., J. GAZDA a J. HOLZER. *Integrovaná žánrová typologie: (komparativní genologie): projekt, metodologie, terminologie, struktura oboru, studie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Areál – sociální vědy – filologie.* Brno: Kabinet integrované žánrové typologie, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2002; POSPÍŠIL, I. *Co je to areálový výzkum. Cíle, metody, problémové okruhy, tendence a příklady.* In: HORYNA, B. a J. KROB. (eds). *Cesty k vědě. Jak správně myslet a psát*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 90–108; POSPÍŠIL, I. Areál a jeho vztahy. *Novaja rusistika*. 2009, 2, s. 70–78; POSPÍŠIL, I. *Minulost a současnost areálů: strategie a klíč k dnešku.* In: POSPÍŠIL, I. (ed.). *Areálová slavistika a dnešní svět. Monografie z filologicko-areálových studií*. Brno: Česká asociace slavistů. Tribun EU, 2010, s. 389–402.

145 Srov. např. heslo teritoriální studia na české verzi wikipedie. [on-line]. [cit. 2018–03–20]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Teritori%C3%A1ln%C3%AD_studia.

badatelské a pedagogické zaměření oboru, tj. orientace na Rusko a slovanský svět. FAS tak lze chápat spíše jako inovativní návrat ke slavistickým kořenům a jejich další rozvíjení než zavádění něčeho zcela nového.

Širší slavistický kontext se odrážel i v uspořádání kurikula samotného oboru. Studenti museli zvládnout dva slovanské jazyky ze dvou slovanských areálů. Kromě propedeuticky a obecně zaměřených společných povinných předmětů si studenti volili předměty z nabídky povinně volitelných kurzů, a to především tak, aby získali ucelené znalosti o zvoleném areálu, což ovšem ani nevylučovalo volbu s ohledem na vlastní zájmy a profilaci. Zatímco bakalářské studium bylo charakterizováno volnějším kurikulem a větším množstvím povinně volitelných předmětů, navazující magisterské studium pak předpokládalo, že se student bude soustředit na jeden ze zvolených slovanských areálů a bude v něm cíleně prohlubovat své znalosti.[146]

Doktorský program byl podpořen několika granty Vzdělávací nadace Jana Husa a dalšími, které umožnily detailněji propracovat metodologii areálových studií jako takových, od samého počátku orientovaných na filologické jádro jako pevné východisko. Lze konstatovat, že brněnská škola areálových studií vypracovala metodologii areálových studií, chápaných skutečně interdisciplinárně jako kompaktní věda s filologickým východiskem, nejpodrobněji a z různých hledisek, včetně silných a slabých stránek nového oboru.

I když se areálová studia prosadila – přes odpor tradicionalistů – dokonce oficiálně i v Praze (kde se jimi ovšem zabývali prakticky i předtím), kde je dnes zaštiťují spíše historikové, objevují se „spásné pochybnosti". Negativní hodnocení areálových studií bývá spínáno s tím, že to může být nový „odpadkový koš", to jest oblast, kam se všechno svede, aniž by to vedlo k nějakému novému poznání, tedy že tento obor nemá vlastní vymezení, hranice a předmět bádání. Není to nic nového, neboť nové či staronové obory své hranice a definice teprve „za pochodu" hledají. Zmíněné nebezpečí je reálné a různá odborná setkání mají diskusním způsobem směřovat k hledání těchto hranic, aniž bychom je a priori stanovovali. Takto postupuje např. politologie, odvozovaná u nás často z historiografie a z political science americké a německé (dříve Staatswissenschaft), gender studies, ekologie apod. Důraz na prostorové (spaciální, zónové) vztahy není nový (Gaston Bachelard, Mircea Eliade, Michail Bachtin), ale je tu zdůrazněn – oproti poetologii a chronotopičnosti – aspekt sociologický a politologický.

S hranicemi nové vědní disciplíny a jejím rozpětím je spojen i problém disciplinarity a interdisciplinarity, tedy hledání onoho průniku, jenž bude vlastním okruhem nového oboru. Říká se tomu někdy „řemeslo", to znamená znalost základních „grifů", které dobře známe z věd přírodních, technických, ale i exaktních a humanitních. Z tohoto hlediska se hyperbolicky uvádí, že tyto nové obory jsou „podvod", tedy že jejich absolventi umějí vlastně „všechno a nic", že jejich nový obor nemá přesněji vymezený předmět a mechanicky vymezené minimální penzum toho, co se s oborem obvykle ztotožňuje (souhrn charakteristických, poněkud mytizovaných znalostí, které se tradují např. v matematice, fyzice, medicíně, filologii apod.) – s tím jsou spojeny i klíčové předměty. To souvisí s poměrem filologického a sociálněvědního studia v areálových oborech. V brněnském provedení je to dáno již tím, že jde o filologicko-areálová studia, tj. v podstatě o transcendenci filologie, která je východiskem i jádrem oboru: areálovost je v tomto pojetí nikoli mechanickou syntézou nebo „roztokem" filologie a sociálních věd, ale přirozeným přesahem filologie.

Nutno se vyhnout módnosti areálových studií, tedy nekritického zdůrazňování všeho, co s areálem souvisí, naopak vše relativizovat právě vztahem čili relací k jiným pojmům a koncepcím. Jde zejména o vztahy (filologicko-)areálových studií k sociálním vědám, vizualizaci, polské-

146 O kurikulu oboru podrobněji srov. ŠAUR, J. *Filologicko-areálová studia: zkušenosti a perspektivy.* In: PAVERA, L., I. POSPÍŠIL et al. *Filologie, areál a praxe: Inovativnost v současných filologických oborech. Sv. II*. Praha: Verbum, 2013, s. 24–31.

mu pojetí ikonosféry, teorii literárních dějin, imagologii, dialogu kultur a kulturologii, virtuální autenticitě, trivialitě aj.[147]

V rámci filologicko-areálových studií se analyzovaly hlavně smíšené slovansko-neslovanské areály, tj. střední Evropa, východní Evropa a Balkán a důrazem na slovanský prvek. Mimořádné postavení měla střední Evropa.[148] Té byly věnovány nejen kongresy českých slavistů, ale i speciální mezinárodní konference.[149]

Rozvoj oboru podpořilo i několik grantů, z nichž jmenujme především projekt *Další vzdělávání pracovníků v oboru filologicko-areálových studií* financovaný z fondů EU.[150] Projekt probíhal od srpna 2009 až do července 2012 v celkové schválené finanční výši 3,1 mil. Kč a zaměřoval se především na vzdělávání akademických pracovníků. Těm byly určeny krátkodobé studijní stáže na zahraničních pracovištích a centrech s podobným vědeckovýzkumným zaměřením, kde bylo možné získat další informace, metodologie a postupy a konfrontovat je s tím, čeho bylo dosaženo na mateřském pracovišti. Nově nabyté znalosti pak zapojení pracovníci prezentovali v rámci přednáškových cyklů, workshopů a seminářů, kterých se účastnili i zájemci z dalších akademických pracovišť.[151] Atraktivitu a vzdělávací dopad těchto akcí zvyšovala účast celé řady zahraničních odborníků v oblasti areálových a filologických disciplín. Přednášky, workshopy a semináře nebyly určeny výhradně akademickým pracovníkům, ale mohli se jich účastnit (a také se účastnili) i studenti. Jedna z aktivit projektu se zaměřovala i na práci se středoškolskými studenty. Pro ně byly pořádány popularizační přednášky, vědomostí soutěže a soutěž o nejlepší studentskou odbornou práci. Projekt tedy sloužil i k popularizaci oboru a jeho aktivit mezi budoucími vysokoškolskými studenty.

Vznikem FAS se vyplnila určitá mezera v nabídce studia, což se odrazilo i na zájmu uchazečů. Obor byl ostatně v bakalářském a magisterském studiu otevřen v době, kdy na univerzitu přicházely silné populační ročníky. Zájem o oba zmíněné studijní stupně byl takový, že se během čtyř let staly FAS co do počtu studentů třetím největším oborem na Ústavu slavistiky FF

147 Viz některé studie a recenze I. Pospíšila: *Několik úvah o dialogu obecně a o dialogu kultur zvláště a o jejich místě v literární vědě*. In: *Dialog kultur II*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2003, s. 7–19; *Filologicko-areálová studia, evropský projekt na Ústavu slavistiky v Brně a jejich souvislosti*. In: PŮŽA, M. a J. KONEČNÝ. (eds). *Dialog kultur VI*. Brno: Katedra slavistiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, Tribun EU, 2011; Různé aspekty ikonosféry. *Slavica litteraria*, 2003, X 6, s. 187–188; *Trivialita a hledání virtuální autenticity jako nového dialogu*. In: *Dialog kultur IV*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007, s. 21–27.

148 Viz komplexní studie I. Pospíšila v pracích: *Střední Evropa a Slované (Problémy a osobnosti)*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2006; *Central Europe: Substance and Concepts*. Nitra: Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Central European Studies, 2015.

149 POSPÍŠIL, I. (ed). *Klíčové problémy slovanských areálů*. Brno: Univerzita třetího věku, Masarykova univerzita, 2009; POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a L. PAUČOVÁ (eds). *Klíčové problémy současné slavistiky*. Brno: Česká asociace slavistů, Jan Sojnek – Galium, 2017; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2002; POSPÍŠIL, I. a M. MOSER (eds). *Comparative Cultural Studies in Central Europe*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2004; POSPÍŠIL, I., M. MOSER a S. M. NEWERKLA (eds). *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2005; POSPÍŠIL, I. (ed.). *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015.

150 O projektu více srov. ŠAUR, J. Brněnská slavistika a evropské programy. *Novaja rusistika*. *Supplementum*. 2013, 6, s. 47–54.

151 Příspěvky přednesené na workshopech a seminářích byly publikovány v sedmi samostatných svazcích: POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Sorabistika – metodologie: zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Nosné tradice české slavistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I., R. MADECKI et al. *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR, A. ZELENKOVÁ (eds). *Postmodernismus: smysl, funkce a výklad (Jazyk – literatura – kultura – politika)*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): jazyk – literatura – dějiny kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

MU.[152] Na druhou stranu se záhy ukázalo, že nastupující studenti mají zájem hlavně o ruštinu a východoslovanský areál, zatímco středoevropský areál se potýkal s nedostatkem zájemců. Poměr v zastoupení obou areálů na počtu studentů dospěl až k číslu 9:1. Část zájemců tak využívala skutečnosti, že šance na přijetí na FAS byly vyšší než na rusistických oborech, a přihláškou na FAS si ulehčovali cestu k ruštině. To také vedlo v posledních dvou třech letech, kdy došlo k razantnímu propadu zájemců o studium z nástupu důvodu slabých populačních ročníků, k velkému snížení počtu studentů FAS, neboť zájemci o ruštinu se hlásili téměř výhradně na obory Ruský jazyk a literatura a Ruština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu.

V současné době se pomalu uzavírá jedna kapitola v existenci FAS na brněnské slavistice. Jednotlivé slavistické obory jsou v souladu s novou legislativou a akreditačními pravidly přeměňovány, tj. především slučovány do nových studijních programů a částečně se mění i jejich kurikulum. FAS v bakalářském a magisterském stupni již pokračovat nebudou. Ovšem jejich přítomnost na ústavu bude zachována. V chystaném programu Ruská studia je jeden ze studijních plánů koncipován jako rusistika s širším slavistickým přesahem a jeho podoba by měla odpovídat preferencím zájemcům o FAS. Především však zůstane zachováno doktorské studium FAS, které bude pokračovat v modifikované podobě dle nových akreditačních požadavků. Stále by však mělo zachovávat propojování filologických a sociálních věd na areálovém přístupu, vycházejícím ze slavistické a komparatistické tradice pracoviště.

152 Největším oborem co do počtu studentů na Ústavu slavistiky FF MU byl v roce 2012/2013 Ruský jazyk a literatura (151 studentů v bakalářském a navazujícím magisterském studiu), následovaný oborem Ruština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu (obor má pouze bakalářský stupeň; 85 studentů). FAS tehdy měla 61 studentů.

Obrazová příloha

Tradice

František Kautman (1927–2016) a Slavomír Wollman (1925–2012) v kavárně Slavia
Zdroj: Archiv Iva Pospíšila

Prof. Ivo Pospíšil s prof. Hanou Voisine-Jechovou v Paříži, podzim 2007
Zdroj: Archiv Iva Pospíšila

Prof. Ivo Pospíšil a Michel Aucouturier, Paříž 2007
Zdroj: Archiv Iva Pospíšila

Momentka ze zasedání Mezinárodního komitétu slavistů v Záhřebu, říjen 2001
Zdroj: Archiv Iva Pospíšila

Současnost

Proděkan pro zahraniční vztahy doc. Tomáš Pospíšil a vedoucí Ústavu slavistiky prof. Ivo Pospíšil na zahájení Česko-slovenské konference v prosinci 2016
Zdroj: Archiv Iva Pospíšila

Účastníci Česko-slovenské konference
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Kolokvium Slavistika v současném světě, září 2015
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Diskuse účastníků kolokvia Slavistika v současném světě
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Zasedání Slavistické společnosti Franka Wollmana
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Sborník k 70. narozeninám prof. Jiřího Fialy
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Ocenění doc. Květuše Lepilové Slavistickou společností Franka Wollmana
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Konference Hodnoty v literatuře a umění III v roce 2016
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Prof. Danuše Kšicová uvádí jednu ze sekcí konference Hodnoty v literatuře a umění III
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Účastníci konference Hodnoty v literatuře a umění III
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Kolokvium věnováno životu a tvorbě ruského spisovatele N. S. Leskova, podzim 2017
Zdroj: Archiv Lenky Paučové

Prezentace doc. Galiny Kosych na Kolokviu o N. S. Leskovovi
Zdroj: Archiv Lenky Paučové

Úvodní slovo vedoucího Ústavu slavistiky na konferenci Ukrajinistika v minulosti, přítomnosti a budoucnosti
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Prof. Stanislav Žaža na zahájení konference
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Momentka z konference ukrajinistů
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Účastníci konference Ukrajinistika v minulosti, přítomnosti a budoucnosti
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Účastníci konference Ukrajinistika v minulosti, přítomnosti a budoucnosti
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Pokonferenční setkání
Zdroj: Archiv Halyny Myronové

Polonisté v Divadle Polárka
Zdroj: Archiv Renaty Buchtové

Polonisté uvádějí polské autory v rámci Měsíce autorského čtení v roce 2011
Foto: David Konečný

Tradiční polonistický vánoční večírek na Skleněné louce s programem a zpíváním koled
Foto: Renata Buchtová

Publikační činnost pracovníků a doktorandů Ústavu slavistiky
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Pořadatelé VII. balkanistického symposia konaného v roce 2016
Zdroj: Archiv Václava Štěpánka

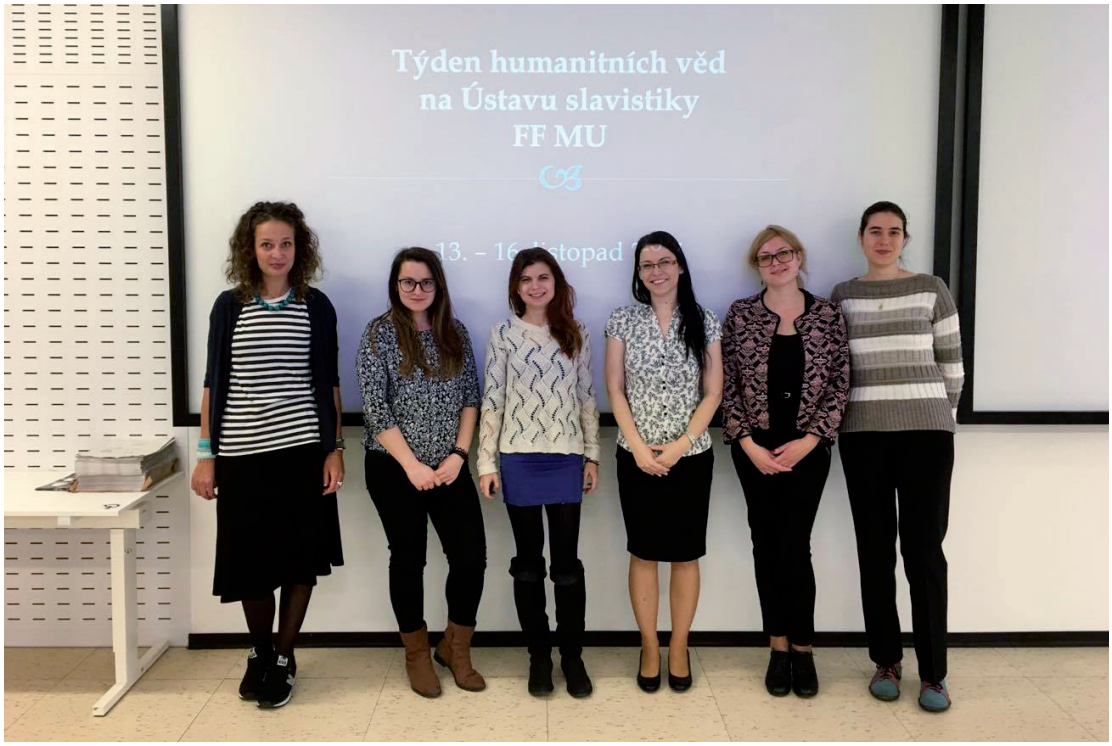
Prof. Ivan Dorovský přednáší na VII. mezinárodním balkanistickém symposiu
Zdroj: Archiv Václava Štěpánka

Konference doktorandů Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace I, podzim 2015
Zdroj: Archiv Lenky Paučové

Doktorandka Ústavu slavistiky Lenka Paučová přednáší o F. M. Dostojevském
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Doktorandi Ústavu slavistiky na Týdnu humanitních věd, podzim 2017
Zdroj: Archiv Lenky Paučové

Společná fotografie pracovníků Ústavu slavistiky přibližně z roku 2011
Zdroj: Archiv Ústavu slavistiky

Prameny a seznam relevantní literatury

Zdroje použitých fotografií

Osobní archivy pracovníků a doktorandů Ústavu slavistiky FF MU, jmenovitě:

prof. PhDr. Iva Pospíšila, DrSc.

prof. PhDr. Josefa Dohnala, CSc.

doc. PhDr. Václava Štěpánka, Ph.D.

doc. Halyny Myronové, CSc.

Mgr. Renaty Buchtové, Ph.D.

Mgr. Elišky Gunišové

PaedDr. Lenky Paučové

Následující soupis není bibliografií pracovníků Ústavu slavistiky; jde pouze o vybrané publikace, které mají vztah k vývoji a k některým oblastem vědeckého výzkumu ústavu.

Ústav slavistiky: východiska a perspektivy

GUNIŠOVÁ, E. a J. ŠAUR (eds). *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

KÄFER, I. a I. POSPÍŠIL (eds). *Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské vztahy*. Segedín: Gerhardus, 2012.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Problémy slovakistiky v zrcadle areálové filologie*. Brno: Tribun EU, 2010.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Slované a Evropa na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Východiska – koncepce – výhledy*. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Generační konflikt ve slovanských literaturách a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR. *Střední Evropa jako kulturní průsečík a Slované: tradice – perspektivy – úskalí (několik vybraných okruhů)*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2011.

POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

ŠTĚPÁNEK, V. (ed.). *Velká válka a areálové souvislosti. Kultura, literatura a kulturní historie slovanských národů*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

Komplementární exkurs: k metodologii brněnské filologické/literárněvědné rusistiky a ukrajinistiky

BURIAN, J. *Stanovlenije i razvitije žanra romana v tvorčestve Maksima Gor'kogo. Monografija*. Eds: Marina Urtminceva, Ivo Pospíšil. Nižnij Novgorod: Izd. Nižnegorodskogo gosuniversiteta, 2017.

DOHNAL, J. *Povídková tvorba Leonida Nikolajeviče Andrejeva*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

DOHNAL, J. *Proměny modelu světa v ruské próze na přelomu XIX. a XX. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

DOHNAL, J. *Russkaja „malaja proza" rubeža XIX-HH vekov v kontekste izučenija jevropejskich modelej mira*. Nižnij Novgorod: Izd. Nižegorodskogo gos. universiteta im. N. I. Lobačevskogo, 2014.

GAZDA, J. *Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

GAZDA, J. a I. POSPÍŠIL. *Proměny jazyka a literatury v současných ruských textech*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

GAZDA, J., I. POSPÍŠIL a J. HOLZER. *Integrovaná žánrová typologie: (komparativní genologie): projekt, metodologie, terminologie, struktura oboru, studie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

KRHOUN, M. *Básnické dílo Jurije Feďkovyče*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1973.

KŠICOVÁ, D. *Od moderny k avantgardě: rusko-české paralely*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

POSPÍŠIL, I. *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*. Brno: Munipress, 2013.

POSPÍŠIL, I. *Na forpostach teorii i istorii klassičeskoj russkoj literatury*. Siedlce: Colloquia Litteraria Sedlcensia XX, Instytut Neofilologii i Badań Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2015.

POSPÍŠIL, I. *O některých aspektech brněnské filologické rusistiky*. In: POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a L. PAUČOVÁ (eds). *Klíčové problémy současné slavistiky*. Brno: Česká asociace slavistů, Jan Sojnek – Galium, 2017, s. 159–172.

POSPÍŠIL, I. *Pátrání po nové identitě. Rusistické a vztahové reflexe*. Brno: SvN Regiony – Středoevropské centrum slovanských studií, 2008.

POSPÍŠIL, I. *Ruský román znovu navštívený. Historie, uzlové body vývoje, teorie a mezinárodní souvislosti: Od počátků k výhledu do současnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2005.

POSPÍŠIL, I. a J. GAZDA. *Proměny jazyka a literatury v současných ruských textech*. Brno: Ústav slavistiky, Filozofická Fakulta Masarykovy univerzity, Masarykova univerzita, 2007.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky*. Brno: Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2005.

ŠAUR, J. *Boris Nikolajevič Čičerin o ruských dějinách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

ŠPAČKOVÁ, S. *Rusko-česká ekvivalence propriálního lexika*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

WOLLMAN, S. *Česká škola literární komparatistiky. Tradice, problémy, přínos*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.

WOLLMAN, S. *Porovnávacia metóda v literárnej vede*. Bratislava: Tatran, 1988.

WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. 2. vyd. Brno: Tribun EU, 2012.

ČMELÍKOVÁ-GAZDOŠOVÁ, O. *Inšomovni slova v ukrajinskij i českij jurydyčnij terminolohiji.* In: Myronova, Halyna; Čmelíková, Oxana, Kalina, Petr; Kuznietsova, Krystyna; Shysterov, Ihor. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III: jazyk*. 1. vyd. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015. s. 175–184.

ČMELÍKOVÁ-GAZDOŠOVÁ, O. Pervyj češsko-ukrainskij juridičeskij slovar. *Comaparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication*, Poznań: Adam Mickiewicz University, 2012, č. 11, s. 47–54.

ČMELÍKOVÁ-GAZDOŠOVÁ, O. *Substantyvovani prykmetnyky v ukrajinskij i českij jurydyčnij terminolohiji*. In: Predrag Piper, Vladan Jovanovič. *Slovenska terminologija danas*. 1. vyd. Belgrad: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2017. s. 481–493.

MIRONOVA, G. *Derivacionno-nominativnyje processy v vostočnoslavjanskich jazykach*. In: *Naukova spadščyna prof. S. V. Semcyns'koho i sučasna filolohija*. In: *Zb. naukovych prac'*. Č. 2. Kyjiv, 2001, s. 123–130.

MIRONOVA, G. *Jazyk v istorii lingvistiki 19–20 vv. i novyje podchody k jego osmysleniju*. In: *Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí*. Brno, 2002, s. 24–36.

MIRONOVA, G. *K voprosu o vzaimootnošenijach „jazik – kul'tura" i modelirovanii slavjanskogo mirovosprijatija*. In: *Izučavanje slovenskich jezyka, književnosti i kultura u inoslovenskoj sredini*. Beograd, 1998, s. 407–413.

MIRONOVA, G. *K voprosu o sravnitel'no-tipologičeskom issledovanii slavjanskich jazykov*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita. A 49. 2001, s. 88–105.

MIRONOVA, G. *Miromodelirujuščije vozmožnosti etnolingvistiki*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. A 45. 1997, s. 165–173.

MIRONOVA, G. *Motivacija → derivacija → nominacija (na materiale terminologiji vostočnoslavjanskoj narodnoj kultury)*. In: *Slawische Wortbildung*. Műnster-Hamburg-London Semantik und LIT-Verlag, 2002. Band 7, s. 481–490.

MIRONOVA, G. *Sovremennyj russkij jazyk v zerkal'e etnolingvističeskich studij*. In: *Historické aspekty při studiu současného jazyka*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 51– 57.

MIRONOVA, G. *Tendencii nominacii i semantičeskoj motivacii terminologii vostočnoslavjanskoj narodnoj kul'tury*. In: *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky*. Brno, 1999, s. 55–67.

MIRONOVA, G. a D. GÁLOVÁ. *Ruština pro podnikatelskou sféru*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

MYRONOVA, H. *Nacija i kul'tura*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. A 46. 1998, s. 185–197.

MYRONOVA, H. *Osvita na terenach Českoji Respubliky*. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Jazykovedný Zborník 46*. Prešov, 2013, s. 79–97.

MYRONOVA, H. *Praktický kurs ukrajinštiny*. Díl 1. Brno: Masarykova univerzita. 1999.

MYRONOVA, H. *Praktický kurs ukrajinštiny*. Díl 2. Brno: Masarykova univerzita. 2001.

MYRONOVA, H. *Příručka pro kurz Ekonomická, politická a právnická terminologie ukrajinštiny*. Část 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

MYRONOVA, H. *Ukrajinistyka na terenach Českoji Respubliky*. In: *Ukrajinci v sviti i nimecka diaspora v Ukrajini*. Poltava, 2009, s. 306–328.

MYRONOVA, H. *Ukrajinistyka v Čechiji (dejaki rozdumy ukrajinista)*. In: *Ukrajinistyka v Jevropi Nimeččyna i Ukrajina*. Mjunchen-Ternopil, 2013, s. 179–198.

MYRONOVA, H. Ukrajinská kultura v interpretaci Dmytra Čyževského. *Svět literatury*. Praha, 2003, s. 79–90.

MYRONOVA, H. *Ukrajinistika*. In: *Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Východiska – Koncepce – Výhledy*. Brno, 2005, s. 21–30.

MYRONOVA, H. *Vytoky ta rozvytok nacionalnoji ideji v konteksti formuvannja ukrajinskoji naciji*. In: *Ukrajinistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis*. Jazykovedný zborník 30. Prešov, 2009, s. 315–330.

MYRONOVA, H. a O. ČMELÍKOVÁ-GAZDOŠOVÁ. Česko-ukrajinský právnický slovník. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

MYRONOVA, H. a J. GAZDA. Úvod do jazykovědy v přehledech a cvičeních. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 2. vyd. 2000.

ZAGNITKO, A. a MYRONOVA, H. *Syntaksys ukrajinskoji movy. Teoretyko-prykladnyj aspekt.* Brno: Masarykova univerzita, 2013.

Jihoslovanské jazyky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Tradice a současnost

DOROVSKÝ, I. (ed.). *Studia Macedonica II*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

DOROVSKÝ, I. a L. MITREVSKI (eds). *Studia Macedonica*. Brno: Albert, 2008.

DOROVSKÝ, I. a D. STEFANIJA. *Česko-makedonský a makedonsko-český slovník*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

KREJČÍ, P. *Bulharská a česká publicistická frazeologie ve vzájemném srovnání*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

KREJČÍ, P. *Přehled vývoje jihoslovanských spisovných jazyků. Od 9. do počátku 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

KREJČÍ, P. *Eight Fragments from the World of Serbian, Croatian, Bosnian and Montenegrin Languages. Selected South Slavonic Studies 1.* Brno: Masaryk University, 2018.

KREJČÍ, P. (ed.). *Chorvatsko, Chorvaté, chorvatština.* Brno: SCSS a SVN Regiony, 2007.

KREJČÍ, P. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu. Kontrastivní analýza.* Brno: Filozofická fakulta MU, 2015.

KREJČÍ, P. a E. KREJČOVÁ (eds). *Bogoslav Šulek a jeho filologické dílo / i njegov filološki rad.* Brno: Tribun EU, 2016.

KREJČÍ, P. a E. KREJČOVÁ (eds). *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně.* Brno: Filozofická fakulta MU, 2016.

KREJČOVÁ, E. *Slovosledné změny v bulharských a srbských evangelních památkách z 12. a 13. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

KREJČOVÁ, E. *Česko-bulharský specializovaný slovník právnické, ekonomické a společensko-politické terminologie.* Brno: Jan Sojnek – Galium, 2016.

KREJČOVÁ, E. *Slavjanskijat Vavilon. Za interferencijata meždu slavjanskite ezici.* Sofija: Paradigma, 2016.

KREJČOVÁ, E. a P. KREJČÍ. *Quo vadis, philologia?* Brno: Tribun EU, 2017.

KREJČOVÁ, E., P. KREJČÍ et al. *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě.* Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015.

KREJČOVA, E. i P. KREJČI (eds). *Prepodavaneto na bălgarski ezik kato čužd v slavjanski i neslavjanski kontekst.* Brno: Porta Balkanica, 2010.

KREJČOVÁ, E. a P. KREJČÍ (eds). *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě.* Brno: Porta Balkanica, 2014.

KREJČOVÁ, E. a P. KREJČÍ (ed.). *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě III*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2016.

KREJČOVÁ, E., P. KREJČÍ a M. PRZYBYLSKI (eds). *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě*. Brno: Porta Balkanica, 2011.

KREJČOVA, E., N. STALJANOVA i O. SOROKA. *Kratăk tematičen rečnik na bălgarskija, češkija, polskija i ukrainskija ezik.* Sofija: Paradigma, 2016.

KREYTCHOVA, E., N. STALYANOVA. *The Power of Public Speech.* Sofia: Paradigma, 2017.

ŠTĚPÁNEK, V. et al. *Od Moravy k Moravě. Z historie česko-srbských vztahů v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

ŠTĚPÁNEK, V. et al. *Od Moravy k Moravě II. Z historie česko-srbských vztahů*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

VILLNOW KOMÁRKOVÁ, J. (ed.). *À la croate.* Brno: Tribun EU, 2010.

Bádání o historii, kultuře a literatuře jihoslovanských národů na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Tradice a současnost

DOROVSKÝ, I. *Balkán a Mediterán: literárně historické a teoretické studie*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

DOROVSKÝ, I. *Recepce literatury jižních Slovanů u nás*. Boskovice: Albert, 2003.

DOROVSKÝ, I. *Slovanské literatury a dnešek*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

DOROVSKÝ, I. *Slovanské meziliterární shody a rozdíly*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

DOROVSKÝ, I. (ed.). *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha: Libri, 2001.

DOROVSKÝ, I. (ed.). *Studia Balkanica Bohemoslovaca V*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

HEJL, F. a J. KOLEJKA (eds). *Otázky dějin střední a východní Evropy II*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1975.

HLADKÝ, L. *Balkanistika – předmět zkoumání, historie a současnost této vědní specializace* In: SEMOTAMOVÁ, E. (ed.). *Cestou dějin. K poctě prof. PhDr. Svatavy Rakové, CSc*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, s. 77–88.

HLADKÝ, L. (ed.). České a slovenské odborné práce o jihovýchodní Evropě *za léta 1991–2000*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity ve spolupráci s Historickým ústavem AV ČR, 2003.

HLADKÝ, L. a V. ŠTĚPÁNEK (eds). *František Alexandr Zach 1807–2007*. Brno: Albert, 2007.

HLADKÝ, L. a V. ŠTĚPÁNEK (eds). *Od Moravy k Moravě I*. Brno: Matice moravská ve spolupráci s Maticí srbskou, 2005.

KOLÁŘOVÁ, K. Československo-jugoslávské vztahy v meziválečném Brně. *Kultúrne dejiny*, roč. 7, 2016, č. 2, s. 217–256.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA. *Střední Evropa jako křižovatka metodologií: Slovesnost Slovanů Franka Wollmana – tradice a souvislosti (nad druhým českým vydáním*). In: WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Brno: Tribun EU, s. 23–68.

PRAŽÁK, R. *Josef Kabrda (3. II. 1906 – 27. V. 1968). Život a dílo*. In: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1969, C 16, s. 7–30.

STEHLÍK, P. *Bosna v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2013; překlad do chorvatštiny: *Između hrvatstva i jugoslavenstva: Bosna u hrvatskim nacionalno-integracijskim ideologijama 1832–1878*. Zagreb: Srednja Europa, 2015.

STEHLÍK, P. Bosna, Zach i Načertanije: O nekim aspektima programa Ilije Garašanina iz 1844. godine. *Slavistika*. roč. 18, 2014, s. 353–360.

STEHLÍK, P. *„Srbové všichni a všude": Karadžićova jazyková definice srbství jako východisko srbského nacionalismu*. In: Krejčí, P. a E. Krejčová (eds). *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě*. Brno: Sojnek, 2015, s. 29–34.

ŠKERLOVÁ, J. *Věrnost za věrnost. Československo-jugoslávské politické vztahy v letech 1929–1934. Přání, rozpory, realita*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

ŠTĚPÁNEK, V. (ed.). *Velká válka a areálové souvislosti. Kultura, literatura a kulturní historie slovanských národů*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

ŠTĚPÁNEK, V. *Východní otázka. Od počátků do konce 60. let 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

ŠTĚPÁNEK, V. *Současné Srbsko – politika, kultura,* EU. Brno: Albert, 2007.

ŠTĚPÁNEK, V. *Zápisky z doby bombardovaní*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů, 1999.

VLČEK, R. *Josef Macůrek*. Praha: AV ČR, 2015.

Polonistika na Masarykově univerzitě

BARON, R. a R. MADECKI et al. *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014.

BARON, R., R. MADECKI, J. MALICKI et al. *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 2003.

KUDĚLKA, M., Z. ŠIMEČEK a R. VEČERKA. *Česká slavistika v prvním období svého vývoje do počátku 60. let 19. století*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995.

KUDĚLKA, M. *Československá slavistika v letech 1918–1939*. Praha: Academia, 1977.

MADECKI, R. *Maxmilián Kolaja – zakladatel brněnské polonistiky. K 85. výročí otevření lektorátu polštiny v Brně*. In: PANČÍKOVÁ, M. (ed.). *85. výročie polonistiky na Univerzite Komenského v Bratislave*. Bratislava: Stimul, 2009, s. 197–204.

MADECKI, R. *Mocne strony czeskiej polonistyki językoznawczej, czyli od Václava Hanki do nowoczesnych badań porównawczych*. In: POSPÍŠIL, I. a R. MADECKI. *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 109–115.

MADECKI, R. *Myślę, więc mówię*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

MADECKI, R. *Polský jazyk v Brně (průkopníci výuky a pokračovatelé)*. In: MADECKI, R. a L. ŠTĚPÁN (eds). *Poláci v Brně/Polacy w Brnie a na jižní Moravě*. Brno: SvN Regiony, 2008, s. 51–62.

MYŠKA, M. a R. GŁADKIEWICZ (eds). *Česká polonistika a polská bohemistika*. Praha: GAM, 1995.

PRZYBYLSKI, M. a M. HORNOVÁ. *Antologie polské literatury: od 10. do konce 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

PUTZLACHER, R. *Mezi řádky: poezie z let 1995–2001*. Brno: Host, 2003.

PUTZLACHER, R. *V kavárně Avion, která není*. Český Těšín: Spolek – Towarzystwo Avion, 2016.

ŠTĚPÁN, L. *Hledání tvaru: vývoj forem polských literárních žánrů (poezie a próza)*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

ŠTĚPÁN, L. *Pohledy na slovanské literatury*. Brno: SvN Regiony, 2003.

ŠTĚPÁN, L. *Polská epigramatika. Žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

ŠTĚPÁN, L. *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury I*. Brno: SvN Regiony, 2005.

ŠTĚPÁN, L. *80 let české polonistiky*. Brno: SvN Regiony, 2004.

Slovenský jazyk a literatura

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1998.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Český a slovenský kulturní a politický prostor (vzájemnost – nevzájemnost, vstřícnost – rezistence, ústup – expanze)*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2017.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Poetika prózy v česko-slovenských souvislostech*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2016.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Problémy slovakistiky v zrcadle areálové filologie*. Brno: Tribun EU, 2010.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Slovensko mimo Slovensko / Slovensko mimo Slovenska. Brněnské texty k slovakistice X*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2008.

POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR. *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Aktuální slovakistika. Brněnské texty k slovakistice VII*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2004.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česko-slovenská vzájemnost a nevzájemnost*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta Filozofická, Ústav slavistiky, 2000.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech (Meziliterárnost a areál). Brněnské texty k slovakistice IV.* Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2003.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Literatury v kontaktech (Jazyk – literatura – kultura). Brněnské česko-slovenské texty k slovakistice*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2002.

POSPÍŠIL, I. a M. ZELENKA (eds). *Slovakistika v české slavistice*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

POSPÍŠIL, I. a A. ZELENKOVÁ (eds). *Literární historiografie a česko-slovenské vztahy. Brněnské texty k slovakistice XIV*. Brno: Tribun EU, 2011.

POSPÍŠIL, I., M. ZELENKA a A. ZELENKOVÁ (eds). *Třináct let po / Trinásť rokov po. Brněnské texty k slovakistice IX*. Brno: Ústav slavistiky FF MU, 2006.

Nové počátky brněnské sorabistiky

ČERMÁK, R. a G. MAIELLO. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011.

POSPÍŠIL, I. Básník Josef Suchý a jeho překlady z lužickosrbské literatury. *Lětopis Instituta za serbski ludospyt*. 1984, roč. 31, č. 1, s. 87–92.

POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. (eds). *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

Filologicko-areálová studia

PAVERA, L., I. POSPÍŠIL et al. *Filologie, areál a praxe: Inovativnost v současných filologických oborech. Sv. II*. Praha: Verbum, 2013.

POSPÍŠIL, I. Areál a jeho vztahy. *Novaja rusistika*. 2009, 2, s. 70–78.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Areálová slavistika a dnešní svět. Monografie z filologicko-areálových studií*. Brno: Česká asociace slavistů. Tribun EU, 2010.

POSPÍŠIL, I. *Co je to areálový výzkum. Cíle, metody, problémové okruhy, tendence a příklady.* In: HORYNA, B. a J. KROB (eds). *Cesty k vědě. Jak správně myslet a psát*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 90–108.

POSPÍŠIL, I. *Filologicko-areálová studia, evropský projekt na Ústavu slavistiky v Brně a jejich souvislosti*. In: PŮŽA, M. a J. KONEČNÝ. (eds). *Dialog kultur VI*. Brno: Katedra slavistiky Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, Tribun EU, 2011.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Litteraria Humanitas XI. Crossroads of Cultures: Central Europe, Kreuzwege der Kulturen: Mitteleuropa, Křižovatky kultury: Střední Evropa, Perekrestki kul'tury: Srednjaja Jevropa*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2002.

POSPÍŠIL, I. *Několik úvah o dialogu obecně a o dialogu kultur zvláště a o jejich místě v literární vědě*. In: *Dialog kultur II*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2003, s. 7–19.

POSPÍŠIL, I. Problém tzv. syntetických oborů a předmětů ve filologii obecně a slavistice zvláště (Pohled do nedávných dějin i současnosti). *Novaja rusistika. Supplementum*. 2013, 6, s. 63–73.

POSPÍŠIL, I. (ed.). *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí*. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015.

POSPÍŠIL, I., J. GAZDA a J. HOLZER. *Integrovaná žánrová typologie: (komparativní genologie): projekt, metodologie, terminologie, struktura oboru, studie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

POSPÍŠIL, I., M. MOSER a S. M. NEWERKLA (eds). *Litteraria Humanitas XIII. Austrian, Czech and Slovak Slavonic Studies in Their Central European Context*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2005.

POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

Summary

Department of Slavonic Studies. Starting Points and Perspectives

This volume has its roots in the brochure published on the occasion of the tenth anniversary of the Department of Slavonic Studies (2005)1[1] summarizing its previous development. The department came into being in 1995 though its predecessors under various names, e. g. Slavonic Seminar or partial departments or sections belonging to wider entities dealing with individual Slavonic languages and literatures, have never ceased to exist since 1919.

The original Slavonic Seminar was one of the founder institutes or departments of the newly founded Masaryk University (1919). The Slavonic studies have always been understood as something very substantial in the structure of Central European universities. This fact was an advantage on the one hand, and a disadvantage on the other as it could bring new impulses both in the material study and the methodology of various scientific disciplines, but, at the same time, in the political situation of the region it could also enter delicate and rather complicated and controversial political contexts.

The real Slavonic studies represented not only the language and literature research, but, on the contrary, a wide range of facts connected with some other disciplines, such as history, philosophy, sociology, social psychology etc.; especially this wide, area conception I tried to cultivate from the very beginning of the existence of the department unlike the traditional, narrow, purely philological concept which hitherto dominated in university philologies. This approach needs a relative standstill as well as a dynamic, creative, and methodological unrest, the chance to participate in topical political processes in the sphere of applied research as a part and a co-creator of the state foreign policy. The Slavonic studies cover the diachronous as well as the synchronous research touching the hotspots of the subject, but always with a certain degree of distance and a detached view. This methodological foundation has been preserved in the whole course of the existence of the Department of Slavonic studies at Masaryk University.

The contemporary situation of the department reflects both the traditions and the necessity of new, more radical structural development. The body of the department is subdivided into the so-called seminars (sections) covering the specific disciplines due to the area concept of Slavonic studies: East-Slavonic Languages and Literatures (Russian studies, Ukrainian studies, partly Byelorusian and rarely also Ruthenian studies represented from time to time by specific guest lectures). The Seminar of South Slavonic and Balkan Studies deals with the whole complex of the Slavonic and non-Slavonic Balkans. The Seminar of West-Slavonic Studies focuses on Polish studies, partly on Slovak and Sorbian studies: the development of individual disciplines was rather complicated and has sometimes undergone substantial changes.

The department also guarantees the doctoral programme of comparative and philological-area studies.

1 POSPÍŠIL, I. (ed.). *Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Východiska – koncepce – výhledy*. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

To sum up: at present, the Department of Slavonic Studies at the Faculty of Arts of Masaryk University covers practically all the disciplines of Slavonic studies either as complex programmes or as separate subjects present from time to time in the complex programmes. The specific position has been occupied by Philological-Area Studies as a backbone of Slavonic studies in general. After the general reform of the study the in 2018, the area approach will be the dominant principle of all the newly conceived programmes and separately will be present in the doctoral programme as Philological-Area Studies.

The Slavonic studies have always had a specific position in the framework of the university and the Faculty of Arts and enjoyed an excellent reputation in European as well as in the world Slavonic studies. The famous past of Slavonic studies at Masaryk university is connected with the names of Václav Vondrák (1859–1925), Stanislav Souček (1870–1935), Roman Jakobson (1896–1982), František Trávníček (1888–1961), Frank Wollman (1888–1969), Sergii Vilinskii (1876–1950), Bohuslav Havránek (1893–1978), Josef Kurz (1901–1972), Václav Machek (1894–1965), later, for example, Josef Hrabák (1912–1987), Jiří Krystýnek (1913–1991), Arnošt Lamprecht (1919–1985), Jaroslav Mandát (1924–1986), Jaroslav Burian (1922–1980), Vlasta Vlašínová (1925–1977), Roman Mrázek (1921–1989), Jiří Jiráček (1924–2013), Radoslav Večerka (1928–2017), Jarmil Pelikán (1928–2017), Krystyna Kardyni-Pelikánová (born 1930), Danuše Kšicová (1932–2017), Stanislav Žaža (1929–2018), Miroslav Mikulášek (born 1930), Ivan Dorovský (born 1935) and other scholars including those who represent the Brno Slavonic studies today.

The Department/Institute of Slavonic Studies came into existence on 1st of September 1995: the main goal was to reconstitute the complex of Slavonic studies, to concentrate the scientific research and to guarantee the study of minor Slavonic languages and literatures. The basic conception presupposed the development of Slavonic studies in three major directions:

1) the inner restriction and functionality, practicality and efficiency;

2) the outer expansion, i. e. the radical growth of the number of students in all forms of study;

3) the intrinsic restructuring, the existence of common subjects, the permeation of all disciplines on the basis of the philological and area principles. This conception is being modified nowadays in the form of wider study programmes.

At present, the Department of Slavonic Studies publishes four scientific journals, part of various international databases: *Slavica litteraria*, *Opera Slavica*, *Novaya rusistika* (published by the Czech Association of Slavists) and *Porta Balkanica* (published by a professional society of the same name) together with the internet journal *Proudy* (Currents) published by the Central-European Centre of Slavonic studies – all the professional societies have the seat in the department. Recently, the department participated in several European projects concerning the area studies[2] and excellent education.[3] The department also organizes several regular international conferences dealing with poetics, literary genres and currents as well as values in literature and arts;

2 POSPÍŠIL, I. (ed.). *Slované a Evropa na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2007; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Evropské areály a metodologie (Rusko, střední Evropa, Balkán a Skandinávie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR. *Střední Evropa jako kulturní průsečík a Slované: tradice – perspektivy – úskalí (několik vybraných okruhů)*. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2011; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. (eds). *Sorabistika – metodologie, zkušenosti a budoucí směřování*. Brno: Masarykova univerzita, 2011; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Nosné tradice české slavistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I. a J. ŠAUR (eds). *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): jazyk – literatura – dějiny kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2012; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR a A. ZELENKOVÁ (eds). *Postmodernismus: smysl, funkce, výklad (Jazyk – literatura – kultura – politika). Brněnské texty k slovakistice XV*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

3 Viz https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/128525.

several publications appeared in the framework of the so-called specific research[4] and as a result of international cooperation of doctoral students.[5]

These days, the Department of Slavonic Studies has a stable position in the structure of European Slavonic research, with a highly developed methodological heading and rich international cooperation with leading institutions dealing with Slavonic studies.

It cannot be ignored that the department also immensely participates in the promotion of researchers in Slavonic studies, general linguistics and literary criticism both in and outside the Czech Republic substantially forming the image and scholarly bearings of Slavonic studies in general.

4 Viz např. POSPÍŠIL, I., M. PRZYBYLSKI, J. ŠAUR et al. *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015; ŠAUR, J. et al. *Mladá slavistika. Současné trendy ve výzkumu slovanských literatur, jazyků a kultur*. Brno: Masarykova univerzita, 2014; POSPÍŠIL, I., J. ŠAUR et al. *Generační konflikt ve slovanských literaturách a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016; GUNIŠOVÁ, E. a J. ŠAUR (eds). *Mladá slavistika II. Vnější a vnitřní vazby a souvislosti ve slovanských literaturách, jazycích a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

5 GUNIŠOVÁ, E. a L. PAUČOVÁ (eds). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace I*. Brno: Masarykova univerzita, 2015; GUNIŠOVÁ, E. a L. PAUČOVÁ (eds). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace II*. Brno: Masarykova univerzita, 2016; PAUČOVÁ, L. (ed.). *Slovanský literární svět: kontexty a konfrontace III*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

Ústav slavistiky

Východiska a perspektivy

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Editoři: prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., PaedDr. Lenka Paučová
Jazyková redakce: Mgr. Bc. Zbyněk Michálek
Redakce ediční rady MUNI ARTS 100: Mgr. Kateřina Najbrtová, Ph.D.
Produkce: Mgr. Vendula Hromádková
Grafická koncepce edice a návrh obálky: Mgr. Pavel Křepela
Sazba: Mgr. Pavel Křepela

Vydání první, 2019
Náklad: 300 výtisků
Tisk a knihařské zpracování: Tiskárna KNOPP, s.r.o., U Lípy 926, 549 01 Nové Město nad Metují

ISBN 978-80-210-9286-0
ISBN 978-80-210-9287-7 (online : pdf)
https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9287-2019

Ediční rada Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D., *předsedkyně*
doc. Mgr. Katarina Petrovićová, Ph.D., *tajemnice*
prof. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.
prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.
doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.
prof. Mgr. Libor Jan, Ph.D.
prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc.
prof. PhDr. Petr Kyloušek, CSc.
prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D.
prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
prof. PhDr. BcA. Jiří Raclavský, Ph.D.